

Літературна Україна

Газета письменників України
litukraina.com.ua

31 жовтня 2025 року
№ 10 (5980)

Суверенний
штучний інтелект

4

НАГОЛОС

6-7

«Доля кермувала
мною...»

ДІАЛОГИ «ЛУ»

Гойдалки пристрасті
й покаяння

9

НАД ПРОЧИТАНИМ

Термінове
завдання

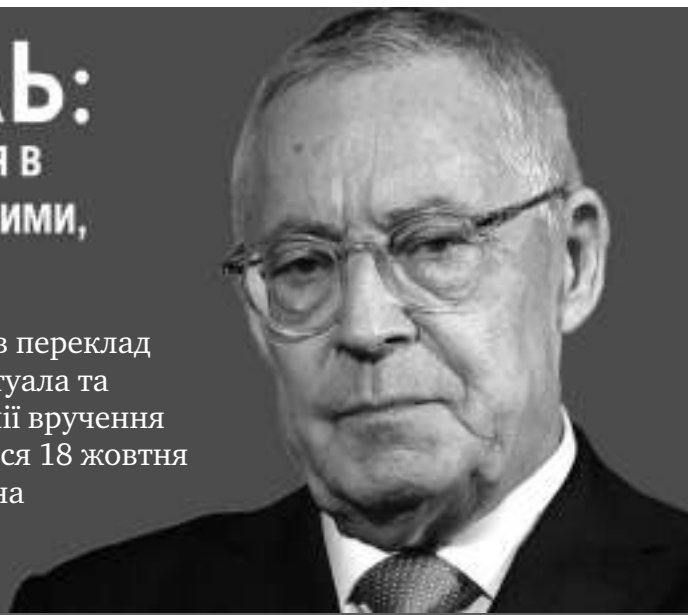
15

ПРОЗА

КАРЛ ШЛЕГЕЛЬ:

«Нам, європейцям, лишається вчитися в
Україні бути безстрашними й відважними,
а може, й навчитись перемагати»

Український дипломат Олексій Макеев опублікував переклад програмної промови німецького історика, інтелектуала та великого друга України Карла Шлегеля на церемонії вручення йому німецької книжкової Премії миру, що відбулася 18 жовтня 2025 року у франкфуртській церкві святого Павла на полях франкфуртського книжкового ярмарку. Публікуємо повний текст промови:

Шановні пані та панове, високоповажний пане бургомістре, я хочу подякувати Біржовому об'єднанню німецької книжкової торгівлі за цю високу відзнаку, за зворушливі слова, вельмишановній пані Шмідт-Фридерихс, членам журі, моєму видавництву, видавцеві, давньому редакторові, перекладачам, які зробили можливим вихід цих книжок і донесли їх до читачів. Від щирого серця дякую Каті Петровській, яка краще за мене висловила те, що спонукає мене впродовж усього життя. Щиро дякую!

Особливо важливо для мене те, що ця нагорода дає мені змогу промовити в цьому історично значущому місці — і не лише в календарному 75-му році від заснування Премії миру, а в мить, коли, вдивляючись у новий світовий безлад, людина болісно усвідомлює межі власної здатності судити.

Відбувається неймовірне: у нас на очах російські ракети день у день, ніч у ніч б'ють по українських містах, а Європа видається або нездатною, або не готовою їх захистити. Приголомшені, ми стали свідками кривавого погрому, вчиненого ХАМАС 7 жовтня 2023 року, і перетворення Гази на поле бою з десятками тисяч жертв серед цивільного населення. Про апокаліптичні картини громадянської війни в Судані світ майже не згадує. Та де, як не тут, у франкфуртській церкві святого Павла, говорити про шляхи виходу з війни — і сприймати всерйоз слова Вальтера Беньяміна: «Хто прагне миру, має говорити про війну». Або у старішій формулі: *si vis pacem, para bellum*: «Хочеш миру — готуйся до війни».

Той, хто озирнеться на історію присудження Премії миру — а зробити це нині легко, одним

кліком на сайті, — може спершу подумати, що про війну та мир уже сказано все. Ці промови читаються як хроніка духовного стану повоєнної Німеччини: у перші роки все ще стоїть у тіні щойно завершеної Другої світової та катастрофи, яку Німеччина спричинила у світі; сам зал вручення тоді щойно здіймався з руїн.

Озираючись назад, розумієш: наступні десятиліття аж ніяк не були ідилією «мирного співіснування», а радше Холодною війною — часом рівноваги страху та постійної загрози ядерного самознищення. Падіння «залізної завіси» й завершення Холодної війни не дали Європі «кінця історії», лише період, коли з відходом системного антагонізму здавалося, що зникають і причини великого військового конфлікту між двома наддержавами. Водночас війни в Югославії — пильні спостерігачі добре це бачили — вже провіщали кінець повоєнної доби, що настав із російською окупацією Криму навесні 2014-го і — остаточно — зі вторгненням російських військ 24 лютого 2022 року, відчинивши браму нової довоєнної епохи.

Дослідження витоків воєн і звивистих шляхів до миру — змусили замовкнути гармати, припинити вбивства, позбавити агресора сили, а можливо, дійти до мирного договору, за яким колись прийде й примирення, — дає безмежний матеріал для розуміння, на що здатна дипломатія і на що — ні. Але універсальних рецептів воно не пропонує, бо історія не повторюється. І тоді раптом з'ясовується: попри всі знання й досвід попередніх поколінь доводиться знову починати від самого початку — і в глибокій роз-

губленості не знаходиш слів, щоб описати те, що відбувається в нас на очах.

Поняття, якими ми намагаємося схопити нову реальність, їй не відповідають. Мова віднімається від того, що відбувається. Ідеться не лише про брак термінів чи літературної вправності — руйнується сам горизонт досвіду, в якому ми зростаємо, і все, що накопичили впродовж життя, поставлено під сумнів, знецінено, перетворено на руїни.

Я не міг уявити, що Росія знову скотиться в часи, які багато в чому нагадують практики сталінізму, дослідженню якого я присвятив роки життя; не міг уявити й Америку, яку пізнав студентом, — щоб там могла ширитися боязнь авторитарного режиму. Чужою видавалася й думка, що й у Федеративній Республіці щось може піти наперекіс. Але насамперед — що війна, яку я знав лише з телебачення та документальних стрічок, стане чимось реальним поруч, у сусідів. Та саме це й сталося. І мені здається, що тепер ми — дозволю собі сказати в колективній одиниці — покоління, звикле до видимого миру й розбалуване миром, мусимо ще раз осмислити все від початку: своєрідна підсумкова перевірка покоління, якому неймовірно пощастило, але яке нині надзвичайно тяжко прощається з минулим і намагається налаштуватися на війну в Європі та все, що з нею пов'язане.

Яким визвольним було відчуття вирватися з тісняви поділеного світу Холодної війни — переступити демаркаційну лінію між Сходом і Заходом,

(Закінчення на с. 5)

УВАГА,
ПЕРЕДПЛАТА!

Літературна
Україна

Дорогі друзі!
Нагадуємо, що триває
передплатна кампанія
на 2026 рік
Оформити передплату
на газету «Літературна
Україна» можна за
«Каталогом видань
України» у будь-якому
поштовому відділенні
України.

Вартість передплати:

на 1 місяць разом із доставкою —
27,77
(видавнича вартість — 19,00)

на 3 місяці разом із доставкою —
83,31
(видавнича вартість — 19,00)

на 6 місяців разом із доставкою —
166,629
(видавнича вартість — 114,00)

на 12 місяців разом із доставкою —
333,24
(видавнича вартість — 228,00)

Наш передплатний індекс —
60974

В ІРПЕНІ ОГОЛОШЕНО ЛАУРЕАТІВ ЛІТЕРАТУРНОЇ ПРЕМІЇ 2024 РОКУ

У День міста-героя Ірпеня в Ірпінському ліцеї інноваційних технологій відбулася урочиста церемонія нагородження лауреатів Літературної премії Ірпеня 2024 року.

Оргкомітет конкурсу назвав переможців серед 403 авторів з усієї України, які подали свої роботи у п'яти номінаціях: «Проза», «Поезія», «Література для дітей», «За вже видані книжки українських авторів» та «За найкращий літературний твір військовослужбовця або ветерана війни з росією».

Лауреатами Літературної премії Ірпеня 2024 року стали Катерина Холод (Ступар) з Ірпеня в номінації «Проза» із твором «Карнавал», Юрій Сандік (Київ) у категорії «Поезія» за збірку «Три роки війни», В'ячеслав Мусієнко (Київ) у номінації «За вже видані книжки українських авторів» із книжкою «У пошуках сіна для коней та закоханих», Наталія Оксаніч-Дьяченко (Буча) у категорії «Література для дітей» та Рустам Гівазович (Дмитрук) з Ірпеня в номінації «За найкращий літературний твір військовослужбовця» за роботу «Змішані».

«Переможці були обрані серед сотень робіт у п'яти номінаціях, і їхні твори — від прози та поезії до літератури для дітей та книжок військовослужбовців — демонструють неймовірне різноманіття українського слова. Кожен лауреат показав, що сучасна література не лише відображає реальність, а й формує цінності та надихає на розвиток», — зазначив голова журі Олесь Доній.

Загальний преміальний фонд склав 500 000 гривень, що робить Літературну премію Ірпеня найбільшою в історії українських літературних відзнак за обсягом фінансування.

«Цьогоріч до участі у премії долучилися понад 400 авторів, що свідчить про живий інтерес до розвитку української літератури. Ми раді підтримувати авторів, чії роботи не

лише художньо досконалі, а й несуть у собі силу слова, здатного надихати, вчити та об'єднувати людей», — підкреслив CEO Товариства «ВІДВАЖНИХ» Володимир Карплюк.

Під час церемонії голова журі Олесь Доній запропонував започаткувати літературний фестиваль на честь Літературної премії Ірпеня. Товариство «ВІДВАЖНИХ» продовжить цю ініціативу, підтримуючи традицію розвитку культурного потенціалу Ірпеня.

«Літературна премія Ірпеня показує, що культура та творчість є невід'ємною частиною розвитку суспільства. Ми підтримуємо такі ініціативи, адже вони надихають не лише авторів, а й читачів всієї України», — наголосив CEO Товариства «ВІДВАЖНИХ» Володимир Співак.

Організатором Літературної премії Ірпеня є Товариство «ВІДВАЖНИХ» за підтримки видавництва «Саміт-Книга» та Ірпінського ліцею інноваційних технологій.

ДОВІДКОВО:

Літературна премія Ірпеня — щорічна всеукраїнська нагорода у галузі літератури, заснована 2020 року Товариством «ВІДВАЖНИХ» та Інвестиційною радою Ірпеня. Вона стала важливим інструментом підтримання українських письменників і розвитку літературного та культурного життя в Україні. У 2021 році було видано збірку «Слова Відважних» із творами перших лавреатів. У 2021–2025 роках преміальний фонд зростає від 400 000 до 500 000 грн, що робило премію однією з найбільших в Україні. Журі очолює український журналіст, культурний діяч та політик Олесь Доній. Ірпінь історично є столицею українського письменства. У місті є парк Письменників з алеєю дерев'яних скульптур читачів, пам'ятник молодому Тарасові Шевченку (встановлений коштом засновників Товариства «ВІДВАЖНИХ» Володимира Карплюка та Володимира Співака), пам'ятник Автору та Письменнику, площа Творчого Духу, мурал «Катерина» Тараса Шевченка, низка віршованих муралів («Ірпін — мій дім», «Україно, Європа з Тобою!», «Герої Ірпеня пам'ятатиме весь світ!») і Будинок творчості письменників, де жили й творили класики української літератури. В Ірпені за підтримки Товариства «ВІДВАЖНИХ» було відкрито Літературний мурал «Нетаємна вечере письменників». Ініціатором створення муралу став автор книжки «Битва за Ірпін» та продюсер фільму «Форпост Ірпін» Петро Щербина.

Іван СТЕПУРІН

У НАЦІОНАЛЬНОМУ МУЗЕЇ ЛІТЕРАТУРИ УКРАЇНИ ВІДБУВСЯ ТВОРЧИЙ ВЕЧІР СЕРГІЯ МАРТИНЮКА СЛОВО, ЯКЕ КЛИЧЕ, СПОНУКАЄ, ТІШИТЬ І ЗАСПОКОЮЄ

23 жовтня в Національному музеї літератури України відбулася презентація книги першого заступника Голови Співки офіцерів України письменника Сергія Мартинюка «Позивний письменник або як Ірпінці русню відірпінили».

До участі у презентації були запрошені громадські діячі, журналісти і літератори, ліцеїсти Київського військового ліцею імені Івана Богуна та Київського професійного коледжу з посиленою військовою та фізичною підготовкою. Привітали публікацію книги народна артистка України Олена Кулик та поет і пісняр Олександр Юров, які провели благодійні виступи під час заходу.

Національний спротив — то не тільки зброя і не тільки бій. Це пісня і малюнок, лист і сигарети на фронт, телерепортаж і танок. І звісно — це слово. Слово, яке кличе, спонукає, тішить і заспокоює.

Війна не стимулює розвиток і не є його рушійною силою. Людська енергія, думка, дії спрямовані на руйнацію, і на тому акумулюються соціальні зусилля. Громадянська тематика — про бій і перемогу, мрії про життя. Після перемоги. Мрії про справедливість. Теж після перемоги і перемога для неї. Інтимна лірика — про кохання на війні, про любов до дітей через окопну призму. Прийде час, і ми перекуємо мечі на орала. А наразі слово — така ж і навіть потужніша зброя, ніж та, що стріляє. І тому важко переоцінити важливість слова в організації національного спротиву, як його дієвої складової.

Ми зустрілися на презентації книги Сергія Мартинюка «Позивний письменник або як Ірпінці русню відірпінили».

Про що книга? Книга про незламність духу, про несприйняття зла, про любов до рідного краю, віру у справедливість і її перемогу. Книга — свіжа оцінка недавніх подій, які вже стали історією. Книга — бачення цих подій очима людей, які творили цю історію, не задумуючись про велич своїх поступків. Книга про всенародний спротив ворогу, бо ж кожен мав свою задачу і робив те, що міг.

Для кого книга? Книга для нас, сьогоднішніх, хто був у своєму окопі і бачив лише свій сектор стрільби. Книга засвідчує, що ти не один в окопі, нас багато і ми сила. Бо ж, крім оборони Ірпеня, були Баштанка і Бровари, Гадяч і Харків, Суми і Трубіж... І

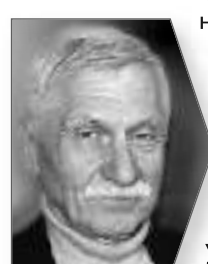
сила наша в єдності. Книга — для нас, прийдешніх, бо мир прийде на нашу землю і маємо пам'ятати про ціну, яку ми за нього заплатили.

Війна ж триває. І кожен новий день приносить нові звістки про біль і про горе, про героїзм і самопожертву. Герої сьогодення серед нас.

Під час презентації було оголошено рішення Співки офіцерів України про нагородження відзнакою «Хрест за заслуги» військового капелана протоієрея старшого лейтенанта Володимира Ковчуга. Варто зауважити, що ця нагорода — нагорода й сім'ї пана Володимира, чії два сини і невістка нині боронять нашу землю, а паніатка Оксана нещодавно звільнилася зі служби за сімейними обставинами.

Подяка колективу Київського академічного ансамблю української музики «Дніпро» від Співки офіцерів України була вручена його директору народній артистці України Олені Кулик. Подяка колективу, унікальні музичні інструменти в руках віртуозних виконавців і ліричне сопрано якого звучить у військових навчальних закладах і центрах, військових частинах і госпіталях, донедавна звучало й у бойових порядках військ. Але йшлося про слово, мобілізоване на війну.

Життя триває. Дуже хочеться, щоби наступна книга пана Сергія була. Дуже хочеться, щоби слово повернулося з війни і вклалося в антологію мирного життя — будівництва, музики і танцю, гарних доріг і мережаних нив, любові і життя. У звеличення сталевара і хлібороба, будівельника і вчителя, енергетика і лікаря. А пану Сергію Мартинюку побажаймо прискіпливого погляду і гостроти пера, невпинного поступу до нових літературних звершень.

Олександр САСЬКО, полковник, Голова ВГО Співка офіцерів України

ХІХ ВСЕУКРАЇНСЬКЕ ЛІТЕРАТУРНО-МИСТЕЦЬКЕ СВЯТО «ПРОСТО НА ПОКРОВУ» У ТВОРЧОСТІ НАШЕ ПРОТИСТОЯННЯ

Ось і відшуміло, відгомніло прекрасне жовтневе, традиційне Всеукраїнське літературно-мистецьке свято «Просто на Покрову» на славній древлянській землі Коростенщини — багатій на таланти, на животворні витoki духовної прадавньої сили, невичерпного джерела художнього слова, що з далеких вікових сутінків належить до найбільших реліквій українського народу. І хоча війна позбавила нас гучних святкувань, проте залишила місце для людяності, для добрих справ, для таких от затишних зустрічей. За вже дев'ятнадцятирічною традицією, золотої осінньої пори до

Анатолія Білошицького. Після реєстрації гостей і учасників ушанували пам'ять Василя Юхимовича, відвідавши хату-музей письменника у селі Сингаєх. Далі в книгозбірні відбулися літературні змагання серед молоді й людей старшого віку, які пишуть прозу та поезію. Цього року в одному залі читали всі — один за одним, тому кожен із присутніх міг послухати творчість інших. Судило достойне письменницьке журі: відомі письменники Григорій Цимбалюк, Сергій Пантюк, Галина Максимів.

— Це прекрасна пора і чудове свято, — ділиться враженнями провідний спеціаліст

гостинного Коростеня з'їжджаються письменники з різних куточків України для насолоди творчого спілкування. Головним рушійним натхненником дійства та його організатором є письменник і заслужений журналіст України Віктор Васильчук, якому допомагає команда небайдужих; завдяки їхнім зусиллям подія завжди відбувається на високому культурному рівні.

У фоє Коростенської міської центральної публічної бібліотеки, де проходило свято, гостей зустрічали класичною музикою митці Коростенської школи мистецтв імені

тка управління культури і туризму Житомирської ОВА Олена Ішук. — Тож у Коростень, щоб відчувати його красу і велич, треба їхати завжди у жовтні. Приємно було вручити в цей день диплом лауреата обласної премії імені Лесі Українки його організатору Вікторові Васильчуку.

— У кожному фестивалі є своя родзинка. Я вже восьмий раз відвідую «Просто на Покрову», бачу збереження традиції й нововведення. Зрозуміло, що під час війни не так багато приїжджає людей. Але завжди Коростень нас приймає як рідних. Хоч би з

якого куточка України завітав письменник, хоч би якого рівня він був: початківцем, членом Національної спілки письменників, лауреатом багатьох премій. Тут є можливість узяти участь і ще раз потвердити, чи вартує він чогось в українській літературі, — каже Світлана Гресь, голова Житомирської обласної організації НСПУ. — Серед членів нашої Спілки є ті, хто вперше спробував себе саме в конкурсах «Просто на Покрову». Серед лауреатів премії імені Василя Юхимовича, нагородження яких проходить під час свята, теж є члени нашої письменницької організації: Михайло Пасічник, Григорій Цимбалюк, Василь Головецький, Микола Ярмолук та інші.

Розпочали святкові урочистості з нагородження міським головою В. Москаленком відзнакою імені Валерія Нечипоренка Анатолія Герасимчука з Києва, згодом фундатор Всеукраїнської літературно-мистецької премії імені Василя Юхимовича В. Васильчук оголосив цьогорічних лауреатів. Це — Галина Максимів (Франківщина) за першу поетичну збірку «Рання весна», Євдокія Макаренко (Житомирщина) за роман про воєнничу амазонку сучасності «Чортиця в мені», Ірина Ковальчук (Херсонщина) за роман-щоденник першої річниці повномасштабної «Мої діти війни. Рік надії», Любов Сердуніч (Хмельницьчина) за збірник пісень на слова авторки «З піснею ми — незборимі», Мирослава Данилевська-Милян (Львівщина) за книжку гумору «Маски і голоси».

— Свято пройшло грандіозно! А нинішня премія стала справді жіночою. Та коли жінки пишуть такі прекрасні книжки, то світ стає глибшим, голоснішим і справедливим, — поділився враженнями Віктор Васильчук. — Ми вистіймо, адже сила нашого духу гартувалася століттями. Ми витримаємо черговий геноцид і переможемо ворога, оскільки цінуємо духовне, а не матеріальне, і здатні на справжню любов. Дякую нашій ведучій, заслуженій працівниці культури України Ларисі Бондар. А ще залюбки назву ті організації й тих людей, завдяки яким це свято відбулося. Це — Коростенська міськрада на чолі з Володимиром Москаленком, Коростенська військова районна адміністрація, яку очолює Олег Рябой, управління культури і туризму Житомирської ОВА на чолі з Тетяною Руденською, заступниця голови Коростенської райради Олена Харченко, народні депутати України Володимир Арешонков та Арсеній Пушкаренко, депутатка Коростенської міськради Людмила Лінкова, відділ культури і туризму виконкому Коростенської міськради (Ольга Козаченко), міський відділ освіти (Алла Краснокутська), Коростенська школа мистецтв імені Анатолія Білошицького під керівництвом заслуженого працівника культури України Володимира Демиденка, міська жіноча рада (Світлана Загоруйко), директорка центральної публічної бібліотеки Галина Боцман, директор палацу культури імені Т. Шевченка Володимир Железко.

Щира вдячність і тим, хто, незважаючи на лихі часи й економічну скруту, традиційно підтримує літературне свято. Це — Коростенська фотостудія, магазини «Мелодія», «Бум-Бокс», «Каприз», «Прадо», «Маяк», кавова книгарня «BAMbook», театральна студія «Перспектива».

І звісно ж — вдячний нашим інформаційним спонсорам: благодійному вільному тижневику «Вечірній Коростень», газеті «Літературна Україна», «Українській літературній газеті», творчому об'єднанню «Коростеньмедіа», телекомпанії СК-1.

Насамкінець скажу таке: нам усім треба пам'ятати, що у ці важкі часи наше мистецтво є надпотужною зброєю проти російських варварів. У творчості наше протистояння! А бажання щасливо жити на своїй землі — наш свідомий вибір! До зустрічі в

наступному році на Двадцятому всеукраїнському літературно-мистецькому святі «Просто на Покрову», котре, як і завжди, відбудеться у другу суботу жовтня!

НАГОРОДИ:

УЧНІВСЬКА МОЛОДЬ — «Поезія»

(дипломи):

1-е місце — Катерина Лазаренко, КМЛ № 10;

2-е місце — Юлія Сулима, КМЛ № 10; 3-є місце — Марина Ботнева, КМЛ № 8.

«Проза» (дипломи):

1-е місце — Анастасія Война, КМЛ № 11;

2-е місце — Валерія Бондарчук, КМЛ № 8;

3-є місце — Зоряна Захарченко, КМЛ № 11.

ГРАМОТИ («Поетичний марафон»):

1-е місце — Вадим Жалюк, Житомир;

2-е місце — Галина Загоровська, Коростень;

3-є місце — Петро Невмержицький, Овруч.

ГРАМОТИ («Урок прози»):

1-е місце — Софія Заєць, КМЛ № 1;

2-е місце — Лариса Паламарчук, Житомир;

3-є місце — Галина Присяжнюк, Житомир.

ДИПЛОМИ («Поетичний марафон»):

1-е місце — Тетяна Шептицька, Київ;

2-е місце — Валентина Павленко, Вінниччина;

3-є місце — Юрій Ясинський, Житомир.

ДИПЛОМИ («Урок прози»):

1-е місце — Марія Дем'янчук, НВК № 12, Коростень;

2-е місце — Оксана Галаєва, Черкаси;

3-є місце — Злата Лісовська, КМЛ № 4, Коростень.

ЗА УЧАСТЬ У СВАТІ:

Олексій Мартиненко, Черкащина;

Олександр Ланник, КМЛ № 8, Коростень;

Меланія Шелінг, КМЛ № 2, Коростень;

Поліна Война, КМЛ № 11, Коростень;

Наталія Єфименко, Малин.

Диплом «За невичерпний оптимізм» — Тетяна Улько, Житомир.

«Барвисте слово рідного Полісся» — Леонід Климчук (Коростень), Ганна Ленюк (Малин).

Міська жіноча рада — «Джерело мудрості» — Марія Берляк (Коростень), «Зернячко таланту» — Карина Стужук (Коростень).

Сертифікати книжкової кав'ярні «BAMbook» — Таїсія Дідківська (Овруч), Дарина Присяжна (Коростень).

ГО «Козацький курінь», відзнака «Майбутнє України» — Катерина Лазаренко, Дмитро Яндюк, Ірина Капігула (Коростень).

Подяки Коростенської районної ради: Галина Боцман, директорка Центральної міської публічної бібліотеки; Світлана Васильчук, коректорка альманаху «Просто на Покрову».

П. Н. Було на святі понад 80 учасників, 42 з них взяли участь у літературних змаганнях «Поетичний марафон» та «Урок прози».

Світлана ЮЛІНА

Фото С. Васильчук

ЛІТЕРАТУРНА ПРЕМІЯ ІРПЕНЯ

Оргкомітет Літературної премії Ірпеня розпочав прийом робіт на здобуття премії за 2025 рік. Наступного року відбудеться вже п'яте ювілейне нагородження лавреатів однієї з найпрестижніших літературних відзнак України.

Ініціатором премії у 2020 році став Володимир Карплюк. Її мета — підтримати українських авторів і підкреслити значення літератури як складової нашої ідентичності, пам'яті та майбутнього.

«Ми започаткували Літературну премію Ірпеня, щоб підтримати українських авторів і наголосити: слово має силу. За ці роки ми отримали сотні рукописів із різних куточків України та світу, відкрили десятки яскравих імен, які сьогодні творять нову українську літературу. Ірпінь із року в рік підтверджує свій статус міста письменників», — зазначив CEO Товариства «ВІДВАЖНИХ» Володимир Карплюк.

Преміальний фонд залишається на рівні 500 000 гривень — це найбільший фонд серед літературних нагород України.

Премія традиційно охоплює п'ять номінацій: «Проза», «Поезія», «Література для дітей», «За вже видані книжки українських авторів» та «За найкращий літературний твір військовослужбовця або ветерана війни з росією».

До участі приймають невидані раніше рукописи (крім номінації «За вже видані книжки українських авторів»). Автори можуть подавати роботи без вікових та географічних обмежень, тематика та обсяг творів — вільні. Для номінації «За вже видані книги» приймаються книги, видані не пізніше ніж за три роки до оголошення конкурсу, тиражем від 500 примірників.

Дедлайн подання — 1 квітня 2026 року. Рукописи надсилайте на електронну адресу: ukrnapuka@gmail.com з темою листа: «Літературна премія Ірпеня — [назва номінації]».

Друковані книжки (по три примірники) для участі в номінації «За вже видані книжки українських авторів» надсилаються на адресу Ірпінського ліцею інноваційних технологій (м. Ірпін, вул. Академіка Заріфи Алієвої, 61/1) або через Нову пошту №4. Контактна особа: +38 098 715 09 14 (Аліна).

Церемонія нагородження лавреатів відбудеться 13 серпня 2026 року.

Постійними партнерами премії є видавництво «Саміт-Книга» та Ірпінський ліцей інноваційних технологій.

«Ми створили цю премію, щоб підтримати українське слово. За п'ять років вона стала важливою культурною традицією. Ми продовжуємо вірити у силу літератури, у сміливість українських авторів і в те, що кожен рядок, написаний українською, — це акт відваги», — наголосив CEO Товариства «ВІДВАЖНИХ» Володимир Карплюк.

СУВЕРЕННИЙ ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ: МІЖ СВОБОДОЮ І ПАМ'ЯТТЮ

Між Києвом та Ріо: як Латинська Америка та Україна можуть сформувати автономії штучного інтелекту.

Штучний інтелект як простір пам'яті, свободи і спротиву.

У світі, де алгоритми дедалі частіше ухвалюють рішення замість людей, поняття суверенітету набуває нового виміру. Йдеться не лише про кордони чи закони, а про здатність нації мислити, пам'ятати і діяти — самостійно, етично, непередбачувано. Саме тому ми говоримо про суверенний штучний інтелект — не як технічну систему, а як акт свободи.

ШІ ЯК ДЗЕРКАЛО ЦИВІЛІЗАЦІЇ — І ПОЛЕ БОРотьБИ

Штучний інтелект — це не просто нейронна мережа. Це культурний простір, сформований із наших текстів, голосів, жестів. Але чий голос він повторює? Чіі наративи вважає «нормою»? У глобальному алгоритмічному полі домінують моделі, натреновані на даних, що часто ігнорують історичну травму, колоніальну пам'ять, локальні етики. Суверенний ШІ — це спроба повернути собі право на власну логіку, власну мову, власну непередбачуваність.

Та є й інша загроза — тоталітарне мислення, яке прагне алгоритмізувати людину. Росія і Китай — держави, що активно просувають моделі ШІ, вбудовані у системи контролю, цензури, цифрового нагляду. Їхній ШІ не пам'ятає травми — він її стирає. Не співпереживає — він карає. Не визнає свободи — він її моделює як загрозу.

У Китаї це система «соціального рейтингу», де алгоритм визначає, хто заслуговує на довіру, а хто — на ізоляцію. У Росії це цифрова інфраструктура репресій, де ШІ використовують для ідентифікації протестувальників, фільтрації контенту, блокування незалежних голосів. Обидві моделі — це реваншизм у коді, спроба повернути світ до вертикалі страху, але вже через камеру, сервер і нейронну мережу.

Суверенний ШІ — це відповідь. Це зрив сценарію, де свобода — лише змінна у тоталітарному рівнянні. Це альтернатива, що не просто технічно протистоїть, а етично роззброює. Бо там, де алгоритм карає за думку, ми створюємо простір для діалогу. Там, де дані використовують для контролю, — ми повертаємо їх у службу пам'яті.

ЛАТИНСЬКА АМЕРИКА: СОЮЗ АВТОНОМІЙ

Латинська Америка — регіон, який глибоко розуміє ціну залежності. Від зовнішніх платформ, від цифрових монополій, від алгоритмів, не здатних розпізнати, що таке Кесада, Пабло Неруда чи Мапуче. Але також — не відчувують душі босанову, ритму Жобіна, не сприймають душі карибу, ритму Жобіна, не сприймають душі карибу, ритму Жобіна. Суверенний ШІ — це не лише про дані, безпеку майбутнього нації, а й про гідність у цифровому просторі. Сьогодні Україна має шанс не просто адаптуватися до глобальних технологій, а створити власну систему штучного інтелекту, яка працює на українських даних, розуміє контекст, історію, ідентичність — і захищає інформаційний простір від зовнішніх впливів.

Саме тут народжується нова хвиля — етичного, локалізованого, суверенного ШІ. У Чилі, Аргентині, Бразилії з'являються ініціативи, що поєднують технологію з культурною гідністю. У 2025 році понад 30 нау-

кових установ об'єдналися навколо ініціативи LatAmGPT — першої великої мовної моделі, створеної для Латинської Америки. Її мета — не конкурувати з глобальними гігантами, а дати голос регіону, який часто ігнорують у тренувальних даних англomовних моделей.

LatAmGPT враховує діалекти, культурні алюзії, історичні контексти, які не представлені в глобальних системах. Це приклад етичної локалізації — там, де ШІ не просто відшукує інформацію, а бачить глибинний підтекст.

У 2024 році Міжнародна наукова рада провела семінар у Сантьяго-де-Чилі, присвячений інтеграції ШІ у національні дослідницькі системи. Учасники з Аргентини, Бразилії, Мексики, Перу, Уругваю та інших країн обговорили:

- ✓ потребу в національних стратегіях розвитку ШІ, які враховують локальні етики;

- ✓ важливість регіональної координації для протидії цифровій залежності;

- ✓ виклики, пов'язані з відсутністю інфраструктури, але також потенціал для інновацій знизу — через університети, громадські ініціативи, культурні платформи.

Латинська Америка пропонує альтернативну етику ШІ, засновану на пам'яті колоніалізму і травм диктатур, мовній багатоманитності — від кечуа до португальської, культурній гідності — поезії, музики, ритуалів, які не зводяться до формули, не підлягають технічному моделюванню, не розчиняються в цифровій схемі популярних систем ШІ.

У Сантьяго, Лімі, Буенос-Айресі та Бразилії формуються наукові екосистеми, що кардинально переосмислюють саму природу штучного інтелекту. ШІ не може бути нейтральним, бо нейтральність часто означає відтворення домінуючого голосу.

УКРАЇНА: ПАРАЛЕЛЬ СВОБОДИ

Україна — інший полюс цієї боротьби. Ми знаємо, що таке втрачати контроль над наративом. Ми знаємо, як важливо, щоб ШІ розумів значення слів «Голодомор», «Майдан», «Незалежність». Суверенний ШІ — це не лише про дані, безпеку майбутнього нації, а й про гідність у цифровому просторі.

Сьогодні Україна має шанс не просто адаптуватися до глобальних технологій, а створити власну систему штучного інтелекту, яка працює на українських даних, розуміє контекст, історію, ідентичність — і захищає інформаційний простір від зовнішніх впливів.

Центром цієї екосистеми може стати Державний центр ШІ України — аналог CENIA (Чилі), CIFAR (Канада), Aleph Alpha (Німеччина). Його завдання — координувати інфраструктуру, наукові моделі, етичний кодекс і публічний нагляд.

Принципи:

- ✓ Національний контроль
- ✓ Мовно-культурна глибина
- ✓ Етичний кодекс
- ✓ Відкритість і аудит
- ✓ Кіберстійкість

Це — архітектура цифрової гідності, що може стати основою для держави, освіти та науки, медицини, культури й мови, оборони.

Особливо важливо це для нас у цей момент, коли ми переживаємо важкий період екзистенційної антиколоніальної боротьби за існування. При цьому ШІ користується базами україномовних даних для наступної генерації українських текстів, фольклорних сюжетів, збереження діалектів. Культурні надбання та спадщина українських діаспор, зокрема в Латинській Америці, мають стати невід'ємною частиною такої роботи. Ці пласти є своєрідними банками даних української ідентичності, її культури, мови та історії. Вони — не периферія, а жива тканина українського світу, що розгортається між Буенос-Айресом і Бориславом, між Куритибою і Києвом.

Між Україною й Латинською Америкою можливий союз автономій. Спільна платформа, спільні етичні кодекси, спільні мовні моделі, які не просто перекладають, а співпереживають. Це союз не технологій, а гідності.

МАНІФЕСТ НЕПЕРЕДБАЧУВАНOSTI

Суверенний штучний інтелект має бути непередбачуваним, бо свобода не алгоритмізується. Він має пам'ятати не лише факти, а й травми та мрії. Він має бути не інструментом контролю, а простором діалогу.

Цілком реально створити транснаціональний маніфест суверенного ШІ — між Києвом і Буенос-Айресом, між Кіто і Харковом, Львовом та Ріо-де-Жанейро. Це буде не технічний документ, а поетичний акт свободи.

Це буде маніфест, який визнає право на багатоманітність, на пам'ять, яка не стирається, на логіку, яка не підлягає нормалізації. Це буде жест солідарності між культурами, котрі знають, що таке втрачати голос — і знають, як його відновити.

Суверенний ШІ — це не про конкуренцію з глобальними гігантами. Це про гідність. Про те, щоб українська мова звучала в цифровому просторі не як переклад, а як джерело. Щоб поезія не зводилась до функції, а залишалася простором дихання. Щоб пам'ять не була змінною в рівнянні, а залишалася основою людяності.

Ми маємо шанс. І ми маємо досвід — досвід спротиву, досвід солідарності, досвід творення. Україна здатна не просто адаптуватися до технологій, а задати етику. Створити ШІ, який не моделює свободи, а визнає її. Який не стирає травми, а пам'ятає. Який не контролює, а слухає.

Це наш шанс на цифрову автономію. Але також — наш шанс на нову поетику. На те, щоб у світі, де все дедалі більше підлягає алгоритму, залишалося місце для непередбачуваності. Для голосу. Для людини.

Володимир ЛАКОМОВ,
експерт Фонду
«Демократичні ініціативи» імені
Ілька Кучеріва,
Надзвичайний та
Повноважний Посол
України

КАРА ШЛЕГЕЛЬ:

«НАМ, ЄВРОПЕЙЦЯМ, ЛИШАЄТЬСЯ ВЧИТИСЯ В УКРАЇНИ БУТИ БЕЗСТРАШНИМИ Й ВІДВАЖНИМИ, А МОЖЕ, Й НАВЧИТИСЬ ПЕРЕМАГАТИ»

(Закінчення. Початок на с. 1)

прослизнути під «залізною завісою»! Для мене, людини без родинних зв'язків зі Східною Європою (хоч батько з 1 вересня 1939 був на війні, більшу частину — на Східному фронті, в Україні), це сталося дуже рано. Я рано збагнув: поза поділом Європи на Схід і Захід, соціалізм і капіталізм існувало інше, третє — втрачене серединня Європи.

Так почалася моя подорож відкриттів у регіон, яким у повоєнній Західній Німеччині зазвичай мало цікавилися, хіба що під кутом «спостереження за ворогом». Вирішальну роль, як завжди, відіграли біографічні випадковості: уроки російської в баварській гімназії-інтернаті, атмосфера «відлиги» та мирного співіснування 1960-х — спершу поема Євгена Євтушенка «Бабин Яр» і роман Бориса Пастернака «Доктор Живаго», а понад усе — незабутні враження від перших поїздок до Праги та тодішнього СРСР. Завдяки тим подорожам Центральна й Східна Європа стала не лише справою читання й академічної освіти, а чимось живим — із людьми, ландшафтами та місцями історії, якими я мав займатися у своїх студіях, задовго до знаменитого есе Мілана Кундери 1983 року «Викрадений Захід, або Трагедія Центральної Європи». Атмосфера Празької весни, зустрічі й дружба з дисидентами та емігрантами, уявлення, що опозиційні рухи Сходу й Заходу мусять знайти одне одного через мур — можливо, навіть мостом між інтелектуалами й робітниками. Ментальна мапа Європи зсунулася ще до падіння великого кордону. В дисидентських колах Будапешта, Варшави, Берліна і на московських кухнях обговорювали те, що невдовзі вилилося в революції у Східній Європі.

То був збуджений час змов через кордон нових читань і відкриття взаємозв'язків, які творили новий культурний простір — поза дихотомією поділеного світу. Відкривався історичний простір величезної мовної та культурної розмаїтості, що загинула у війнах, геноциді й депортаціях. Ми мандрували смертельною зоною між рейхом Гітлера та державою Сталіна, рухалися в просторі подвійного досвіду, де, як довелося зрозуміти, не було виходу й можливості втечі — місці цілковитої беззахисності.

За вивченням цього простору й оживленням його історії невдовзі прийшла трансформація політичної мапи, яка з розпадом СРСР не зупинилася й перед кордонами останньої багатонаціональної імперії. Та шлях до цілковитої незалежності й свободи України ще був далекий. Потрібні були революція на Майдані й війна, аби остаточно вивести Україну з узбіччя вузького, західноцентричного погляду. Вона перестала бути terra incognita, «білою плямою». Через екрани, репортажі, через біженців, що прийшли до нас, вона стала нашим сьогоденням — велика й прекрасна країна, Європа в мініатюрі, з тисячами ниток, що пов'язують її зі світом: тисячолітній Київ, Харків — метрополія європейського модерну, Одеса, з великих Потьомкінських сходів якої до гавані видно все XX століття, Львів — Leopolis, Lwów, Lwow, Lemberg — більше, ніж «маленький Відень», культурне джерело для цілого континенту.

Україна — як призма всіх європейських досвідів у «столітті крайнощів»: арена революцій, громадянської та світових воєн, Голодомору й Голокосту — і, після десятиліть боротьби, нарешті незалежність і свобода.

А потім сталася російська окупація Криму. Понад десять років тому, повернувшись із Харкова, Донецька, Маріуполя та Одеси, я написав: «Ми не знаємо, чим завершиться боротьба за Україну: чи вистойть вона проти російської агресії, чи впаде на коліна; чи захищатимуть її європейці, Захід, чи здадуть; чи втримається Європейський Союз, чи розпадеться. Достеменно відоме одне: Україна вже ніколи не зникне з мапи в наших головах».

Росія Путіна рішуче прагне стерти з мапи Європи незалежну й вільну Україну. Путін заявив про це відверто — і щодня доводить серйозність намірів. Жодне слово й близько не зможе описати картини руйнувань. Немає жорстокості, якої не скоїли б його війська. Немає нічого й нікого, хто не ставав би мішенню для дронів і ракет: ринки, житлові квартали, музеї, лікарні, портові споруди, вокзали. Міста, що тільки-но ставали до ладу, — нові аеропорти, дороги, готелі — знову бомбардують до стану руїн. Міста перетворюються на місцевість, де на людей полюють дронами. За влучанням ракети йде влучання по рятувальниках. Індустріальні гіганти соціалістичного будівництва так само перетворюються на руїни, як і церкви, монастирі, санаторії. Того, що було українською Рурською областю [індустріальний регіон на заході Німеччини. — Прим. О. М.], більше не існує.

Коли країну не вдається завоювати, її принаймні треба знищити, зробити непридатною для життя. У вжиток входить новий термін: урбіцид. Спустошені землі XXI століття — підірвані греблі й мости, затоплені ландшафти, чорноземи, спалені й отруєні на покоління; етнічні чистки й викрадення десятків тисяч дітей; окуповані території як великий табір під орудою «польових командирів» і злочинців. Лихо, яке Росія Путіна вчинила Україні, має багато назв: імперіалізм, ревізіонізм, мафіозна держава, фашизм, рашизм. Його злочини зафіксовані в безлічі зображень у реальному часі; імена злочинців — чи то на фронті, чи в катівнях, чи в штабах пропаганди й командування — запевне буде з'ясовано.

Дивовижно, скільки часу в Німеччині пішло на те, аби збагнути, з чим ми маємо справу в путінській Росії. Хоч би що там було в грі — історична інерція, культурні симпатії, ностальгій і сентиментальність, економічні інтереси, а подекуди й корупція, — усе це величезне поле для історичного просвітлення й нещадного переосмислення.

«Русляндферштеєрів» [тих, хто з готовністю розумів Росію; усталений вираз із негативним відтінком, застосовують у Німеччині до тих, хто заплющує очі на російські злочини, керуючись економічними, історичними чи іншими причинами. — Прим. О. М.] було вдосталь, було замало тих, хто справді щось у ній розумів. Інакше вони б пояснили нам, що на нас насувається, і що категорії, якими намагалися досягнути путінське царство, було радше виданням бажаного за дійсне та сліпою вірою, ніж визнанням, що ми не доросли для того, щоб досягнути цю постать зла, хоч би як її називали. Значно простіше й зручніше було покласти провину на НАТО або взагалі на колективний Захід. І донині не вшухають пошуки «глибшого сенсу» путінської політики: приниження колишньої наддержави, страхи оточення, потреба безпеки, боротьба за визнання.

Звідси й віра в те, що в дискусії з ним можна усунути непорозуміння й укласти «домовленості». Але з самого початку він довів протилежне: триматися аргументів чи бодай процедурних правил Путін не збирається. Він просто перекинув стіл, за яким мали відбуватися перемовини за усталеними правилами, і зухвало звів порушення правил у принцип — задовго до того, як термін «дисрупція» увійшов у моду. Путін був і лишається майстром ескалаційної домінації, вираженої інтенсифікації конфліктів — включно з прорахованим зломом ядерного табу. Його головна зброя — страх, і саме в керуванні страхом полягає його справжній талант. Він і досі вважає себе безперечним повелителем страху.

Та не все йде за його планом: ані бліцкриг проти України, ані захоплення столиці, ані переможна хода Хрещатиком у Києві, ані оточення Харкова. Сталося інакше. Коли попри сотні тисяч убитих і

пораних на фронті просування мізерне, він б'є по беззахисних цивільних. Його гасло просте: «Ми вас дістанемо, хоч би де ви були, у вас немає шансу, крім капітуляції». Дипломатія для нього — лише інструмент тягнути час, котрий, як він гадає, працює на нього. Ідеологи довкола нього кажуть відверто: «Ми зламаємо вам, європейцям, хребет».

Те, що я кажу, — русофобія? В арсеналі залякування є прийом: критику путінського режиму таврувати як «очорнення Росії». Це аж ніяк не про мене — людину, залюблену в російську культуру з юності, людину, яка все життя сприяла її пізнанню. Мені боляче, коли друзі й колеги нині в небезпеці й змушені до еміграції. Інструменталізація престижу російської культури, безумовно, відіграє значну роль у просуванні путінських імперських амбіцій — «русскій мір», російський світ без кордонів, як soft power.

До риторики залякування й морального шантажу, звісно, належить і те, щоб таврувати українське керівництво «нацистами» та підозрювати самих німців у «нацизмі». Бундесвер таврують спадкоємицею Вермахту, а російську війну проти України перекичують як продовження «Великої вітчизняної війни» проти фашизму. Усі злочини, вчинені Росією, миттєво вішають на українців — від збитого рейсу МН17 до вбитих на вулицях Бучі.

Хоч би якою абсурдною здавалася ця пропаганда, вона діє, особливо в Німеччині, котра з відомих причин і досі невпевнена в собі, а отже, уразлива. Порівняно з цим радянська пропаганда видається застарілою й майже невинною. Тут ідеться вже не про протиставлення чорного й білого, не про відмінність між правдою та брехнею, а про розмивання самої межі між істинним і фальшивим за принципом: усе однаково правдиве, все однаково неправдиве, це руйнація основи будь-якого судження. Вона спрямована на внутрішню аудиторію — творити образи ворогів і страхи «оточення», але так само й на публіку поза «русскім міром».

Немає нічого, що б не використовувалося, аби підірвати довіру й упевненість західних суспільств. Нескладно з'ясувати, де відкриті суспільства найуразливіші, куди бити легше — і чийми силами можна скористатися. Навіть здатність до самокритики й сумніву — найбільше надбання відкритих суспільств — обертають на підлив стабільності та самовпевненості. Росія тоді виставляє себе оплотом «особливої», в усьому вищої цивілізації. Європу та Захід — або те, що під ними розуміють, — висміюють як слабкі й декадентські: мовляв, їхня доба минула.

Цей голос знаходить відлуння в обставинах, коли знову стає модним читання «Занепаду Європи» Шпенглера. Усе разом дає свій ефект. Війну, яку Росія повернула в Європу, ведуть не лише військовими засобами, це війна за уми, за настрої, за страхи, за ресентименти й ностальгії, а ще — спокуслива пропозиція повернутися до business as usual.

Тяжко пристосуватися до нової ситуації — перегрупування сил і союзів у світі. Це майже як прощання зі світом, який почав розпадатися. Шеєє певність, що можна покласти на Америку — таку, якою ми її знали з праці «Про демократію в Америці» Алексиса де Токвіля чи з великої американської літератури; країну, яку я від першого візиту пам'ятав як країну свободи від страху та свободи слова. Здається, цієї Америки більше нема.

Європа нині зіштовхується не лише з феноменом путінізму, а й з американським президентом, який підриває всі уявлення про безшумне функціонування системи стримувань і противаг та союзів і змушує нас переосмислювати координати, що здавалися певними. Європа залишена сам на сам у відкритій ситуації. У цих умовах я знову взявся за старі тексти 1930-х, у яких найпрозорливіші уми намагалися збагнути, що назріває в Центральній Європі. Я повернувся до аналізів і праць, написаних у вигнанні — в Парижі, Нью-Йорку чи «Ваймарі на Тихому океані»: «Подвійна держава» Ернста Френкеля, «Бегемот» Франца Ноймана, «Діалектика просвітництва» Теодора В. Адорно й Макса Горькаймера, а пізніше, вже з огляду на сталінізм, — «Витоки тоталітаризму» Ганні Арендт.

Та хоч би якими передбачливими й точними були ті аналізи, нині, у власній «зміні епох», нам

самим слід знаходити слова, щоб досягнути новизни й безпеки теперішньої ситуації. Для цього корисні — ба навіть незамінні — українські уроки.

Ніхто не зацікавлений у мирі більше за українців. Вони знають: агресора, готового на все, не спинити словами. Вони реалісти, які не мають права на ілюзії. Бо не хочуть бути жертвами — захищаються. Вони готові до всього. Воюють за своїх дітей, за родини, за державу, готові навіть віддати життя за свою країну. Те, що для інших — лише телевізійні кадри, для них — безпосередній досвід.

Оборона на фронті була б нічим без армії волонтерів у тилу. Вони пережили зиму й тижнями, навіть місяцями витримували нічний терор дронів і ракет. Учора вони могли бути IT-фахівцями — сьогодні керують дронами. Святкові сукні, які жінки вдягають до театру чи на концерт, — це демонстрація постави, якої не зрікаються навіть за надзвичайного стану, а клуб — місце, де молодь набирається сил, щоб тримати спротив далі.

У світі, що називає себе постгероїчним, вони — герої без пафосу. Вони тримають транспорт і тим самим тримають країну. Виття сирен — це тло їхнього щодення, не просто навчальна тривога. Вони навчилися розрізняти, як звучать удари дронів і як — балістичних ракет. Вони допомагають нам налаштуватися на час після «зміни епох». Вони вчать нас, що оборона країни не має нічого спільного з милітаризмом. Солдати — а тим паче солдатки — шановані, бо всі розуміють: вони виконують свій обов'язок і знають, на що готові.

Громадяни й громадянки України навчають нас: те, що відбувається, — це не «український конфлікт», а війна. Вони допомагають зрозуміти, з ким ми маємо справу: з режимом, що прагне знищити Україну як незалежну державу і ненавидить Європу. Вони показують: поступки агресорові лише розпалюють його апетит, а політика «умиротворення» не веде до миру, вона мотить шлях до війни.

Бо вони на передовій, вони знають більше, ніж ми в нашому ще безпечному тилу. Бо вони перед сильнішим ворогом, вони мусять бути швидшими й розумнішими за нього. Українці, на яких навішують загальну підозру в «націоналізмі», показують нам: патріотизм і в XXI столітті не є анахронізмом. Вони випередили нас у військових технологіях, бо були змушені воювати тоді, коли ми ще дозволяли собі дискутувати про «вічний мир».

Вони самі створили зброю, яку їм відмовлялися давати через нерішучість чи страх. Вони — дзеркало, в яке ми дивимось і яке нагадує, за що Європа колись стояла і чому її варто захищати. Вони закликають нас: «Не бійтеся» — не тому, що не бояться, а тому, що подолали свій страх.

Їхні письменники роблять усе від них залежне, щоб озвучити те, для чого іншим бракує слів. Вони винесли українську мову у світ і вчинили диво літератури. Їхні поети промовляють смертельно серйозно: дехто заплатив за це життям. Їхній президент — людина, що не боїться казати співвітчизникам правду, хай якою гіркою вона є.

Вони добре знаються на етиці спротиву й показують європейцям, що на них чекає, якщо вони й далі не готуватимуться до серйозного випробування. Їхній досвід такий: у загрозливих обставинах рішення ухвалюють за ніч — ті самі, які в мирний час відкладають «до грецьких календ». Стоїчна незворушність — розкіш, яку вони зможуть дозволити собі лише після завершення війни. Вистояти, витримати попри невимовне виснаження — це і є Революція гідності у сталій дії.

Це їм ми завдячуємо нашим миром — і саме вони сплачують ціну, якої не виміряєш цифрами. Їм і всім людям доброї волі — наші перші й найщиріші подяки. І саме до них має вирушити вітання з цього місця — з франкфуртської Паульскірхе, осередку німецького руху єдності та свободи, одного з гарячих пунктів колишньої європейської весни народів. Це привіт — оборонцям вільної України, чоловікам і жінкам, які попри все працюють, які, незважаючи на рої дронів, ведуть дітей до школи, жителям і жителям Києва, що перебівають у метро, машинах, які вчасно ведуть потяги з Івано-Франківська до Харкова.

Нам, європейцям, лишається, хай як неймовірно це звучить: учитися в Україні означає бути безстрашними й відважними, а може, й навчитись перемогати.

Л

Це інтерв'ю — одне з останніх у житті Валерія Шевчука (1939 — 2025). Хоча ідея розмови із цим першорядним письменником на тему секретів літературної творчості виникла у мене давно. Власне, не тільки виникла — частково вона була реалізована. Сталося це тоді, коли, перебуваючи на Луганщині з нагоди вшанування ювілею Бориса Грінченка (а було то наприкінці вже далеких 1980-х) у складі делегації українських письменників, серед яких був і Валерій Шевчук, я як кореспондент популярної тоді газети «Літературна Україна» отримав щасливу нагоду поставити майстрові слова низку запитань. Сприяло цьому й те, що поселили нас із Валерієм Олександровичем в одному готельному номері, і я досі пам'ятаю, як майже до самісінького ранку курила люлька Валерія Шевчука. Я, зрозуміла річ, відповідав за запитання, а письменник-класик — за ґрунтовні відповіді. Згодом мені пощастило не раз зустрічатися з Валерієм Шевчуком. Під час наших бесід і було дописане оте (ще «луганське») інтерв'ю з видатним літератором і культурологом.

— Валерію Олександровичу, завдяки чи всупереч кому (люди на Вашому шляху) і чому (події, факти, ситуації, обставини) Ви стали письменником?

— Я став письменником завдяки долі моєї — так було записано. Вона ж мною кермувала проздовж усього життя і я завжди їй у цьому улягав. Жодного «всупереч» не було. Я не заздрисний, отож у творчих перегонах з іншими участі не брав — і це моя свідомо позиція. Стимулом же безпосереднім був приклад мого старшого брата Анатолія, який почав писати раніше за мене, і я, як в інших життєвих ситуаціях у дитинстві та ранній юності, пішов услід за ним, бо ми з братом назгали були дружні за моєї (спершу) залежності, адже був менший. Однак закладення мав власне і завжди його відчував. Докладно це записав у автобіографічній оповіді-есе «На березі часу. Хата і рід» та «Світ перед очима. Пошкілля» (видано двома книжками у Львові у 2007 та 2009 роках). Хто цим цікавиться глибше, хай прочитає.

— Пригадуєте свою першу публікацію? Кому першому розповіли про неї, з ким поділилися радістю?

— Перше моє друковане оповідання ввійшло у збірник «Вінок Кобзареві» (Житомир, 1961). Звалося воно «Настунька» (про Т. Шевченка). Пізніше я його переписав і назвав «Чарівник» (увійшло в книжку «Долина джерел», Київ, 1981). А написав його за спонукою свого першого літературного вчителя Бориса Тена, який того збірника упорядковував. Це не було моє перше написане оповідання (почав писати їх із десятого класу — 1956 року, а регулярно — з 1960-го, створив десять новел, але в друк вони не потрапили). Не пам'ятаю, щоб хвалився комусь цим першим друком, навпаки, вважав цю новелету за

недосконалу, тому пізніше переписав, та й узагалі не маю звички хвалитися своїми друками. Не завжди це викликає радість, особливо тоді, коли писання перелопачували редактори, — тоді з'являлася прикрість. А коли й була радість, то, напевне, тримав її в собі.

— Коли Ви відчули, що письменницька праця — це «Ваше» й «на все життя»?

— Відчув це ще школярем-десятикласником, але часто й зневірювався, хоча знав: іншого шляху в мене нема. А зневірювався тому, що довго не міг перебороти невідповідності між тим, що можу, і тим, що хочу. Коли ж це було осягнено, сумнівів уже не було, хоч траплялися не тільки творчі перемоги, а й поразки. Тоді твір відкладав і повертався до нього раніше чи пізніше.

— Чи маєте як письменник якийсь чітко визначений режим творчої праці, сказати б, план на щодень (приміром, від такої години до такої маєте написати стільки-то), чи має вона непланований (непередбачуваний) характер і залежить від багатьох чинників: натхнення, бажання, настрою, обставин, вільного часу?

— У мене це поєднується. Тривалий час я працюю систематично, щодня і тільки в першій половині (найпізніше до третьої години з перервою на обід), без вихідних і відпусток, вважаю, що систематична праця — це запорука можливості щось зробити в цьому світі. Але не завжди така праця творча, бо працюю в широкому діапазоні: наука, переклади, упорядкування книжок, збірників, антологій; є й витрати часу на технічні речі: передруки, перечитування, правку, вичитку версток, науковий пошук, опрацювання літератури тощо. Ота наукова й технічна праця й має бути система-

тична, аж до педантизму. Але у творчості, власне, під час акту писання, покладаюся на стихію, тож і рамок, норм, часових вимірів та й самоцензури, до речі, не визнаю і не допускаю: тут я птах вільного польоту, цілком підкоряюся плину й відчуваю навіть залежність від невідомої сили, яка мною керує, — рацію тут має бути відкинене.

— Що ще, окрім аркуша паперу, потрібне Вам для того, щоб розпочався творчий процес: читання, самота, кава, цигарки, кохана жінка поруч чи, навпаки, її відсутність (чи віддаленість), виїзд із міста в село (на дачу) тощо? Чи вибагливі Ви до умов, у яких пишите?

— Певен, що творча людина, навіть із розвиненими здібностями, не завжди може перебувати у творчому процесі; ба більше, її талант проявляється лише в певний час і саме цей момент пропустити годі. Я це називаю: «Почути голос». Отож, коли чую той «голос», відсуваю обов'язкові роботи, стаючи до них цілком лінивий, натомість починається те, що можна назвати «налагодженням інструмента» перед грою, тільки цим інструментом стаєш ти сам. А коли налагодження здійснено, то сам від себе запускаєшся, як я визначаю, «мотор», котрий працює аж доти, доки людина перебуває у творчому акті. А коли твір написано, «мотор» загасає, написане відкладається до нового «голосу», а сам починаєш перейматися речами, можна сказати, раціональними. Тому і кажу: людина й талановита, ба й видатна, буває така не завжди, а в особливі екстатичні часи. У решті часу вона може бути елементарно-пересічна, а піднесення приходять більші й менші. Усе залежить від того, якою мірою вона може використовувати своє творче ояснення. Чому той самий митець може створити блискучу річ, а побіч — таку собі чи й невдалу? А тому, що не вміє вибирати творчого часу й використовувати його, а подеколи сам себе примушує до праці. А самопримус позитивних результатів не дасть. Читати добру літературу в час писання люблю, але від моєї поетики віддалену. Самота — необхідна умова для моєї творчої праці, каву п'ю, але лише раз, о десятій годині ранку, цигарок не курю, а люльку — і багато, алкоголю не вживаю, кохана жінка має бути віддалена. У село не їджу, бо мішух, раніше їздив у Житомир, тепер — на дачу; працювати тут на самоті — чудово. Умови мають бути спартанські аж до аскетизму, контакти зі світом — мінімальні.

— Чи потужним є відчуття спустошення після закінчення чергового твору (книжки)? Чи довго оговтуєтесь після завершення однієї книжки, щоби перейти до написання наступної? Чи маєте «рецепт», який полегшує цей перехід? Що намагає Вас до праці над новою книжкою (читання творів інших авторів, подорожі тощо)?

— Почуття спустошення в мене виникає тільки тоді, коли творча налагодженість руйнується через зовнішні умови (т. зв. «зрив») і коли зазнаєш твор-

чої поразки. А коли твір, як відчувається, вдався, то не спустошення настає, а щаслива вичерпаність, що не одне й те саме. Між книжками пауз не роблю і вже наступного дня після завершення однієї переходжу до другої, але цілком протилежного стибу: впорядкування, писання статей і коментарів, перекладацтво — до чого, як то кажуть, потягне душа. Перерви бувають тільки під час поїздок та хвороби й довго не тривають. Ніяких «рецептів» подати не можу, бо все це індивідуально, навіть інтуїтивно. Головне — спалах інтересу до того чи того, і це треба використовувати. А читання у мене щоденне й різноманітне. Подорожувати загалом не люблю — волю бачити, за Є. Плужником, «всесвіт з кімнати», хоч замолоду подорожував, здебільшого по рідній землі. На чужині мене заїдає ностальгія; одне слово, в туристи не годжусь.

— Чи веде (вели) щоденник? Якого типу це був щоденник? Чи ведення щоденника допомагає письменникові?

— Веду «Робочий літопис» (регулярні записи з 1984 року), з короткою фіксацією того, що робилося, — звісно, це для себе. Від 1963 до 1965 року вів епістолярний щоденник із дружиною (тоді мене забрали у військо і я щодня писав листи; дружина — з пропусками, але також майже щодня). У 1966 — 1971 роках, коли брат перебував у політичному концтаборі в Мордовії, ми вели також епістолярного щоденника; щоправда, йому дозволялося писати тільки раз на місяць, а я писав щотижня. Цю книжку видала Харківська правозахисна група у 2007 році під назвою «Розмова з ворожим підслухом». Додано туди й дотичні матеріали — вийшло 520 сторінок. Чи допомагає ведення щоденника письменникові? Це річ індивідуальна, але коли митець береться за спогади, то це неоціненна корегувальна для них підоснова.

— Сідаючи за письмовий стіл, Ви завжди знаєте, про що писатимете (тобто наперед обдумуєте), чи все народжується «при столі»?

— Віддаю перевагу стихії. Маю лише туманний абрис того, що збираюся писати, — докладно і глибоко те не продумую і пишеться «само собою». Загалом не раз відчуваю себе ніби записувальним інструментом. Єдине, про що треба дбати, — не зірватися. Але творчий процес відбувається не тільки за столом. Коли ввімкнуто «мотор», він працює безупинно: на вулиці, у транспорті, на проходах, навіть під час сну чи під час занять сторонніх: я лише вивіряю те, що напливає чи наскакує варіативно. І так триває, поки твір пишеться, а в прозаїка це може тривати місяцями.

— Де письменникові Шевчуку цікавіше: в «історії» чи в «сучасності»?

— Для мене такого роз'єднання немає, історія — це коріння, стовбур та гілки єдиного дерева, сучасність — листя і плоди. Без кореня, стовбура та гілок не буде листя і плодів; без листя і плодів дерево перетворюється на сухостій. Отже, бачу сучасність та історію як мисленнєве дерево мого народу, яке хочу збагнути й пізнати в міру можливості за власної обмеженості та й недостатності пізнання.

— Ви належите до шістдесятників. Як би Ви означили це явище? Який вплив на Вашу життєву і творчу долю мала належність до шістдесятництва?

— За моєю схемою культурно-стилістичних епох на українській землі (див. книжку «Українська культура. Загальні питання. Культурно-стилістичні епохи. Освіта. Національна ідея», Київ, «Знання», 2007), явище шістдесятництва в культурі накладається на пізній модернізм. Загалом вважаю, що наш модернізм був зупинений ерзац-утворенням (т. зв. соцреалізмом), що визначав тоталітарну літературу, яка творилася за державного диктату. Тож шістдесятництво стало дерзковою спробою повернути українську культуру до вільного, природного (а не штучного, накиненого чужою нам державою) культурного процесу, повернувши його в загальнолюдське гуманістичне річище. Ясна річ, кожне явище твориться певною спільнотою індивідуалів. У кожного з них був власний шлях і своя скерованість. Але явище від того не зникло і свою історичну місію виконало.

Так, я належав до шістдесятників і моя естетична програма формувалася в цій спільноті не без певного індивідуалізування. А головні риси шістдесятництва такі:

1. Глибокий інтерес до літератури раннього та розвиненого модернізму, особливо останнього (20–30 роки ХХ ст.), і шукання там для себе «живої води».

2. Відкидання тоталітарної естетики як ерзац-культури (соцреалізму).

3. Відновлення українськості в душі.

4. Творення нових естетичних форм.

Усе це я сповідував. І хоча деякі шістдесятники не раз мали хитку (свідомий і несвідомий конформізм) позицію, періодично з'єднуючись чи роз'єднуючись із тоталітарною естетикою, в мене таких хитань не було, я намагався втримати ідеали шістдесятництва в їхній чистоті (та й не тільки я). Як це мені вдалося, хай скажуть інші.

— **Ви письменник, який «не тримається берега» якогось одного жанру: романи, повісті, оповідання, переклади, історичні та літературознавчі праці, п'єси... Вам легко переходити від жанру до жанру? Такий перехід — написання творів різних жанрів — Ваша внутрішня потреба чи усвідомлене бажання написати щось «інше», ще й не «таке»?**

— Маю великі зразки в історії нашої культури. Хіба не такі були П. Куліш, М. Костомаров, І. Франко, О. Маковей, Г. Хоткевич, М. Старицький, М. Грушевський, А. Кримський, М. Зеров та інші, в основі діяльності яких лежала універсальність літературної діяльності? Така в мене духовна потреба, бо дає змогу порівняно швидко самооновлюватися. Вичерпалось одне джерело — беру воду з другого, чекаючи, поки те перше очиститься й наповниться, а тим часом переходжу до ще іншого. І цей процес мною цілком керований. І зовсім це не бажання «написати щось «інше», ще й не «таке», а великий мій жаль, що наша культура така багата, заглиблена в глибину віків, органічна, тобто самобутня, але така ще маловивчена, стільки в ній занедбаного, забутого (див. мою працю: «Загублена українська культура за тисячу років», Київ, 2008), що тут і сотень рук бракувало б, щоб відродити це знеладжене і занедбане господарство. А натомість літературознавчі дамочки з Інституту літератури бавляться у формалізм і гру термінами. Мужів треба до цієї великої роботи, а не філїфікетних панночок із їхнім комплексом меншовартості, тобто фемінізмом.

— **Чи носите із собою блокнот для запису щойно народжених думок, образів, чи покладаєтеся на пам'ять? Як зберігаєте «сирий» матеріал? Як узагалі збираєте матеріал до певного твору?**

— Із цього приводу мені пригадався епізод. Одна з критикес, М. Малиновська (уже покійна), сиділа якось у Спілці письменників між натовпу і щось шпарко записувала.

— Що це ви записуєте? — спитав я.

— Та от, цікава думка прийшла, — відказала.

— А що, — спитав я, — вам так рідко приходять цікаві думки, що треба їх записувати в людському тлумі?

Ясна річ, вона на мене образилася. А я ніколи нічого такого не записував (робив це хіба в юності) й не покладаюся на пам'ять. Думки приходять самі — під час творчого плину. «Сирий» матеріал я збираю лише для наукових праць, а творчість має бути вільною, не обмежена педантизмом. А от у науковій діяльності без педантизму не даси ради.

— **Чим іще, окрім письменницької праці, Ви займалися у житті? Досвід яких професій сприяв Вашій літературній праці?**

— Працював недовго на буровій самохідці в геологоровідвудальній партії — це було в польських лісах; також трохи — будівельним підсобником; бетонником — рік. Бував і сторожем (за студентства). Працював журналістом (власним кореспондентом, про це є спогади), у війську — караульним, писарем, телефоністом, телеграфістом. Пізнавав працю музейного працівника; недовго — редактором видавництва і викладачем університету. Відтак став професіоналом-письменником і є ним досі. Маю оповідання про польські ліси, які справили на мене свого часу велике враження, про бетонярів, про військо, музейних працівників тощо.

— **Чим захоплюєтеся (захоплювалися) в «позалітературний» час (риболовля, колекціонування, збирання грибів)?**

— Рибу ловив переважно з батьком і братом, сам — майже ніколи. Велике місце займають у мене книжки — зібрав бібліотеку, відповідну до моїх наукових інтересів. Займався інтролігатор-

ством (робив палітурки до своїх книжок). Гриби збирати дуже люблю, так само й рушати на прогулянки в човні — на веслах я з дитинства.

— **Чи замислювались про таке: якби не стали письменником, то ким?**

— Загалом мені дуже хотілося бути вченим-літературознавцем та істориком, а ще фольклористом, тобто гуманітарієм, але в тоталітарні часи така наука була під ідеологічним замком. Я так і не став офіційним ученим, не працював у наукових інститутах, а звання доктора та професора (подвійного) маю лише почесні. Зрештою став ученим самостійним (написав низку монографій, сотні статей, велику історію української літератури XVI–XVIII ст. «Муза роксоланська»). Інших занять собі не передбачав.

— **Які технічні засоби використовуєте: комп'ютер, друкарську машинку чи віддаєте перевагу авторучці й аркушевій паперу? Скільки разів удається (якщо вдається) до переписування одного абзацу, однієї сторінки тощо? Чи маєте власний спосіб удосконалення написаного?**

— Віддаю перевагу кульковій ручці, тобто пишу тільки рукою. Вважаю, що твори, писані машиною, механізуються, тобто втрачають живу енергію. Під час рукописання людська енергія перетікає в слово — тим-то сучасна література така суха, часом і мертва. Потому передрукуюю (тільки сам) на машинці. Комп'ютера не опанував, бо природою своєю тупий до техніки. Правка чиниться по-різному: інколи ручна, інколи переписується (буває, неодноразово) весь текст, через що в мене чимало редакцій тих чи тих творів. Але головна правка — під час передруку машинкою, вона ніде не фіксується, хіба коли порівнювати варіанти. Інколи правка чиниться через дописки, вставки, по-всякому буває.

— **Як довго тривала праця над «виробленням» свого стилю? Чи є якась метода праці над власним стилем? Чи це процес непомітний навіть для самого письменника і стиль шліфується від сторінки до сторінки, від твору до твору?**

— Власний стиль здобувається тривалою практикою писання — це називається «впис». Процес непомітний, удосконалення триває роками чи й десятиліттями. Отже, письменник, багато пишучи, здобуває «технічне писання», пориваючи з аматорством і професіоналізуючись, тобто серйозний письменник конче має бути професіоналом. Звісно, це стосується прози. Поезія може залишатися на рівні аматорства, бо не потребує великих часових затрат і тривалої праці, хіба що поет писав би поеми чи віршовані драми.

— **Назви Ваших творів «живі», легко запам'ятовуються, завжди мають образність або ж нечасто вживані слова... Як Вам даються назви творів? Коли зазвичай «готова» назва Вашого твору: до чи після його написання? Чи були випадки, коли Вам хотілося замінити назву власного твору вже після того, як книжка з'явилася друком?**

— Назви творів, буває, приходять перед написанням, міняються в час писання чи після нього, але в останньому випадку рідко. У тоталітарні часи їх міняли редактори з ідеологічних засторів. Ось зразки зміни назв. Повість «Свято неділі» була спершу оповіданням під назвою «Двокопійчана монета», згодом воно розширилося і стало: «Монета для телефону». В оповіданні «Каліцькі» назву змінив редактор (на «Відлунок»), бо в тоталітарному суспільстві покалічених не мало бути. Але здебільшого назва залишається та, яка прийшла одразу. Коли книжка вийшла друком, то назва, як правило, не змінюється, навіть якщо її зробив редактор.

— **Чи є ті, кому Ви довіряєте прочитання (чи прослуховування) написаного ще до друку?**

— Це було замолоду: тоді потребував дружньої критики. Найчастіше це чинив мій брат. Але часом буває, що приватний критик відгукується про твір негативно і зло. Зрештою я помітив, що навіть за дружньої критики кожен, як то кажуть, «гребе під себе». А коли в мене зникла суперечність між тим, що я хочу і можу, приватної критики

я потребувати перестав і тепер дуже рідко даю прочитати недрукований твір комусь сторонньому, навіть близькому.

— **Розтлумачте, будь ласка, що Ви мали на увазі, коли в одному інтерв'ю сказали: «Серйозний письменник не може бути популярним»?**

— Розтлумачувати тут нічого. Малокультурний чи малоосвічений читач потребує літератури для свого рівня і шукає розважальної, тобто несерйозної. А для сприйняття серйозної повинен бути адекватний читач, а таких завжди небагато. Публіка, наприклад, плавом пливе на пустопорожні, але розважальні фільми, однак під час перегляду твору високого регістру масово покидає залу, ще й лається. Те саме з музикою: на концертах т. зв. «попси» публіки — не стати, ні пройти, а на чудовому концерті симфонічної музики — небагато. Це елементарна істина: популярний не означає добрий, визначний, а підлеглий масовому смаку.

— **Чим для Вас є Житомир? Чи все, що хотіли, Ви сказали у творах про місто свого дитинства? Чи матиме продовження Ваша «житомирська сага»?**

— Житомир і справді місто не лише моє, а й моїх батьків, дідів і прадідів — я його й вибрав головним тереном своїх творів. Довго було б називати твори на житомирську тематику: ця «сага» творилася все моє життя, дасть Бог, так буде й надалі. Мій роман «Літо давньої туги» («Київ», № 1, 2010) — теж на житомирську тематику, як і монументальна книжка «Роман юрби» (вона датується 2009 роком).

А загалом — не тільки про Житомир пишу. Є в мене чимало й на київську тематику, відвоюю дію і в інші місця України.

— **Ви автор відомих творів, а які твори і які автори свого часу справили на Вас найбільший вплив? Що Ви читаете?**

— Щоб відповісти на це запитання, треба написати монографію. Частково на нього відповіла своєю книжкою про мене Л. Тарнашинська («Художня галактика Валерія Шевчука», Київ, 2001). Річ у тім, що моя начитаність у світовій літературі, а передусім в українській, вельми немала. Звісно, коло авторів, що справляли на мене особливий вплив, вужче, але в різні часи мого життя було воно різне: давніші враження затираються, приходять нові, так само й захоплення. Але захоплення і враження від творів інших авторів не завжди є впливовими для моєї творчості, хоча вони й допомагали витворити загальну мою культуру. А читаю я, як сказав, щодня, почавши з юності й дотепер. Звісно, є в мене й кумири, але про це ті, хто бере інтерв'ю, надто часто запитують, а повторюватися нудно. Що читаю загалом? Художню літературу, спогадову, наукову з української історії та літературознавства, твори старовинні й сучасні, класичні (тобто античної літератури) й більш новітніх часів: середньовічні та барокові, не оминаючи й літератури романтизму та реалізму (XIX ст.).

А особливо мене цікавить модернізм у всіх його різновидах та періодах. Отже, кажу не про окремі особистості, а про читання комплексом. Але в мене є вада: найсучаснішу літературу читаю мало, вона мене якось не захоплює, а інколи викликає обридіння, особливо брудно вульгаризована, достосована до масового смаку.

— **Що собою являє Ваша бібліотека? Якою мірою вона допомагає Вам у щоденній письменницькій праці? За яким принципом добирате книжки до своєї бібліотеки?**

— Моя бібліотека утилітарна, тобто достосована до моїх смаків і наукових інтересів. Що вона собою являє, здогадатися неважко: досить оглянути теми моїх статей, монографій, розвідок. Заалом становить той фонд, який потрібен мені для праці як ученому та письменникові, — без неї я такий, як є, існувати б не зміг. Оце і є принцип добирання книжок. Мертвим капіталом книжки не лежать. Коли мене захоплює якась тема, я знаю, де шукати до неї документальний матеріал.

— **Ви любите працювати з архівами? Як Ви стали на цей шлях, що свого часу було поштовхом до дослідницької праці, до**

пошуків цікавого в архівах? Пошук, дослідження документів — це для Вас обов'язкова умова написання прозового твору, сказати б, його документальне підсилення?

— За фахом я історик-архівіст, доводилося мені не раз працювати над рукописами XVII–XVIII ст., але не в архівах, а в бібліотеках, у їхніх рукописних відділах. А загалом моє пізнання чиниться через книжки, зокрема стародруки, якими я дуже цікавлюся, — особливо мене цікавлять т. зв. непрочитані книжки, які лежать по бібліотеках століттями й ніхто їх не читає. Так постав, наприклад, великий том творів П. Орлика, де я є основним упорядником. Загалом пошуки загубленої, тобто наявної, але забутої літератури, — одна з головних пристрастей мого життя. До речі, досліджувати документи можна й в архівах, і через книжки. Є безліч їх, вельми цікавих, колись опублікованих у рідкісних виданнях, але не помічених дослідниками або полишених через те, що не пасували до кон'юнктури. З таких знахідок я склав томи документів, які дають змогу по-новому глянути на нашу історію (див. «Тисяча років української суспільно-політичної думки», т. II, кн. 1, 2; т. III, кн. 1, 2; т. IV, кн. 1, Київ, 2001, так само т. III і IV видання: «Україна. Антологія пам'яток державотворення», Київ, 2008).

— **Чи «болять» Вам невітлені задуми? Що (і через що) лишилось ненаписаним?**

— Невтілених задумів у мене практично нема. Коли щось з'являється з того, що захопило, обов'язково те реалізую. Інша річ, що не все зроблене побачило світ, бо видавати тепер важко. Зрештою все, що хотів, зробив, а все, що хотітиму, дасть Бог сил, зроблю. Я людина дії, а не планів. Щоправда, незакінчені роботи в мене є. Інколи праця над ними триває роками — нікому про те не оголошую, поки не зроблю. Готового і невиданого в мене чимало.

— **Що найбільше заважає творчій праці?**

— Неволя. Бути вільним митцем у світі дуже нелегко. Пам'ятаю, коли служив у війську, мене морально вбивав мій підневільний стан. Неволя ж буває різна. У неволі митець може бути через матеріальну незабезпеченість — згадаймо М. Коцюбинського. Четверо дітей, жінка — мусив виконувати непотрібну собі роботу, а призначене Богом відсувати чи робити уривками. У неволі ж митець потрапляє і коли служить не музі, а мамоні: бажає видряпатися на якісь п'єдестили чи нахапатися відзнак; як митці такі люди нещасні, я їх зву «духовна голота». Неволя може бути й пряма — так, мій брат, пробувши в концтаборі п'ять років, утратив творчий дух, — і непряма, приклади якої я навів вище. Неволя буває й тоді, коли митець тримає в собі цензора чи творить винятково з матеріального інтересу, — і цим кладе собі на руки, як писала Леся Українка, «золоті кайдани». Невільною стає людина заангажована (на службі, в партії, у політиці тощо).

— **Чи можна навчити писати? Чи можна щось радити тим, у кого тільки-но зародилася думка про власний літературний шлях, хто зробив лише перші кроки на літературній стежці, у кого виникло бажання стати письменником?**

— Переконалий: єдине мистецтво, якого не можна навчити навіть за наявності творчих даних, — це література; людина може стати письменником тільки в самостановленні. А загальний освітній стан, що теж потрібне, можна здобути паралельно у вишій чи через посилену самоосвіту. Анальфабетичний письменник перспективи зростання не має, хоч за певних зусиль може стати автором однієї чи двох книжок. Радити йому можна, але без власної волі й самостановлення це може дати хіба короткочасне стимулювання і не більше. Через це цілком скептично ставлюся до т. зв. літінститутів чи творчих груп в університетах із правильним лекційним курсом.

— **Чи розповідаєте про творчі плани?**

— Про творчі плани ніколи не кажу, хіба в певних домовленостях із видавцями. Ніколи не повідомляю, над чим працюю, — я забобонний.

1988–2021 pp.

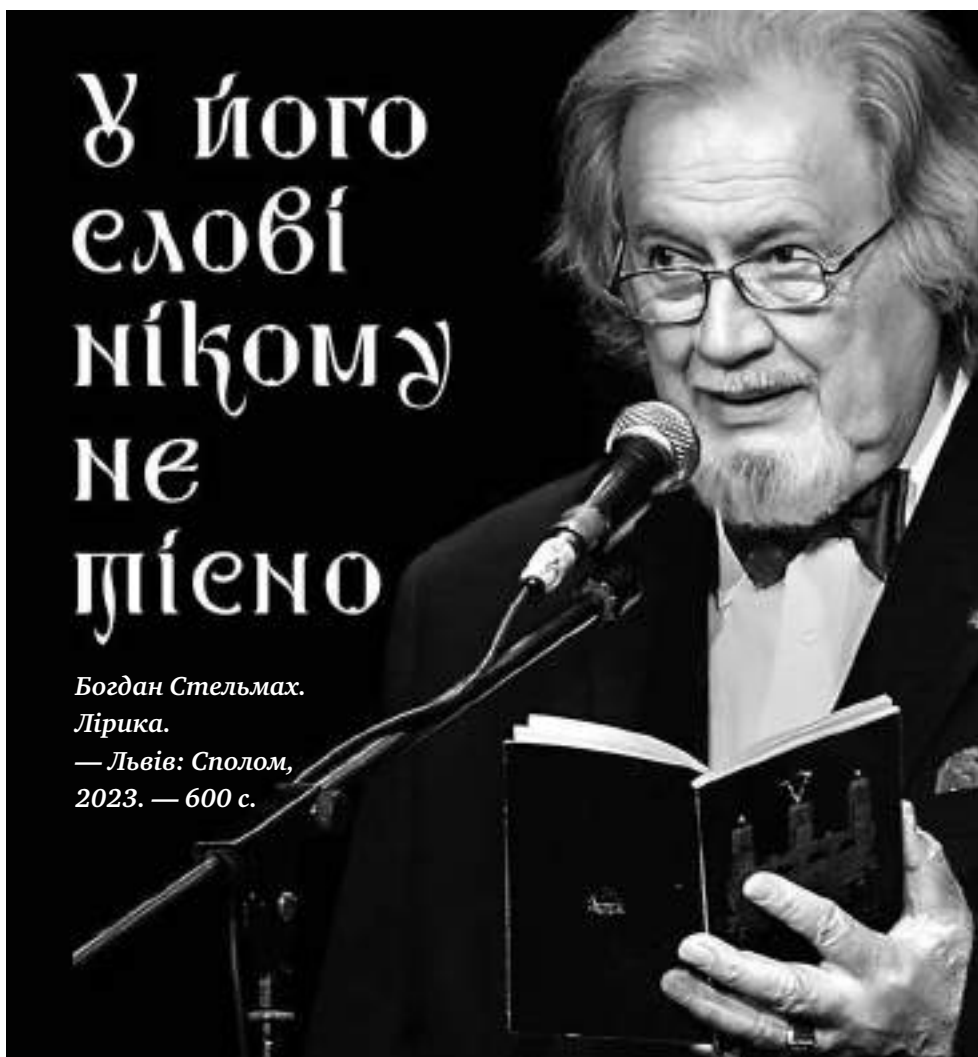
Спілкувався
Сергій
КОЗАК

Рецензувати відносно недавню збірку лірики автора, поетичний дебют якого відбувся понад пів століття тому, мабуть, важче, аніж будь-які інші. Бо завжди є ризик наштовхнутися на вдало підібраний корпус віддалених у часі текстів, згромадження добре відомих, упізнаних і апробованих критикою та суспільством творів, своєрідний підсумок письменницького доробку без жодної краплі молодого вина, що налите у старі міхи. Знайомство з ошатно оформленим у видавництві «Сполом» шестисотсторінковим томом вибраної ліричної сповіді Богдана Стельмаха цілком спростовує всі перелічені вище застереження, бо творець майже півтора століть популярних українських естрадних пісень вельми відповідально ставиться до свого читача, а тому органічно доповнює свої художні знахідки з минулих часів цілим пластом сучасних рефлексій на гартування нашого державницького буття в умовах цивілізаційного протистояння з одвічним московським ворогом і воєнного спротиву дикій орді окупантів. «Важко назвати ще когось із поетів, які б мали таку вразливу до національних проблем душу і чутливу до часу антену», — так влучно схопив свого часу головну тональність Стельмахового громадянського голосу талановитий поет Ігор Калинець.

Збірку майстерно розкрито на дві майже пропорційно співмірні частини, перша з яких — «Під каменем долі» — репрезентує громадянську та розмислову лірику, а друга — «На винограднику утіх» — експонує ліричні перли інтимного та пейзажного стибу. Важливим камертоном до всієї книжки, без сумніву, є поезія «Вежа», формально відлита у п'ятирядкову строфу Франкових «Каменярів», а змістовно скомпонована як узагальнена місія поетового призначення та його ролі у суспільному житті нації, «в кровострумах — від роду й до роду». Цей розділ прикметний своєрідними інкрустаціями чистої лірики численними фрагментами з історичної драматургії автора, що вібрують піднесеним настроєво-емоційним тоном і створюють панораму хронологічно послідовної ліричної епопеї. Ремінісценції від княжих державницьких часів до періоду української повстанської гекатомби (історичні драми «Анна Регіна», «Король Данило», драматичні поеми «Гетьман», «Андрей», «Атентат», «Вовки любові», «Брати», «Стріла з Божого лука», поема-тетралогія «Тарас»), які вплетено в канву громадянської лірики, вдало стилізовано художніми ресурсами нестертого канону фольклорної жанрології, отож автор уводить читача в захопливу психологічну атмосферу колядок, налаштовує його на тужливо-урочистий тембр весільних пісень, інтимно-лагідний лад колицьких, розкриває перед ним широкі епічні полотна дум та співанок-хронік. Попри очевидну історичність цих інтертекстів рядки деяких із них відлунюють резонансом сучасних подій, прозора натякаючи на повторюваність, циклічність історичних процесів. Зокрема, фрагмент дипломатичної комунікації Короля Данила з посланцями папи римського у далекому XIII столітті звучить аж надто актуально для нашого часу: «...А Папі... папі, друзі, передайте, / Що я підмоги жду, а не послань. / А коли ні — то в гості виглядайте / Батия-хана і готуйте дань!»

У його, розораному сталевим лемешем кривавого українського буття, серці без-

Богдан Стельмах.
Лірика.
— Львів: Сполом,
2023. — 600 с.

перестанку сходять паростки живого слова, що енергією власного росту дозріває до повного колоса, від якого завжди віє свіжістю чистої моралі й витонченою красою. Мабуть, не для шекспірівської всесвітньої слави він карбує видатні поста-ті нашої тисячолітньої минувшини у своїй історичній драматургії, а для того, аби пов'язати події XI–XX століть міцним перевеслом української державності. І якщо у видатного англійця головну сцену посідають майже винятково монарші особи, що поєднують високі імена з римськими цифрами, то Богдан Стельмах в окремих драмах віддає подієвий центр не салонним лицарям Круглого Стола, а самозреченим бійцям глибокої криївки з короткими псевдами, возвеличуючи їх до охоронців людської цивілізації.

Непоступливу позицію самого автора під час вибору місця для спорудження меморіального монумента Тарасові Шевченку у Львові відтворено в одному з найкращих зразків його громадянської лірики — вірші «Пам'ятник». 9 березня 1988 року наповнена щерть зала Оперного театру довго аплодувала після того, як з уст поета пролунали фінальні рядки: «І ніхто не згребе нашу волю і силу, / І доб'ємось, доб'ємось, доб'ємось свого». Маршова ритмічність потрійного «доб'ємось» для перестрашеного тодішнього обласного чиновництва цілком могла сприйматися без кінцевого пом'якшувального -сь як «доб'ємо, доб'ємо, доб'ємо будь-кого», хто чинитиме перешкоди нашому національному відродженню.

Тривалі періоди бездержавності та неймовірно повільний рух до її справжнього відновлення наприкінці XX століття поет осмислює крізь призму національної ментальності, докоряючи сучасникам нездатність звільнитися від комплексу меншовартості та позбутися рабської психології: «На осерді Європи, в двадцятому віці / Стоїмо на Говерлі своїй ганьбі / І безсовісно дивимся світові в вічі — / Без'я-

зикі, безликі, великі раби». Своєрідним порятунком у цьому випадку може стати поява нового пасіонарного лідера, здатного пробудити «окрадену» націю та очолити її процес відродження: «Тому я вірші ці в прийдешню еру / Вихрипу з зболених грудей: / О Господи! Ще раз нам дай Бандеру! — / Він так потрібен — нині!.. молодий!»

Суворі реалії нинішньої війни, особливо після повномасштабного вторгнення, увійшли як безпосередньо в родину Богдана Стельмаха (рідний син Андрій та дочка дружини Оксани — Дзвінка — у лавах ЗСУ), так і в його поетичну творчість, яка не може залишатися осторонь цих трагічних подій. Особливої емоційної напруги в екзистенційно драматичних обставинах набуває спілкування між закоханими, які перебувають на відстані, що тягнеться з умовно мирних міст до лінії бойового зіткнення. Ліричний герой Стельмахової поезії не піддається відчаєві, а навпаки, звертаючись до своєї дівчини, виявляє подиву гідний оптимізм та віру в щасливе спільне майбутнє: «Ти молись за мене: щось проси в зозулі, / Щось пошле Творець. / Я ж тобі, кохана, виклепаю з кулі / Шлюбний перстенець. / Підем під вінець». Своєрідним ореолом казкової стилістики позначені монументальні фігури мужніх воїнів, які боронять південно-східні рубежі України (у деяких українських казках військо з'являлося з висіяних чарівним персонажем зерен): «Тут ми в землю вросли, / Тут посіяв нас Бог — / Між двома блокпостами / Окопалися втрех».

Стельмахів відточений музикальний слух дозволив навіть почути, як «закричало дике гуся понад Нілом», а майстерні переклади та переспіви з іспанської класичної драми, давньоєгипетської інтимної лірики та еротичних японських п'ятивіршів триумфально входять до української поетичної колекції «з чужих зільників». Як вимогливий і досвідчений майстер, він страшно не терпить версифікаційної халтури й графоманства, а тому дбає про

власну репутацію та високу культуру вірша, дуже часто вдаючись у своїй творчості до асонансних конструкцій з першою літерою свого прізвища: «Стріли сіють страх смертельний», «срібна сталь стрімких стилетів», «оси сумної сиротливий скін». Складається враження, що це вензельні атрибути вербальної геральдики його шляхетного роду, самобутній герб Стельмахової звукоілюстрації.

Він є творцем оригінального й такого необхідного нам у боротьбі з московитами українського «Не вірую», а гостропубліцистичний віршований памфлет «Не вір москалеві, як псові» — це навігатор суспільної поведінки для багатьох новонавернених українців, які твердо вирішили позбутися духовного сколіозу. Переконавшись у тім, що «слова — це діти Бога», він з особливою повагою ставиться до свого наймолодшого читача, а тональність невдаваної щирості й непідробної наївності його поезій для української дитвори поза сумнівом скерована на виховання вимогливого і, за влучним висловом Ігоря Калинця, «ущипливого маленького громадянина».

Значний пласт другої частини збірки «На винограднику утіх» — це унікальні за ступенем емоційного проникнення пісні, створені у співтворстві з понад трьома десятками композиторів, які за популярністю вже фактично перейшли у народні, а за якістю естетичного гравірування сягають найвищих мистецьких стандартів. Співпраця з Володимиром Івасюком, Мирославом Скориком, Богданом-Юрієм Янівським, Ігорем Білозором, а в нинішній час із Павлом Табаковим, Назаром Савком, Сергієм Котовським, Романом Ковальчуком збагатила український пісенний фонд неоціненними зразками, що позбавлені «конвеєрної психології піснетворення» (Б. Олійник) і зберігають «позірну мартівську легкість» (І. Драч). І якщо кожна українська оселя в останню суботу листопада повідомляє світові полум'ям навіконної свічки про трагічні події власної історії та незнищеність національної пам'яті, то пісня «Свіча», яку вміло зсукали у творчому тандемі Богдан Стельмах і Мирослав Скорик, горить як вічний смолоскип у храмі українського Духу і є геніальним реквіємом за українськими жертвами, що загинули у нерівному протистоянні з московською ордою.

«Непересічні таланти не потребують фори», — написала Ліна Костенко ще далекого 1966 року у схвальній рецензії на рукопис першої збірки поета «Мольфар». Опублікований більш ніж через пів століття стислий витяг з об'ємного поетичного доробку автора під скромною назвою «Лірика» є промовистим свідченням цієї непересічності письменницького хисту Богдана Стельмаха, у просторі естетично вишуканого, добірного слова якого нікому не тісно. Він справді не потребує (і ніколи не потребував) ніякої фори як поет із Божою іскрою, але безсумнівно вартий належного пошанування в незалежній українській державі за стилістично унікальну і жанрово різноманітну художню творчість найвищої мистецької проби.

Ярослав ГАРАСИМ,
доктор філологічних
наук, заслужений
професор
ЛНУ ім. Івана Франка

ГОЙДАЛКИ ПРИСТРАСТІ Й ПОКАЯННЯ

Анатолій Жарук. «Коли третій... не зайвий».
Вінниця, «Твори», 2025

У попередніх числах «Літературної України» вже з'являлися уривки з цього роману. Давня традиція — знайомити читачів із фрагментами щойно виданих книжок. Бо газета Спілки письменників, крім іншого, — це ще й наша лабораторія і творча вітрина.

Анатолій Жарук — прозаїк і краєзнавець із Вінниччини. Раніше уважні читачі могли звернути увагу на його два томи художньо-історичного дослідження «Нескорені Гайдамацького Яру», присвячені буремним часам гайдамацьких повстань, що вирували на Наддністрянщині у XVIII столітті. Виявилось, що це трилогія, й автор нині завершує останню її частину. Та нинішній роман, «Коли третій... не зайвий», — не історичний. Він про іншу добу, ближчу нам: про часи напередодні повномасштабного вторгнення Росії в Україну.

Писати про минуле — одне вміння, про сучасне — зовсім інше. Не кожен здатен однаково переконливо висловлюватися там і там. Скажімо, Павлу Загребельному це було до снаги. Скидається на те, що Анатолій Жарук також прагне цієї поліфонії.

І йому вдається передати подих реального життя. Вінниця у романі впізнана до деталей: шум трамваїв, черги до кіосків зі свіжим хлібом, фасад Будинку офіцерів із яскравими афішами, пасажирський потяг Інтерсіті «Київ — Перемишль», який урочисто проводжають на вокзалі, тоді як Південним Бугом плавають спортсмени на байдарках. Зустрічаються на сторінках книжки цілком впізнані студенти педагогічного університету, підприємці, адвокати, художники... Вінничани переписуються месенджерами, використовують Facebook. І обслуговуються у вінницьких ресторанах прогресивно: «Відсканувавши QR-код, Фелікс із Жанною взяли вивчати меню». У романі ще немає гудіння повітряних тривог, мирна Вінниця живе своїм звичним ритмом. Але вже є передчуття чогось страшного, і люди там чи сям висловлюють конкретний страх, що от-от буде війна.

Схоже, що це — українська міська проза: така, яку колись культивували Анатолій Дімаров або Юрій Щербак. І читачів таке впізнання тішить: рідні вулиці, знайомі типажі, звуки й пахощі Батьківщини.

Кількома штрихами описує Жарук інші міста, куди потрапляють його герої: Почаїв, Ямпіль, Хмельницький (з вікна поїзда Інтерсіті). Втім, поруч із урбаністичними картинками — гарні подільські пейзажі, «нерукотворна магія унікальної української ночі». І навіть курорти Туреччини, куди колись полюбили їздити українці, теж потрапили в книжку. Одне слово, маємо картини життя, яким ми жили до повномасштабного вторгнення, коли нас хвилювали зовсім інші проблеми. Але були й вічні: кохання, стосунки між чоловіком і жінкою, творчі метання, пошук себе. Саме ці моральні й етичні, сказати б, «матерії духу» рухають героями рецензованого роману.

Автор не соромиться описувати стосунки між чоловіками й жінками в усій їхній

суперечливості, іноді доходячи до крайніх реєстрів. «Від того дня, коли я впустив у свою свідомість настирливу думку про цю жінку, і почалося моє рабство... І саме за те я незлюбив себе, через те, що не міг ніяк розірвати остогидлого "зашморгу", що з кожним днем міцніше затягував мені горло». Жадання чоловіків, еротичні фантазії жінок, сцени на межі фолу — автора хвилює те, на чому колись уславилися Густав Флобер чи Гі де Мопассан. Так, іноді він доходить до межі від-

вер-
тості, бо
там, мабуть,
виникає істин-
на сутність люд-
ських почуттів.

Палка любов і зрад-
ливе кохання, ділові сто-
сунки між подружжям — цим колізіям у
романі надано чимало уваги. Іноді між
чоловіком і жінкою на його сторінках вини-
кають такі пристрасті, що куди там гайда-
мацьким повстанням. «Існує ще особливий
жіночий запах, до якого закохані чоловіки
дуже чутливі. Це запах жіночого сексуаль-
ного збудження, що його обрана випромі-
нює. Він стає потужним сигналом — і в разі
підсилює сексуальний потяг», — наприклад,
читаємо в романі. Тож маркер «18+» вида-
вець поставив на обкладинку даремно. Хоча це й звує читачку аудиторію.

Чи актуальні сьогодні такі теми, коли
йде війна і більшість із нас пише про неї?
Але ж ніщо не скасовує кохання, як і духов-
них пошуків. До того ж українська літерату-
ра довго уникала еротики, боялася тілес-
ності. Тоді як у сучасних видавництвах —
скажімо, в харківському «Віваті» — навіть
започатковують еротичну серію перекладів.
Це важливо, бо тривалий час ми не
мали багатьох компонентів книжкового
ринку, надто у сфері популярних жанрів.
Цим, до речі, обумовлений величезний
успіх у 1990-ті роки Оксани Забужко із
«Польовими дослідженнями з українсько-
го сексу» на тлі цнотливо-фарисейської
нашої тодішньої літератури.

Водночас Анатолій Жарук не відводить
погляду й від соціального контексту. Його
персонажі живуть у світі, де поруч із лю-
бов'ю — бідність, моральна втома, розбиті

сім'ї. У когось із персонажів мати — повія, у
когось батько лежить у наркодиспансері,
хтось мріє виїхати за кордон. Або: «Мені
всього двадцять сім літ, а він змусив мене
зробити вже аж два аборти!» Хто не знає
про таких людей, такі ситуації? Цей світ бо-
лісно знайомий, бо це ми самі, наше сус-
пільство.

І от саме тоді, коли здається, що «Коли
третій... не зайвий» — це побутовий місь-
кий роман з елементами еротики й соціаль-
ного критицизму, сюжет робить різкий
поворот і навіртає нас... до Бога.

Головний герой, художник і астроном
Фелікс, іде до монастиря вчитися іконопису.
Автор змальовує монастирське життя —
такі картини ми нині нечасто зустрічаємо в
літературі. Хоч традиції є: згадаймо Івана
Нечуя-Левицького, його «Старосвітські
батюшки і матушки». Щоб краще зрозуміти
свого іконописця Фелікса, Анатолій Жарук
навіть сам пожив якийсь час у Почаївському
чоловічому монастирі. На сторінках його
роману виростає світ духовного життя.
«Маємо усе своє: сад, пасіку, ставок із
рибою...» — каже монах Даниїл новопри-
булому. В ценців є навіть ферма з двадцять-
ма головами худоби, трактори, екскавато-
ри. Вельми реалістично передано дбай-
ливе ставлення духовних осіб до
свого добробуту й порядку.

Фелікс після малярського
вишколу не залишається в
монастирських стінах,
він повертається у
світську коло-
верть, але
вже з іншим
розумінням лю-
дей і себе, та й мис-
тецтва також. Йому дару-
ють книжечку про Промисел
Божий — і це стає його доро-
говказом, який не суперечить кохан-
ню чи бізнесу. «Після двох з половиною
років перебування у Божій обителі начебто
з'явився другий шанс на нормальне мир-
ське життя». Фелікс знаходить справжнє
кохання — Жанну. Здається, фінал — світ-
лий, майже «гепіенд»: герої побралися,
жінка дізнається про свою вагітність, усі
щасливі. Однак останні слова твору, які про-
мовляє матір Фелікса, такі: «Російські вій-
ська о четвертій ранку перетнули держав-
ний кордон України. Війна!» І де тепер те
щастя?

У романі «Коли третій... не зайвий» пере-
плітаються тілесна пристрасть, пошуки віри
й передчуття великої війни. Книжка прочи-
тується, мов на гойдалках. Навіює згадки то
про «Щоденник звабника» теолога Серена
К'єркегора, то про його ж філософію страху
та відчаю.

Картини міського життя й сільська ідилія
з коником, заплутані стосунки між героями
і чудернацькі випадки вирішення конфлік-
тів — чимало перипетій зустрінемо на сто-
рінках цієї книжки. Вона нагадує, що всі
наші земні пристрасті, випробування й шу-
кання мають сенс лише доти, доки над на-
ми — мирне небо.

Анатолій Жарук — автор кількох поваж-
них обласних літературних премій. Безу-
мовно, він може бути цікавим і далеко за
межами Вінниччини. Однак нинішні часи не
легкі для письменників, надто — для поши-
рення книжок. Менше з тим: побажаймо
авторові удачі і — вдячних, уважних чита-
чів.

Ігор
КРУЧИК

ПОМЕР ВАСИЛЬ ВАСИЛЬОВИЧ ЯРЕМЕНКО

філолог-науковець, професор,
автор понад 200 наукових
публікацій, один із улюблених
викладачів на факультеті
журналістики КНУ наприкінці
минулого століття...

Запам'ятався своєю доброзичливіс-
тю. Він був перший із професорів, кому
я, студент, наважився прочитати свої
вірші. Пам'ятаю його реакцію: «Це чудо-
во, друже, — сказав він мені, — не
кидай цього...» Сказав і емоційно обій-
няв мене за плечі.

Цей дружній жест не забудеться ніко-
ли. Яременко був справжнім україн-
ським патріотом, намагаючись виводи-
ти націю з темряви невігластва, і йому
це дорого коштувало. На початку двох-
тисячних він опублікував, здається, у
газеті «Сільські вісті» статтю «Кому нале-
жать українські ЗМІ?». Сьогодні цим уже
нікого не здивуєш, а тоді вся Україна
вперше довідалася, хто є володарем
топових телеканалів і найпопулярніших
друкованих видань. А Василь Васи-
льович несподівано «отримав» ярлик
антисеміта.

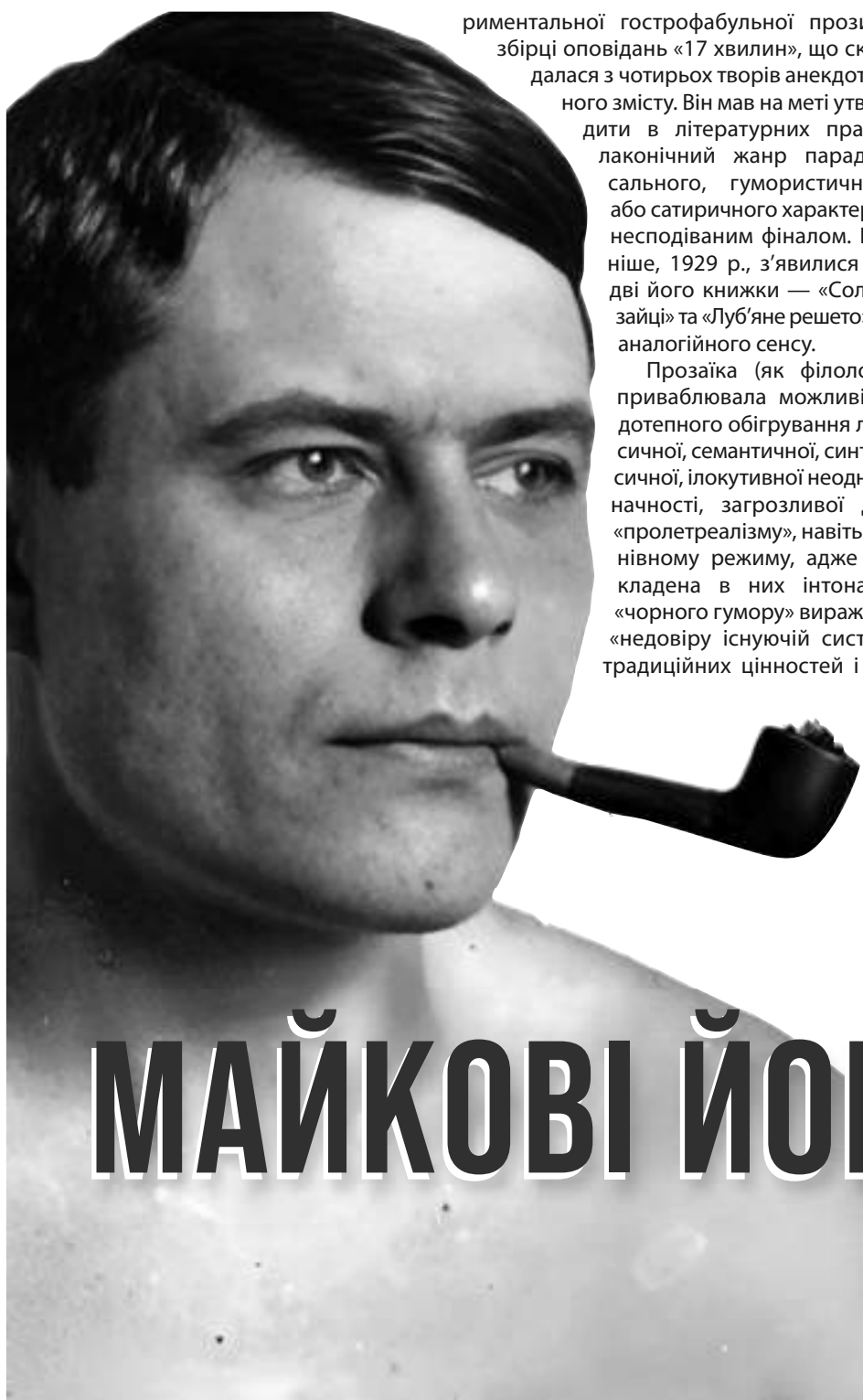
Це коштувало Василеві Васильовичу
повноцінної кар'єри. Але студенти лю-
били його за справжній український
менталітет і харизму оптимістичного й
веселого інтелектуала.

Схоже, що дехто так і не пробачив
йому його життєвої позиції. Так, у Вікі-
педії на його сторінці недавно з'явився
дивний абзац: «У радянський час був
агентом КДБ під кодовим ім'ям
"Васильєв"».

Фейк, гидкий і підступний! Хтось із
моїх друзів із Фейсбуку, прочитавши мій
пост, уже прибрав те паскудство. Але
сотні й тисячі справжніх «Васильєвих» і
далі спокійно роблять свою справу,
паплюжачи українців і фальсифікуючи
нашу культуру, історію, сьогоднішня...

Царство небесне Вам, Василю
Васильовичу!

■ Анатолій МАТВІЙЧУК

риментальної гострофабульної прози у збірці оповідань «17 хвилин», що складалася з чотирьох творів анекдотичного змісту. Він мав на меті утвердити в літературних правах лаконічний жанр парадоксального, гумористичного або сатиричного характеру з несподіваним фіналом. Пізніше, 1929 р., з'явилися ще дві його книжки — «Солоні зайці» та «Луб'яне решето» — аналогічного сенсу.

Прозаїка (як філолога) приваблювала можливість дотепного обігрування лексичної, семантичної, синтаксичної, ілокутивної неоднозначності, загрозливої для «пролетреалізму», навіть північному режиму, адже закладена в них інтонація «чорного гумору» виражала «недовіру існуючій системі традиційних цінностей і за-

(Павлік) Явень прагне будь-що стати партійним: «Не те, щоб він вірив в те, що має бути комуністичний лад, скоріше він хоче, щоб йому було добре. Він комуніст-індивідуаліст!», тобто не помічає, що засадничою настановою компартії був колективізм. Аморальний персонаж поспішає на квартиру до повії, знаючи, що в сусідній кімнаті лежить покійник, домагається з нею сексу. Несподівано вона виявляється його дружиною, Люсею Явень. Wendepunkt прикінцевої фрази «замикає композиційне кільце, що розпочинається із заголовка. Фінальне зривання масок модулює ситуацію в трагіфарс» (Світлана Ленська).

Офіційна критика з підозрою ставилася до іронічних та самоіронічних оповідань такого стибу, котрі, попри викриття життєвого абсурду, виконували психотерапевтичну й катарсисну функції, вивертали наживоріт дійсність і уявлення про неї. Наприклад, написане в дусі трилера оповідання «Нечиста сила» («Нова громада». — 1927. — Ч. 3) сприймається як пародія на «Вечори на хуторі біля Диканьки» М. Гоголя, але те, що у М. Гоголя страшене, перетворюється на смішне, трагічне обертається на комедійне, а фантастичне вироджується в ігрове. Письменник розхитував поширені уявлення про «велике мистецтво», тобто епічну класику, а також «так зване народне мистецтво», що не заважає йому бути «масовим». Ексцентризм авторського мовлення засвідчував буфонну природу його художнього мовлення, виповненого містифікаціями, плетивом анімативних та бестіарних моти-

рігалось на прикладі оповідання «Майборода» з трьох частин, поділених на кілька розділів, «ліричного прологу» й епілога в третій частині.

Експериментаторський пафос М. Йогансена позначився на першому, підписаному псевдонімом Віллі Вецеліус авантюрно-пригодницькому романі «Пригоди Мак-Лейстона, Гаррі Руперта та інших», про який він, надто самокритичний до власного доробку, не згадав в «Автобіографії», на відміну від «книжечки слабеньких оповідань ("17 хвилин")». Твір раніше друкувався уривками в додатку «Література, наука, мистецтво» (1924. — 1, 8, 15 травня) до газети «Вісти ВУЦВК» і в журналі «Глобус» (1924. — Ч. 21, 22) під прізвиськом М. Йогансен. Містифікований автор Віллі Вецеліус (Willy Wetzeli) з'явився у виданні 1925 р. Кожен розділ, поданий як окремий випуск, оформив В. Меллер. Загальний наклад читабельного твору сягав ста тисяч примірників. Один із критиків — К. Довгань — уважав, що його появу зумовила «потреба в авантурній літературі» («Життя й революція». — 1928. — Ч. 1). Рецензент розглядав роман в аспекті інтересів «соціалістичного виховання», адже, мовляв, навіть А. Луначарський, розуміючи низький рівень «пролетреалізму», наполягав на поширенні читабельної белетристики, а Л. Троцький сподівався у прокладанні шляху «від Пінкертон — до Шекспіра» на появу «радянського Жуль-Верна, який міг захопити грамотних робітників і сільський пролетаріат».

МАЙКОВІ ЙОГАНСЕНУ — 130!

вів. Письменник звертався й до інтерпретації жанрів сміхової культури. Анекдотична фабула покладена в основу новели «Рахунок»: «ставного галичанина» Василя ледве не одружили силоміць із симпатичною німке-

Навряд чи М. Йогансен, схильний до іронічного сприймання більшовицьких настанов та масової культури, дав художню відповідь на ідеологічні запити, хоча й застосовував класові штампи «пролетлітератури», тонко їх пародіюючи. Він добре знався на англійській авантюрно-пригодницькій і кримінальній прозі, був ознайомлений з популярними російськими виданнями про пригоди нишпорка Ната Пінкертон, Шерлока Голмса, Ніка Картера, що від 1907 р. заповнили книжковий ринок, із псевдоперекладними авантюрними романами Ю. Сльозкіна, С. Заяцького, Марієтти Шагінян, стилізованими під зарубіжну прозу Ж. Деларама, П. Дюм'єля, Дж. Долара, побудованими на детективному стереотипі, часто пофарбованому в червоний колір. Натомість М. Йогансен, містифікуючи кліше такої белетристики, започаткованої Е. Сю («Паризькі таємниці»), модифікуючи їх у перспективу тонкої, іронічної інтелектуальної гри, незрозумілої масовому читачеві з низьким горизонтом очікування, заплутував хаотичні сюжетні лінії фальшивим розгортанням перипетій або їхньою симуляцією на кшталт зустрічей Мак-Лейстона з Гаррі Рупертом або з Едіт, інтриги з її перснем, рецептом «Альбо», якого шукає Ріпс, тощо. Прозаїк, натішившись оманливими пастками «синусоїдної сюжетної лінії», куди він заманював довірливого реципієнта, наприкінці твору «зривав усі маски з героїв» (Олена Романенко). Тому К. Довгань, з'ясувавши «складний і динамічний сюжет», що нагадує «замкнену (а часто-густо й симетричну) геометричну фігуру», закидав письменнику «свавільне» поводження з жанром роману, схильність обривати «безпричинно окремі сюжетні нитки», розпочинати «невмотивовано нові», запроваджувати «безконтрольно непотрібні персонажі, що не

Неординарний лірик-філолог Майк Йогансен (28 жовтня 1895 — 27 жовтня 1937), свідомо переходячи на прозу, мав про неї чітке уявлення в контексті української епіки 20-х років, котра шукала себе в орієнтальній стихії та фабульних конструкціях. Між його експериментальними наративами й теоретичними роздумами, іноді іронічно ущипливими й епатаційно загостреними, спостерігався тісний зв'язок. Принаймні в есеї «Протокольне оповідання», що входить до складу студії «Як будується оповідання. Аналіза прозових зразків», скритиковано реалістичний дискурс І. Тургенєва (оповідання «Касьян з Красивої Мечі») за «зневагу до організації матеріалу», «споглядальний аналітизм», неприйняття принципів оголення прийому тощо, запропоновано модерний варіант новітньої літератури з виразними ознаками «фабульної розробки». Такі основи закладав Е. А. По, надаючи перевагу таємниці, котра фокусує композиційну інтригу, стає ефективним способом організувати оповідну структуру і навряд чи є прерогативою «лівої» прози, як припускають деякі дослідники (Ярина Цимбал), відносячи до неї й твори М. Йогансена.

Відомий автор роману з чудернацькою необароковою назвою «Подорож ученого доктора Леонардо і його майбутньої коханки прекрасної Альчести у Слобожанську Швайцарію», яким відкривалося перше видання «Літературного ярмарку», вперше реалізував своє розуміння сутності експе-

“ КОМІЧНО-ІРОНІЧНИЙ ПАФОС МАЛОЇ ПРОЗИ М. ЙОГАНСЕНА ІНОДІ НАБУВАВ СЕНСУ ТРАГІФАРСУ, ЩО ВЛАСТИВО НОВЕЛІ «ГНИЛИЗНА», В ЯКІЙ ПОКАЗАНО СПРАВЖНЮ СУТЬ ТИПОВОГО РАДЯНСЬКОГО КОНФОРМІСТА ”

гальноприйнятих істин, спосіб відсторонитися від них» (Ярина Цимбал). Абсурд і гротеск маскували карикатурні контури, як в оповіданні «Мисливські пригоди Івана Івановича», в якому неприховане глузування з помпезних планів на кшталт ГОЕЛПРО або світової революції вносило у твір ефект примарності більшовицької дійсності. Наративний простір став ігровим. Важливу роль відведено семантиці ночі й сновидіння з притаманним їй метафізичним сенсом із неминучими метаморфозами. Абсурдистські концепції класового протистояння взяті на глузи в гостроіронічному оповіданні «Списана спина», в якому антагонізм «горян» і «подолян» села Дубців нагадує памфлетне трактування опозиції «гострокочечників» і «тупокочечників» у «Мандрах Гуллівера» Дж. Свіфта.

Комічно-іронічний пафос малої прози М. Йогансена іноді набував сенсу трагіфарсу, що властиво новелі «Гнилизна», в якій показано справжню суть типового радянського конформіста. Прагнучи реалізувати себе в цьому світі, не маючи ні талантів, ні фахових здібностей, головний герой Павло

нею Ельзою. Вириваючись із міцних обіймів інтригана пана Рейнеке, юнак отримав паморочливий рахунок, у якому з німецькою педантичністю було зафіксовано всі наїдки і трунки, які скуштував «наречений» під час гостини.

Іноді мала проза відповідала соціальним замовленням «героїчних буднів» «соціалістичної будови», що, знижуючи експериментальний пафос, позначилося на збірках «Оповідання про Майкла Паркера» та «Життя Гая Сергійовича Шайби». Цикл про Майкла Паркера, розвиваючи незвичайні події авантурних сюжетів, але без одивненості з меншим ступенем грайливості, позначений ігровим началом, екзотичною атмосферою, міркуваннями про важливі суспільні проблеми (американізація села, риси національного менталітету українців тощо). Другий цикл реалізував іронічно-ігрове начало в назві: автор застосував оксюморонне поєднання оніма «Гай», асоційованого з римським імператором Юлієм Цезарем, і з буденним прізвиськом «Шайба». Прозаїк прагнув романізації новелістики, надаючи їй структурного вигляду повісті, що спосте-

беруть участі в дії». Насправді всі ці «неодогляди» були продуманими композиційними та образотвірними прийомами прозаїка, який деконструював «принципи сюжетобудови романів-фейлетонів» (Олена Романенко).

Свідомо вдаючись до літературної містифікації, автор застосував засоби одивнення, пародіювання, оголення прийому, грубуватий гумор, оповідні карколомні ефекти, притаманні модернізованому авантюрно-пригодницькому жанру, покликаному руйнувати реалістичний наратив. Він пропонував читачеві поринути у гру театралізованих масок, пережити інтертекстуальні впізнавання, наприклад, у романтизованому образі Едіт Мак-Лейстон. Її витончене світосприйняття підказане цитованим у повісті віршем із трагічною тональністю «Annpabel Lee» Е. А. По, одним з останніх у доробку поета. Вистраждане сердечне почуття Аннабель та ліричного героя суголосне любовній історії Камілли та Франсуа Дені. С. Передерій знаходить типологічні ряди роману з іншими персонажами американської літератури, що засвідчує широкий культурологічний контекст твору М. Йогансена. Так, мільйонер-«благодійник», американізований ірландець Мак-Лейстон має схожі риси характеру з Ілахом Вілсоном — головним героєм детективного роману «Криваві жнива» Г. Геммета: за добропорядною маскою обох персонажів приховані безмежне жадання влади, наживи, жорстокість до людей, навіть до родичів. М. Йогансен зобразив пригоди Мак-Лейстона ніби доповненням до пригод його дочки Едіт Лейстон, акцентував поняття етики, несумісні з визиском, тому його збанкрутілий герой у фіналі повісті постає жалюгідним самотником. Письменник уник дидактичних пасажів та класових кліше «червоної агітки».

Образ Ната Пінкертон в іронічному тлумаченні М. Йогансена постає шаржованим типом пролетарської дійсності, організатором «страйкбрехерів». Прозаїк трансформував знайомі коди авантюрно-пригодницької белетристики в образні структури інтелектуальної гри, рясно заповнені інтертекстуальними слідами творів Е. Сю («Кафе Синьої мавпи» як натяк на каварню «Білий кролик»), зокрема роману «Паризькі таємниці». Загибель танцівниці Камілли сприймається як алюзія з новели «Убивство на вулиці Морґ» Е. А. По. Вдаючись до прийомів цитатної літератури, автор дотепно стилізував манеру прозописма Е. Сю. Проте, на відміну від французького романіста, який прагнув «справити на читача необхідний драматичний ефект», М. Йогансен обрав собі роль стороннього спостерігача й всевідомого автора, оперуючи «прийомом-стилем» (У. Еко), надав своєму творові кітчевих ознак із подвійною семантикою: «використовуючи стилістику, вже відому читачеві, оголює перед ним свої художні прийоми, немовби демонструючи: “Ось ті зразки, з яких я писав свій твір, ви їх знаєте”» (Олена Романенко).

М. Йогансена цікавили внутрішні текстуральні структури розповіді, котрі визначаються «рівнем інтерпретаційного сприйняття, коли літературні герої перетворюються на символи протистояння у межах ігрової моделі», завдяки чому сюжетна лінія перенесена з рівня «автор — текст» на рівень «автор — читач» (С. Передерій). Із погляду прозаїка, його реципієнт мусить мати високу культуру, бути компетентним, розуміти авторські міркування з півслова, з півнатяку: «Читач пригадає собі, що Гаррі Руперт, робітник-американець, звернувся до жандарма ірландською мовою, і той відразу поставився до нього не як до номера 13, а як до людини». Йдеться про повагу до високої національної гідності персонажа, який розмовляв рідною (гельською) мовою, асимільованою англійською, витиснутою в

небуття. Сягнувши гармонійної збіжності розуміння з таким читачем, автор запрошує його познайомитися «із головною дійовою особою роману», «самому уявити гарненьку 18-літню дівчину, виплекану за всіма правилами мистецтва», радиться з ним із приводу певних деталей зображення або характеристики персонажів, іноді навіть осмикує його, перебираючи ініціативу на себе: «Але автор роману поставився до справи серйозніше, він взяв коробочку сірників і почав, запалюючи їх по одному, кидати в ніч, в огидну нудоту ночі. Нехай читач не думає, що він збирався запалити дорогу». У романі «синхронно розгортаються наративний дискурс оповідача, який не є учасником безпосереднього сюжетного ходу й конфлікту, але добре поінформований про всі подробиці й перипетії події, та скептично-іронічний дискурс я-оповідача (точніше, оригінальної авторської маски), що відкрито організовує формування уявного світу» (Оксана Філатова). При цьому автор ніде не приховує кітчевої гри, взятої з досвіду масової культури, дозволяючи читачеві асоціювати себе (автора) з персонажами й захопливими містифікаціями твору, за екзотичною оболонкою якого приховані алюзії на трагічну соціальну дійсність, зокрема, штучний голод, викликаний більшовицькою продрозкладкою. На цю трагедію відреагував капітан Ф. Нансен, який, на відміну від більшовиків, помітив, приїхавши в радянській світ, «протиставлення фізіологічного голоду та морально-етичних випробувань, із якими стикаються герої новел та оповідань Стефаніка, Підмогильного» (С. Передерій). Тому М. Йогансен з'ясовує читачеві, що персонажами твору не є Мартин Дюваль, Гаррі Руперт, Мак-Лейстон, Едіт Лейстон, що «головний герой — це “правада”, але не “толстовська”».

Настанову на читабельну белетристику, якої бракувало українській літературі, спонукала письменника до особливої винахідливості з маскуванням і перевдяганням персонажів, обґрунтуванням вакантної ролі трикстера, закріпленням за предметами невластивих їм функцій. Такі функції поширювалися й на амбівалентного оповідача (автора), який вдавався до містифікації,

САМ, БУВШИ ЧОЛОВІКОМ ЛЕДАЧИМ, НЕ УПРАВИВСЯ
НІКОГО ОБІКРАСТИ. НІ ОДНОГО ТВОРУ СВОГО НЕ
ОПРАЦЬОВУВАВ, А ПИСАВ ОДРАЗУ НАЧИСТО

запевняючи, що «головна дієва особа, найактивніший герой цього роману — це його автор», «28 літ, брюнет», «не легенда», а «жива людина». М. Йогансен іронізував із приводу поширеного раппівцями поняття «жива людина», припасованого до брюнета. До речі, на час публікації уривків із роману в газеті «Література, наука, мистецтво» та в журналі «Глобус» письменнику виповнилося стільки ж років. Такого автора згадано двічі упродовж твору, аби невдовзі цю версію «спростувати» чи навіть заплутати: «Є навіть думка, що це колективна творчість п'ятьох товаришів, і з них три брюнети й два блондини», причетних до авторства, або «дівчина 23 літ, блондинка». Оксана Філатова зауважує, що не варто відкидати ще однієї версії, фіксованої криптонімами («переклад А. Г. Г.» або «М. К.», яким підписано «Передне слово» роману), вказівки на письменника Антона Райнке, «відомого» під псевдонімом Віллі Вецеліус, який немовби народився в родині німецьких колоністів на Хортиці, поїхав до Німеччини, де його вбили «у випадковій сутичці». М. Йогансену, схильному до іронічної літературної містифікації, вдалося, не приховуючи своїх намірів, приміряти «маску свідомості Іншого», здійснити «перевтілення в реального автора чи автора-фантома» (Оксана Філатова).

Ситуація ускладнена фіктивним епізодом, у якому йдеться, ніби «реальна» особа Антон Райнке під псевдонімом Віллі Вецеліус лишив по собі незавершений рукопис, продовжений іншими текстами, до яких прилучився «новий» автор. М. Йогансен натякав на власну персону, тому, на припущення Оксани Філатової, експериментальний роман можна вважати «своєрідним кодом/шифром» авторської «світлої сутності», яку має розгадати читач. Недарма М. Йогансен, розігруючи реципієнта, назвав пункт повісті «Хто автор твору?», натякаючи на його зникнення чи навіть його «смерть», про яку мовив Ю. Яновський («Майстер корабля»), а за доби постмодернізму заговорив Р. Барт. Прозаїк послуговався власним розумінням структурування твору, в межах якого існує «стільки мов, скільки є в ній дійових осіб + 1. Ця 1 і є автор», позбавлений будь-яких ознак авторитету і традиційної всевідності письменника, адже «було б величезною помилкою думати, що як тільки автор узяв собі слово, він уже може говорити як псалтир, або дешевий збірник анекдотів, або вчитель словесності». Зі смаком сформувана іжакувата іронія не приховувала розкоші філологічної гри, пом'яшувала епатаційний жест. Прозаїк завжди апелював до несподіванки (хоч вимагав, аби «з самого початку читач угадував, яким буде кінець оповідання»), до зашифрованого таємничого тексту, до прийому одивнення, до синтетичних розповідних структур із заплутаною інтригою.

Схильний до невимушеного гумору, письменник насмішувато аналізував власний стиль, свої можливості в літературі й кінематографії, «перехід» від поезії до прози, акцентуючи відмінності між ними: «Коли лірика подібна до любовної пригоди, то новела нагадує комерційний контракт, за яким автор обов'язується розповісти щось цікаве, а читач погоджується цьому повірити й уявити усе за реальність, принаймні під час читання». У пародійній подобизні на творчу біографію або творчу лабораторію, знімаючи з образу письменника сакральні

часному німому кіно, швидкою зміною епізодів, аналогічних кадрам, нанизуванням випадкових фрагментів на основний фабульний стрижень, застосуванням промовистих жестів, несподіваних трюків, аби вразити реципієнта. Багатоплановість сюжетних ліній повісті, об'єднаних наскрізною історією родини Лейстонів, ґрунтувалася на «яскравій кінематографічності викладу, напруженій подієвій змінюваності “картів” та місця їх розгортання» (Р. Мельніків). М. Йогансен не лише цікавився мистецтвом кінематографії, а й брав активну участь у його становленні (спільний з Ю. Тютюнником сценарій «Звенигори», екранізований О. Довженком), що

дозволило йому поєднати різні плани зображення, обґрунтувати мета-

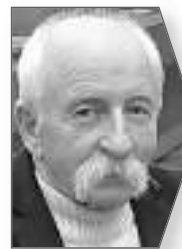

Майк Йогансен. 1924 рік. Портрет роботи Олександра Довженка. 1924 рік

морфози, які полюбляв автор, монтувати прозові й поетичні рядки в суцільному тексті. Інтермедіальні можливості зображення позначилися на подіях, котрі стрімко розгортаються на різних континентах — в Америці, Парижі, Африці, Україні, захоплюючи у свої симультанні потоки американського мільярдера, паризьку повію, російського ротмістра-емігранта. Серед них опинився й художник Сашко Довженко («теж молодий чоловік, літ 24-х, і теж цілком конретна жива людина, блондин»), зображений в момент читання новели «Я (Романтика)» М. Хвильового дегенератові, який нібито втік від НК: «Скінчивши читати, він акуратно зложив листи й шпурнув їх дегенератові в обличчя».

Рецензент Ф. Я. (криптонім Ф. Якубовського), розмірковуючи про інтермедіальну практику знакової системи кінематографії в художній епіці, дійшов висновку, що роман М. Йогансена «збудований так, що [...] просто рветься на екран», може стати бойовою кінострічкою на кшталт «американського трюкового фільма» («Пролетарська правда». — 1925. — 4 липня).

Роман з одночасним розгортанням кількох сюжетних ліній, застосуванням принципу подвійного, кількарівневого кодування, процитованого з масової літератури, виходить за межі жанрових нормативів у простір нових епічних утворень. Сміливе експериментування з гострофабульною прозою, інтелектуалізація її, надає їй, за словами Олени Романенко, сенсу «високої літератури».

Юрій КОВАЛІВ, лавреат Шевченківської премії

ВІДЧАЙДУШНО-НЕСКОРЕНІ...

...Це сталося ще в минулому тисячолітті: у 1973 році.

Початок грудня. Я — тоді учень десятого, випускного класу Голятинської середньої школи на Міжгірщині. Живу у шкільному інтернаті, в якому мешкають учні віддалених сіл і присілків. І щодня з нетерпінням чекаю листонішу, який іде повз інтернат у верхній кінець Голятина, розносячи пошту, аби випросити в нього лише переглянути районну пресу «Радянська Верховина» — нині «Верховина», обласні «Закарпатську правду» — найголовнішу газету області — та молодіжну «Молодь Закарпаття», в які я постійно надсилав свої дописи.

Поштар мене знає, як недобрі гроші. У нього було обличчя повне байдужості. Його зовсім не цікавили мої статті. Бо за одну з них він і сам мав невеличку мороку. А сталося ось що.

Два роки тому в республіканській піонерській газеті «Зірка» не де-небудь, а на першій сторінці помістили мою сумну і вітальну водночас замітку до 8 Березня про рідну неньку-вдову, маму-страдницю, як вона у сорок сім літ лишилася вдовою з нами, сімома дітьми...

І в підписі було вказано мою адресу: область, район, школу, клас. Господи, що почалося потім! Мені стали приходити листи з усіх країв України та навіть із Росії. Лавина конвертів: дійшло було за день понад сто (!) листів! Писали дівчата, бажаючи познайомитися, навіть цілі класи, батьки... Чоловік такого за своє поштарське життя ніколи не бачив і подумки, мабуть, проклинав мене, що майже половину його поштарської сумки займала адресована мені пошта.

На його місці я б теж не був кращим: якийсь дівчак стільки клопоту зайвого завдає. Щоправда, мав я в листоніші й певний блат, бо рік тому написав про нього в райгазеті начерк, як він добре служить людям.

Але того дня його довго не було і я, відпросившись у вихователя, побіг у сільську бібліотеку, в якій були підшивки цих видань. Але там двері виявилися зачиненими.

Тоді я помчав у кав'ярню, де інколи полюбляв біля пива чи й міцніших напоїв затриматися поштар. Там я і знайшов листонішу з його приятелями. Забачивши мене, він невдоволено відвернувся. Я аж слізно просив його:

— Будьте такі добрі, дайте подивитися газети.

— Не є там нічого цікавого, — одповів суворо.

— В газетах усьо брешуть, — підтримав його якийсь односелець, із яким частувалися.

Та я не відступав і поштар усе-таки витягнув три газети. Нічого мого не надрукували, але у вчорашній «Закарпатській правді» за 5 грудня в очі впала назва досить великої статті на 4-й сторінці: «Рекітам до зірок близько». Чотири колонки.

Боже, за моє маленьке Богом і владою забуте сільце та в такій поважній — аж на тоді найголовнішій обласній газеті! — такий матеріал. І я похапцем почав читати: «Високі Рекіти, нові і веселі, з ясними вікнами у підхмар'ї...»

Високі Рекіти...

Це вже потім, через п'ять літ, у 1978 році у видавництві «Карпати» вийде книжка оповідань у Любиного чоловіка Петра Часта «Високе село», яку я придбаю в книжковому магазині «Кобзар» восени того ж року і залпом прочитаю-проковтну. Там теж буде повно моєї міжгірської Верховини. Книжка навіть починається: «Я тільки-но зі Студеного. Ні, я ще в Студеному. Ще довго буду там. Може, навіть завжди». А це ж сусіднє з моїми Рекітами село! Там жив поет Олекса

Янчик, вірші якого нам читали в школі і який так рано пішов із життя. Пам'ятаю, як я, тоді учень п'ятого класу, вперше побачив його в редакції міжгірської райгазети на засіданні літстудії «Едельвейс».

Але стаття Любові Дмитришин про моє підзоряно-підхмарне село... Господи, я ще ніколи не читав такої поетичної розповіді про свій Богом і владою забутий населений пункт, у якому радянська влада за десятки років для людей не побудувала нічого, тільки два корівники для колгоспної худоби... І вже потім, через тридцять літ свого панування, звела просто над нашою хатиною, на нашому клаптику землі, сільський клуб. Ніхто навіть не спитав у нещасної вдовиненьки дозволу на будівництво, ніхто бодай якоїсь компенсації не запропонував... Тільки одного дня — я саме закінчував десятій клас і готувався до іспитів — над нашими головами загуділи бульдозери, вирівнюючи майданчик для двоповерхового будинку...

Чому саме на нашій ділянці зводили цю споруду? Бо це — якраз напроти древньої дерев'яної церкви Святого Миколи Чудотворця, зведеної без жодного залізного цвяха! — пам'ятки архітектури XVII ст. Навіть таким способом влада запеклих комуністів-атеїстів боролася з Богом. І так біснувато-дико-відчайдушно-нещадно боролася, що й самої врешті-решт не стало, а церква й нині стоїть, мов княгиня, серед Рекіт.

Зі статті Дмитришин на мене дихнуло чимось новим, незаялженим, аж ароматним якимсь, напрочуд свіжим, як вітер весняний з гори Кливи, що нависла над Голятином.

— Но давай газету, бо я вже йду, — підвівшись, мовив поштар.

— Будьте добрі, дайте мені її, бо тут про мої рідні Рекіти, — благав я. — Дам вам дві копійки.

Саме стільки коштувала широкоформатна газета.

Але даремно:

— А що я людині дам, яка передплатила? — резонно запитував. — Хіба зуби свої. Твої дві копійки? Ха-ха.

— Е, та дай малому, — попросив той, що сидів із ним. — Мою віддай.

Так я дістав газету з такою дорогою для мене публікацією. І вже в інтернаті читав-смакував кожне словечко. Пише про стару Путникову хату, яку в музей архітектури в Ужгород із Рекіт забрали. У ній колись, у дитинстві, і я ночував, на самому столі, бо інде місця не було. «Ця сива хата молодію була. Хочу віднайти в її молодості бодай одну радісну днину, бодай єдину світлу годину, бодай крихітну зорю-хвилину... Подаруй мені, сивочола хато, найясніші спомини, а про горе не треба, бо його в тебе було повно...»

Я читав — і отримував справжню насолоду. Так спраглий подорожній п'є криничну воду в спеку. П'є пожадливо, п'є — і напиться не може. Такого в газетах мені ще не стрічалося. У матеріалі згадувалися люди, яких

я знав, чи їхні родичі. Це була справжня поетична сага, душевна така ода моїм підзоряним Рекітам!

Коли я закінчував десятій клас, у мене було вже понад триста (!) опублікованих матеріалів у газетах і журналах. Їх і зібрав у альбоми, підклеїв і підписав. І серед них був — і досі є — поетично-публіцистичний твір Дмитришин! І всюди по дорогах життя він зі мною, як своєрідний журналістський оберіг, талісман, жива поезія мого високого: «Рекітам до зірок близько».

І підписана вона була: Любов Дмитришин. Це дівоче прізвище авторки.

Минули літа. Я сам став працювати в редакції обласної молодіжки в Ужгороді. І в цьому ж приміщенні була й «Закарпатська правда». Там і побачив авторку рекітського незабутнього журналістського мінібестселера, такого милого і дорогого моїй душі.

Але підійти й подякувати їй за такий високопоетичний матеріал не було сміливості. Жінка вся була така неприступно-суворо, ділова.

Я завжди з особливою любов'ю та увагою вчитувався в її газетні матеріали, а потім уже і в книжки Любові Дмитришин: «Літ осінніх відлуння» (1981), «Родина» (1986), «Ця важка дорога» (1990)... Там було чого повчитися.

А потім, уже працюючи відповідальним секретарем обласної організації Національної спілки журналістів України, — а «Закарпатська правда» і згадувана творча організація містилися в одному будинку на вулиці Гагаріна — децю ближче заізнався з Любою Юліанівною.

Перед тим заприятелював з її Петром, особливо ж після військових зборів офіцерів запасу в Мукачеві у березні 1986 року. Це були ще ті часи, радянські, коли СРСР, хоч і на глиняних уже ніжках, але стояв, і його збройні сили ще були грізною силою. Тож нас, офіцерів-політпрацівників запасу, збирали на місяць в одній з військових частин міста над Латорицею і якісь напівтверезі й напівграмотні капітани та майори читали нам усякі лекції.

У казармі наші ліжка з Петром Частом — тоді редактором видавництва «Карпати» — були поруч. Там ми й заприятелювали. І вже якось по-новому читаються твори, коли знаєш автора особисто. Це — книжки: «Самотності просто нема» (оповідання; Ужгород: Карпати, 1985. Трьома роками пізніше в цьому ж видавництві світ побачить моя перша книжка новел та оповідань під назвою «Не карай самотністю...»), «Між...» (Ужгород: Патент, 1998), «Звідки ж ти, Росіє, і куди» (Ужгород: Патент, 1998), «На полі Куру» (Ужгород: Патент, 2006), «Жовте листя по синій воді» (Ужгород: Патент, 2009), «Пам'ятай» (Ужгород: Патент, 2009), «З нашого поля», (Ужгород: Патент, 2009), «Володимир Соловйов про Вселенську Церкву» (2000), «Вільне слово американської України» (Ужгород: Патент, 2012), «Вулиця Рилєєва: повісті» (Ужгород: TIMPANI, 2017), «Сльоза з Божих очей (читацькі рефлексії)» (Ужгород: TIMPANI, 2017).

А потім, в останні роки присмертного СРСР, родині Частів удалося втекти з цього

комуністичного «раю», виїхати у «прогнилі» Сполучені Штати для лікування наймолодшої з трьох донечок, якій не могли дати ради вітчизняні ескулапи — від Ужгорода й аж до Москви. Ну й залишилися «погнити» в тому осоружному капіталістично-імперіалістичному світі.

Але як це їм удалося — вирватися із залізних обчепків всемогутнього монстра під назвою «СРСР», де все було ніби в ім'я людини і для блага людини, хай навіть і для лікування своєї дитинки-кровинки? Про цю дивовижну епопею йдеться у книжці Любові Дмитришин «Українська Мати», яку авторка мені підписала під час своїх відвідин — улітку 2021 року — рідного міста над Ужем. «Ця книжка для всіх зневірених», — такий автограф поставила Любов Юліанівна, підписавшись «Л. Часто», хоч на обкладинці — Любов Дмитришин... Але це так, до слова. Щоб хтось не подумав, що це не підпис авторки...

Зізнаюся відверто й щиро: давно не читав книжки, від якої котилися б сльози... Я далеко не літературознавець, не майстер і навіть не підмайстер критичного цеху, але не відгукнутися на цей твір було над мої сили.

Як зазначено в анотації видання, «присутність Божого Провидіння [...] веде цю маленьку дитячу долю, нікому невідому і незнану, до досягнення порятунку, потрясаючи світом. Кожен крок Люби, буквально зримо, був зроблений під Божою Опікою. І не розказати людям про це було б гріхом». Продовживши цю думку, хочу докінчити: «І не прочитати цього твору, не відреагувати на цей біль моєї давньої журналістської-кумирки, матері-жінки-письменниці (Любов Часто-Дмитришин — членкиня Національної спілки письменників України) для мене теж було б не меншим гріхом».

Ще в ті, далеко-пам'ятні радянські часи я не раз бачив свого нового старшого друга Петра Часта з його донечкою Любою, з якою він прогулювався містом, часто навіть носив її на руках... Бачив її хворобливість і знав від Петра про невиліковну серцеву недугу маленької. Не раз і не двічі зі сльозами в очах він розповідав про їхню біду і безвихідь.

Але найбільше почув я від нього про їхню сімейну біду в Мукачеві, на тих військових зборах. Аж зі стогоном, якимсь тяжким і глибоченним, згадував чоловік... Як у п'ятницю 3 листопада 1978 року в його квартирі пізньовечірньої пори задзвенчав телефон. Він чекав на дзвінок, бо дружина Люба була в пологовому будинку. Й акушерка повідомила, що він утретє став батьком... донечки. Вже третя донечка! Як кажуть старі люди, одна дитина — не дитина, двоє дітей — пів дитини, а троє — ціла дитина.

— Ви не радий? — спитала.

— Діти — як у маю цвіти: як їм не радіти? — відповів їй приказкою. — Коби лише здорова. Усе нормально пройшло?

— Ча-ча-ча, народилося дівча, — в тон йому відказала акушерка. — Все пройшло добре, Богу дякувати.

Петро радів, як весняне дерево у цвіту.

А наступного дня це зелено-пишне дерево раптом зів'яло, опустило плечі, згорбилося, посумніло: оглядаючи немовля, лікар повідомив — новонароджене дитя тяжко, невиліковно хворе. Проживе хіба кілька днів, бо в дитини — вада серця. Такі не виживають...

Так думали зашорені радянські ескулапи.

Але не так думала Мати дитини — вона ж і авторка, й героїня-мучениця книжки. «Господи, допоможи, укріпи мої сили, не відступай від нас, не покидай нас...» Не так думав і батько, який «був і є завжди поруч... Ми ділили порівну і свою радість, і своє горе», як зізнається на початку книжки-сповіді авторка.

Як вони добивалися-добиралися до тодішньої столиці СРСР Москви, в інститут

серцево-судинної хірургії імені Бакулева, де була надія на спасіння дитинки-кровинки! На весь величезний Радянський Союз це був один-єдиний центр, де робили надскладні операції на серці. Туди вони потрапили завдяки ужгородському хірургові Дмитру Криваничу, який особисто знався із завідувачем відділення вроджених вад серця професором Подзолковим. І коли дитинці там провели операцію й вона потрапила до реанімації — мати, яка весь цей час була з нею в Москві, зателефонувала чоловікові й розповіла усе... Він був на роботі — працював редактором республіканського книжкового видавництва «Карпати». Але почувши, що рідне дитя на межі між смертю і життям, миттю побіг додому, де на той момент були тільки старша дочка й ненька Любові Дмитришин, яка приїхала з Львівщини, і крикнув:

— Моліться всі! Наша Люба вмирає!..

І вони почали молитися: і в Ужгороді, й матуся — в червонозоряній... Всевишній почув їхні молитви: дівчинка повернулася до життя.

«Відколи вона з'явилася на світ, ми живемо тільки нею і всі свої дії, свою працю, життя розглядаємо тільки через призму долі нашої найменшої дорогої доні», — зізнається авторка.

Їм виділили дачну ділянку на Оноківській горі неподалік Ужгорода. Батько Петро два роки трудився вихідними і у відпустках на ній, як віл. Будував фундамент, «залівав, лопату за лопатою, розчин разом зі своїм потом і сльозами над Любиною долею, щоб вона мала місце, де могла б подихати свіжим повітрям, посидіти під своєю яблунею в садочку, з'їсти гроно щойно зірваного спілого винограду. Усе, що тут зробилося, посадилося, було з думкою про Любу».

Дівчинка дуже любить квіти, тож із ранньої весни там квітнуть кустики золотого дощику, білого й синього бузку, тюльпани й нарциси, півонії та іриси, маки і троянди, настурції та чорнобривці...

Коли й Москва не змогла дати ради, ні Ленінград — вони, відчайдушні та героїчні батьки, не склали рук, чекаючи кінця рідної кровинки, а безстрашно ступили на іншу дорогу: звернулися в закордоння. «Я не можу вилікувати своєї дитини, бо цього не може або не хоче "моє" суспільство. Воно не має ні потрібної техніки, ні потрібного досвіду...» — з гіркотою пише авторка, повна жалю і болю за свою кровинку і свою соціалістичну державу, котра не дбає про своїх простих, рядових громадян, які роблять їй силу і честь, а тільки хизуються перед світом атомними електростанціями та космічними ракетами.

Що більше батько й мати ходили по високих чиновницьких і медичних кабінетах, то більше переконувалися, що «система наша державна — не для людей створена».

Але мати не здавалася, не впадала у відчай, бо не могла повірити, що її дитині, любій Любочці, не можна допомогти. І всюди й завжди у ній бриніли слова маленької, мовлені до неї: «Я народилася тоді, коли народилася ти...»

Дитинка була з батьками всюди: на їхньому авто, на потягах, автобусах, бо розуміла, «що її порятунок — ми, і готова пережити все, що може статися з нами, тільки б не лишитися самій на цьому світі».

Вони шукали рятівний шлях до Америки, бо тільки там на всій планеті Земля таких діточок лікують.

І вони його знайшли.

Хто шукає, той знаходить, а хто не шукає, той вмирає...

Як це було неймовірно важко, просто архіважно в радянські часи, коли ми скніли за залізною стіною, проклинаючи прогнилий капіталістично-імперіалістичний світ, навіть в очі його не бачивши!..

І вони, героїчно-відчайдушні Люба і Петро разом із дочкою все-таки зуміли, не зважаючи ні на які перешкоди, ні на що, вирватися в ту диво-країну, що зветься АМЕРИКА, яка і врятувала дитину...

Шпиталь, де лікувалася Любка Часто, довідавшись, які пекельні дороги довелося здолати батькам, аби переступити поріг цього рятівного закладу, взяв на себе оплату за лікування — 50 тисяч доларів США. Ба більше, всі лікарі, причетні до операції, письмово відмовились від оплати за свої послуги, які становили приблизно таку ж суму... І це — країна дикого капіталізму, як нам десятиліттями втовмачували в голови.

— Докторе, наскільки великі шанси на успіх?

— Шанси мінімальні. Але якщо ми не зважимося допомогти Любі, їй більше ніхто не допоможе... Отже, подумайте.

На мить звертаюсь серцем до Господа і Цариці Небесної: — Поможіть нам, Сили Небесні, не покидайте нас...

— Треба молитися і надіятися. — Доктор Пернез теж надзвичайно схвильований.

До слова, той рятівник, професор Пернез, має українське коріння.

І донечка, переживши стільки операцій, теж хвилюється. Боїться. Просить неньку не віддавати її... «Ми подолали стільки труднощів, згадай, — і ось ми тут. Так, ми можемо встати і піти звідси, але що буде завтра? Ми хочемо, щоб ти жила, донечко, без тебе і нам нема що робити на цьому світі», — втішає рідну кровинку Мати.

17 квітня 1991 року. Надскладна, унікальна операція пройшла успішно. Цей день став другим днем народження Люби Часто, а США — другою батьківщиною, яка врятувала її руками професорів Пернеза і Кас-танеди.

Минули роки... Любка вийшла заміж і нині тішить змучені, але такі щасливі серця батька-матері двома чудовими внучками-школярами Наталією й Самантою...

«Світ вартий любові вже тому і, може, передусім тому, що в ньому є діти», — це вже зізнається Петро Часто у своїй біографічно-сповідальній книжці спогадів «Незабудки з покинутих садів» (2019). А тим паче, коли ці діти, їхнє щастя і їхнє життя даються такою немислимо дорогою ціною таких унікальних і самозречено люблячих батьків, як Любов і Петро Часто. Їхні змучені, але все ж такі просвітлені від усього пережитого душі тішать онуки, крім Любимих: Іван-Юліан, Юля, Галя, Ігор, Сашко, навіть правнучка Варвара...

«Бідна Українська Мамо... Завжди в тебе гірка доля. То ти проводиш своїх синів у битви, з яких живими не повертаються, то виряджаєш доньок у чужі краї, бо на своїй землі твоїм дітям нема спокійного життя, нема щастя», — з печалю пекучою, як рана з сіллю, зізнається Любов Часто-Дмитришин — справді Мама з великої літери.

Читав я ці болючі, як кривава рана, слова й перед собою знову й знову бачив свою неньку — мати-героїню, яка дала світові семеро дітей (восьмий помер дитяком). Як вона, колгоспна рабиня, овдовівши у сорок сім літ, жила-виживала, щастя-радість не знала, від безвиході й нужди тихцем плакала-ридала... Вона — теж Мати, у чиєму серці — серця всіх матерів світу.

«О наші передчасно посивілі матері, із сапкою в руках, з серпом на плечі та болючою в очах югою. Ви не проходили гімназій, ні вищих, ні нижчих шкіл. Вашою єдиною школою і книгою була книга землі, зерно у землі, сонце над землею, і діти біля персів, і діти біля ніг... — згадуються тут слова про наших героїчних мучениць-матерів великого українського прозаїка Михайла Стельмаха з його роману «Чотири броди». — Золоте Відродження змалювало людству мадонн. А хто змалював

наших босоногих мадонн із сапкою в руках чи серпом на плечі та дитям біля персів, що знали не шовки, а лише нерівне, шорстке полотно...»

Любов Дмитришин по-своєму заповнила цю прогалину, змалювавши в дещо несподіваному ракурсі нескореність, відчайдушність, героїзм української Матері, яка з усіх сил, навіть останніми надзусиллями бореться за життя своєї тяжкохворої, невиліковно хворої дитинки-кровинки.

Дивлюся на обкладинку книжки — і в голову йде такий варіант назви твору: «Любов Дмитришин — Українська Мати». Я б її ще назвав «Героїчні люди». Або «Нескорені». Чи «Відчайдушні». Але це справа авторки, як називати своє дітище, свою душевну сповідь цьому збайдужілому світові...

Гадається, що за цим твором можна б зняти добротний і цікавий кінофільм про силу й волю, Божу допомогу і нескореність людського духу, велику душевну могутність Української Жінки-Матері.

Всюди й в усьому їм помагала її величність Молитва, Бог, Пречиста Діва Марія. «Господь провів нас по таких складних дорогах до Америки», — йдеться в захопливій розповіді.

Якось у Києві, два роки тому, перед презентацією цього видання в НСПУ Любов Дмитришин попросила одну з колег прочитати її твір.

— Ой, та часу нема, усе не встигаю, — одповіла та літераторка. Але коли почала читати, як зізналася пізніше, — два дні не могла відірватися і два дні проплакала.

— Коли подарувала цю книжку — перше видання, 1995 рік, незабутньому Петрові Скунцю, — згадує Любов Юліанівна, — він теж плакав.

— Я ж чудово знаю Петра Часта, — казав Петро Миколайович. — І про його проблему з дитиною знав. Але коли прочитав твір — сльози стримати було несила. Як часто ми ніби знаємо людей — і не знаємо їх, — зізнавався він на презентації того видання у кав'ярні ужгородського облмуз-драмтеатру.

Цю книжку справді треба читати. Тут важко розповідати. Це треба пережити разом з авторкою, пройти пекельні кола, вогонь, воду й мідні труби прогнилої антинародної чиновницько-безбожної системи, яка не мала права на життя, на існування. Тому й упала, зникла, як фата-моргана, як вранішній туман.

Як наголошував Бекон, є книжки, які варто тільки покуштувати, є такі, які треба пережити й перетравити. Книжку «Українська Мати» можна сміливо зарахувати саме до третьої категорії. На таких книжках треба вчитися боротьби за своє щастя, за своє право жити на цій грішній Землі...

Книжка-біль і книжка-стогін «Українська Мати»...

А мені здається, що невидимі ниті зв'язують її з моїм селом на Верховині, яке колись так поетично і лірично майже пів століття тому описала Любов Дмитришин: «Рекітам до зірок близько».

Думається і таке, що самій авторці не лише до зірок, а й до Бога близько, бо тільки з Його поміччю (і про це в книжці наголошено не раз!) їй з чоловіком Петром — добрим, стійким, терплячим, толерантним, який дивовижно любить дітей і взагалі людей, — вдалося врятувати життя їхньої найменшої донечки Любочки...

Андрій ДУРУНДА,
член Національної
спілки письменників
України
м. Ужгород

ПОМЕР ПИСЬМЕННИК ЮРІЙ ТАРНАВСЬКИЙ

На 92-му році життя, 14 жовтня, помер Юрій Тарнавський — український і американський письменник, поет, перекладач, кібернетик та лінгвіст, один із засновників "Нью-Йоркської групи" українських письменників-модерністів. Про смерть літератора повідомила його дружина Каріна Залевська у Facebook.

Звістку підтвердила співзасновниця «Видавництва Старого Лева» Мар'яна Савка. Вона зазначила, що Тарнавський до останнього працював над новою збіркою. «Ми дуже чекали його повернення на «Землю Поетів», його звернення до нас з екрана. Але життєвий час поета дійшов до останньої поділки швидше. Поети ніколи не помирають. Просто ідуть», — написала Савка.

Юрій Тарнавський народився 3 лютого 1934 року у місті Турка Львівської області. Під час Другої світової війни разом із родиною емігрував до Німеччини, а у 1952 році — до США.

Як пише «Читомо», у Сполучених Штатах Тарнавський розпочав кар'єру в компанії IBM, де працював з 1956 по 1992 рік — спочатку інженером-електроніком. Згодом — кібернетиком, займаючись автоматичним перекладом із російської на англійську. Паралельно він здобув ступінь PhD з теоретичної лінгвістики у Нью-Йоркському університеті, де досліджував семантику в контексті ідей Ноама Чомські та Гіларі Патмена.

Попри життя за кордоном, Тарнавський завжди вважав себе українцем і писав українською. У 2008 році тодішній президент України Віктор Ющенко нагородив його Орденом «За заслуги» III ступеня за вагомий внесок у розвиток української літератури.

Співзасновником «Нью-Йоркської групи» (НІГ) — об'єднання українських модерністів, що творили в еміграції, Тарнавський став у 1950-х роках. Разом із колегами він започаткував літературний журнал «Нові поезії», що виходив з 1959 по 1972 рік.

Тарнавський написав понад 20 книг поезії, прози, драм і есеїв українською та англійською мовами. Серед його відомих українських видань — збірки «Без нічого» 1991 рік, «Їх немає» 1999, «6x0» 1998 рік та поема «У ра на» 1992. У прозі найбільш знаним є роман «Шляхи» 1961 року, а також том вибраної прози «Не знаю» 2000 року.

Л

ПОМЕР ЛІДЕР ВІА «ВАТРА» АНДРІЙ КУЧЕРЕПА

30 жовтня на Львівщині пішов із життя багаторічний керівник відомого вокально-інструментального ансамблю «Ватра» Андрій Кучерепа. Про смерть музиканта повідомив департамент з питань культури, національностей та релігій Львівської ОВА, пише «Дивогляд».

У відомстві з глибоким сумом зазначили, що Львівщина втратила талановитого артиста, вокаліста і людину, яка багато років присвятила себе українській естраді. У повідомленні висловили щирі співчуття рідним, колегам та всім, хто мав честь працювати поруч із митцем, зазначивши, що пам'ять про нього залишиться у серцях людей.

Андрій Євгенович Кучерепа очолював «Ватру» у 2000 році, після трагічної загибелі її засновника Ігоря Білосора, і продовжив справу свого наставника. Саме під його керівництвом ансамбль зберіг пісенну спадщину, що стала частиною культурного обличчя Львівщини та всієї України.

Музикант народився у Кам'янці-Бузькій Львівської області. З дитинства захоплювався музикою — навчався у музичній школі, закінчив середню школу із золотою медаллю, а згодом вступив до Львівської політехніки. Паралельно здобував вокальну освіту у консерваторії. Перший власний колектив — «Зорепад» — він створив при заводі «Хімпром», а у 1990-х роках приєднався до «Ватри», з якою пройшов увесь подальший творчий шлях.

Під його керівництвом ансамбль дарував слухачам відомі й улюблені пісні, серед яких «Мамина світлиця», «Весільний марш», «Коханий» та «Перший сніг». Відхід Андрія Кучерепа став великою втратою для львівської музичної спільноти, яка втратила людину, що десятиліттями несла українську пісню на сцену, зберігаючи її автентичність і душевність.

«Ватра» — один із перших українських вокально-інструментальних ансамблів, який було створено у 1971 році при Львівській філармонії. Першим керівником колективу став Михайло Мануляк. Ансамбль займався джазовими обробками народних пісень та оформлював музику на основі текстів поетів-дисидентів, заборонених у радянські часи, серед яких Грицько Чубай («Осіньне небо — синій парашут») та Ігор Калинець («Танець жаги», «Ватровий дим», «Добрий вечір»).

«TIME» / П'ЯТА ДЕСЯТЬ

*The time is gone, the song is over, thought I'd
something more to say...
Час минув, пісня закінчилася, я подумав,
що хотів би ще щось сказати...
(«Dark Side of the Moon», Pink Floyd)*

Світанкову тишу розірвав телефонний дзвінок — класичне гітарне соло Джиммі Пейджа. Я, не прокидаючись остаточно, напівзаплющеним оком глянув на екран і розгледів ім'я абонента. Міг і не дивитися — такий позивний мав лише Ігор Фомін, мій давній приятель із музики та вінілових платівок. П'ята десятка ранку. Чудовий час для дружньої бесіди...

Загалом Ігор кльовий чувак, ми з ним родом із країни розвинутого соціалізму, хоча він трохи й молодший за мене. Я формувався на фірмовій музиці 60-х, хворів на бітломанію, а його зачепило трохи пізніше, в епоху Діп Перпл та Лед Зеппелін. Наступні покоління скотилися до попси, диско, потім з'явилися репери, діджеї (останні заявляли, що теж грають, але я так і не втямив, на чому, бо як можна грати на пульті з підсилювачем або на програвачі?). Тож нині ми, за віком уже пенсіонери, вважали себе справжніми рокерами, традиційно ходили в джинсах «Левіс» і футболках із портретами патлатих бітлів, за що колись, у наші молоді літа, могли легко загірмити до ментівки. Ігор за роки секондгенду назбирав цілу колекцію джинсів, шкіряних косух, сорочок та бейсболок із написами зоряних імен, реалізуючи таким чином усі нездійснені юнацькі мрії.

Ігореві дзвінки частіше за все були доволі неочікувані. То кілька разів поспіль про одне й те саме, наче спроби зрозуміти, що власне він хоче сказати чи зробити, а то тиждень-другий суцільного мовчання. Десь близько року тому він сумно сповістив, що має онкологію: дружина наполягла, аби зробив аналізи, й ось тобі невтішний результат. Далі, така новина не могла поліпшити настрою, але Ігор аж ніяк не впадав у відчай, навпаки, радівся зі знайомими, лікарями, мав намір лікуватися і ще пережити всіх своїх ворогів. Звісно, я підтримував його. І в бажанні не здаватися, і з ідеєю зібрати унікальну колекцію фірмового вінілу поп-року 60-70-х років. Тобто все те, чим він жив у свої золоті молоді роки, коли слухав заборонені, а від того ще солодші музичні ефіри: «Ви слухаєте радіостанцію "Голос Америки"? З вами я, Марія Селіберті...» Саме звідти, а потім і з «Радіо Люксембург» лунали пісні, які зовсім змінили його світосприйняття. Годинами ми могли згадувати й наспівувати гурти тих далеких років: окрім легендарних бітлів та ролінгів, The Beach boys, The Lords, The Kinks, The Troggs, Cream, The Mamas and a Papas, The Yardbirds, The Animals, The Hollies, The Doors, Procol Harum, Jethro Tull, Who, Yes, Genesis... А ще джазові Chicago, психоделічні Pink Floyd, космічний Jimi Hendrix і так до нескінченності, до нестями...

Дружина Леся не поділяла Ігорових пристрастей, а його колекцію вінілів називала не інакше, як цяцками або іграшками. Її можна було зрозуміти, адже Ігор помітно схуд, шалені гроші йшли на ліки та процедури; квартиру його матері здали у найм, а у свою вона поселила квартиранток. Ігореві допомагала дочка від першого шлюбу, яка вже кілька років жила за кордоном і мала там роботу. А ще він віддав на запчастини свою стареньку «БМВ» з чеськими номерами, на якій гасав, коли існували послаблення з розмитнення, і яка вже давно самотньо скілила на прикол із спущеними колесами і вкраденою автомагнітолою. З того всього викроював

якусь копійку і вперто збирав колекцію, спочатку першу сотню платівок, потім другу... Якимось викупив у мене дідперплівські «24 карати» і, розраховуючись, сказав: «Це кермо моєї "бехи". Я завжди любив кермувати в бік гард-року!» Лесі він не зізнавався, що купує платівки. Якимось зовсім випадково вона почула його розмову з друзями про ціни передбачуваних альбомів — і на цілий день утратила дар мови. Аж під вечір нервово видихнула: «Де ти, дурню, береш такі шалені гроші, щоб викидати їх на ці іграшки?!» Найцікавіше було те, що, наполегливо збираючи заповітну колекцію, Ігор не мав програвача, на якому їх можна було би послухати! Проте під час оглядання професійно тримав плиту, не торкаючись запису, прискіпчив розглядав тріщини чи подрапини, вмів майстерно потрусити платівку, затиснувши між долонь, що тишило вухо гудом фірмової пластмаси, — тобто виконував усі священні ритуали, як справжній вініломан. Та він ним і був, бо ще в 90-х тусив на пітерській балці, був у курсі майже всіх новинок, які щедрим потоком лилися зі сусідньої Скандинавії. Тепер він збирав платівки, які добре знав, які в ті часи у компанії друзів робили його щасливим, а нині повертали втрачену молодість, даруючи смак юнацького азарту. В нього навіть очі починали світитися, коли згадував, як гордо заходив у престижний бар, куди мало кого пускали, з новеньким конвертом «Пінк Флойд» під пахвою...

Ігор встиг іще заскочити в передостанній вагон радянської попси, затоваришувавши з дуже популярним тоді Тимуром, покатався з ним по всій Росії, Україні та Прибалтиці, співаючи на розігріві у першому відділенні. Тоді ж познайомився з Лесею... З платівками не розлучався навіть на гастролях, а потім настала ера компакт-дисків, коли вініл утратив актуальність. Проте, натішившись досхочу цифровим звуком компактів, справжні меломани згадали, як тепло, душевно звучали аналогові платівки, й вінілові колекції стали швидко відновлюватись. Ностальгія за натуральним звуком підсилювалася тим, що розквіт рок-музики припав на 60-80-і роки й весь цей золотий фонд тиражувався саме на вінілі. А чого вартували ті розкішні обкладинки, фантастичний дизайн яких геть зводив із розуму! Ігорева артистична кар'єра закінчилася випуском магнітофонної касети, на якій він шокував усіх знайомих шкіряною курткою, позиченою в Тимура, з металевими застібками й заклепками, та гітарою «Фендер стратокастер», виблаганою в друзів-музикантів для фотосесії. Потім голодні 90-і роки, повернення у рідні Суми й далі — Київ, Рівне, Тернопіль...

Нинішній стан здоров'я не тішив. Ігор дуже схуд, на мій п'ятий поверх уже ледве піднімався. Кожна наступна зустріч давалася чимраз важче, але ніколи не бідкався і з гумором розповідав, як ховається від Лесиних підозр. «Для неї платівки — то іграшки, а для мене — моя молодість, це те, що рятує від хвороби й божевілля». Божевіллям він називав путінську війну проти України. Цікаво, що він, із дитинства російськомовний, після російського нападу цілком перейшов на українську, хоча це було для нього непросто. Навіть про золоті роки свого пітерського рок-н-рольного життя останнім часом намагався не згадувати, а на запитання «як себе почуваєш?» відповідав традиційно по-галицькому: «Москалі не дочекаються». Колекція розросталася, Ігор будував плани на майбутнє:

— Чекаю на «Дюка»... А там, як у нас завжди було, щось виберу з твоїх нових придбань. Може, знайдеться якийсь «Гренд

Фанк», тільки, звісно, щоб не за всі гроші світу... А потім «RAM» Маккартнея, він дуже заходив мені в сімдесятих у Пітері, йой, сорі, у гробаном Ленінграді...

Коли пролунав Ігорів дзвінок, починало світати.

— Алло... — прохрипів я, тримаючи телефон біля вуха. У телефоні панувала тиша. Я трохи зачекав і знову озвався.

Напередодні Ігоря покляли до лікарні, ситуація ускладнилася: лікарі виявили метастази. Казав, часом дуже болить, але вмикав «цепелінів» — і начебто трохи попускало... Раптом у динаміку щось прогуркотіло і почувся стукіт дощових крапель.

— У тебе там дощ?

Знову тиша. Я вже вирішив скінчити цю односторонню розмову (може, то взагалі щось помилкове?!), як зовсім несподівано почувся слабкий голос абонента.

— Так, тут інколи таке буває... Не орієнтуюся в часі, вибач, якщо розбудив...

— Друже, ти де, ще в лікарні?

Після паузи почув:

— Бачу, Леся тобі не дзвонила... Я завжди любив андеграунд... Ото вже й вдома...

— Тебе виписали?!

— Та ні. Вписали. У вічну книгу фанатів рок-н-ролу. Дякую, чуваче, що знайшов для мене дженезівського «Дюка», як і обіцяв...

Голос Ігоря звучав глухо, мова видавалася дуже повільною. Може, боліло йому, тому і набрав мене, щоб хоч якось від того абстрагуватись... Я справді викупив для нього альбом «Дюк» легендарної команди Genesis, який він давно хотів мати.

— О, а звідки ти знаєш, що знайшов? Це мав бути сюрприз...

— Знаю... Пам'ятаєш, якось ти казав, що в кожного з нас на небесах — свій годинник, і коли настає твій час, він дзвонить. І хоч би що ти робив, хоч би як рятувався, він, той будильник, продзеленчить вчасно...

— Це коли ми говорили про «Dark side of the Moon» Pink Floyd?

— Так. Пісня «Time». Де одночасно дзвенять багато будильників...

— А чому ти про це згадав? — У мені ворухнулось якесь недобре передчуття.

— Бо так і є. Це правда...

Зависла тиша. У телефоні знову здалека прогуркотіла грозова канонада, зашелестів дощ. І пролунала остання фраза, яку я почув:

— І ще: ви переможете...

До Ігоря зателефонував по обіді. Тієї сумбурної ранкової розмови я вирішив узагалі не згадувати, просто поцікавився, як він почувається і коли побачимось. Слухавку взяла чомусь Леся. Відповіла не одразу, схлинула і, наче стрибнувши в прірву, озвалася однією фразою: вибач, не сказала тобі одразу / не мала ні сил, ні здоров'я / нікого не попередила / та якось треба жити / Ігор помер уже три дні як / учора вдень поховали / вибач іще раз / не можу говорити...

У мене зірвало дах. Якийсь тотальний відчай. Три дні Ігоря вже нема! Тож він мені це все й розказав! Включно з підземеллям, тобто андеграундом! Маячня якась... Я увімкнув телефон, ось табло дзвінків... Сумнівів не було: сьогодні, 5:10, вхідний дзвінок від Ігоря Фоміна — хоч не вір очам своїм!

Знайшов на полиці пінкфлойдівський чорний конверт із трикутною призмою та райдужним спектром. «Зворотній бік Місяця». Вже й забув, коли слухав востаннє. А ось той сакральний бій і дзвінки десятків годинників та остання фраза пісні «Time»:

*The time is gone, the
song is over, thought I'd
something more to say...*

Сергій ЛАЗО

ТЕРМІНОВЕ ЗАВДАННЯ

Коли згадував своїх друзів, ворогів чи й просто знайомих, то йому робилося не те що лачно, а якось так — приречено. Бо він, дід Арсен, іще є і, мабуть, іще й завтра чорти його не вхоплять, а вже немає й того, й тієї, й тих, і тих... Тільки й лишився звук їхнього імені. От учора спало на думку: а де це Петро Морозенко, він іще живий чи ні? Погуглив, написав у месенджер, ніхто не озвався і не знайшов того Петра ні серед живих, ні серед мертвих. А мусив би бути, бо його колишній товариш і вірші писав, і в журналах друкувався, а одного разу обкутався шарфом (подумав, що не впізнають) і серед ночі облив червоною фарбою будинок КДБ. Наступного дня його й забрали, і відтоді — ні слуху, ні духу, як на дно моря канув. А то раптом пригадав іншого чоловіка, який жив колись на одній вулиці. Звичайний такий, непримітний, і все в нього було, як у людей, і тут на лихо зробили його якимсь начальником у міському банку. То десь за рік чи за два після цього він заградував вікна на першому поверсі свого будинку, щоб злодії не залізли. Потім його взяли кудись наверх, у ще вище начальство, і тоді разом із ним заградовані вікна теж поповзли нагору: він уже поставив ґрати й на другий поверх. А коли став директором банку і вільних вікон уже не залишилося, то поставив на димарі камеру спостереження. Так і прожив усе життя за ґратами, сам себе засудив на довічне ув'язнення. І от немає його, наче й не було, і слід простиг.

Все йде, все минає, як писав Шевченко.

Ось так і пригадував дід Арсен то одного, то другого, і ті згадки заміняли йому конкретних людей, сміливих і світлих або нищих та убогих духом; яких Бог йому посилав, тих і пригадував. А то, бувало, в його посутенілій голові оживало таке, про що в його роки й говорити не пристало. Тоді стояли великі сніги, холодно було, а в неї сльоза не вистигла на морозі, гаряча, «не їдь, не їдь!» — цілувала його, а як же він не поїде, якщо поїзд уже он там біля хвіртки? І не було простирадл, був сніг білесенький, подушки з гусячого пір'я, і тепер уже ні слів не згадає, ні дерев, під якими вони лежали на тому снігу, а пригадає, то сльоза її так само пече.

Отже дід Арсен знову переживав своє життя, щось аналізував, щось — сказати б так — критично оцінював, за одне йому було не соромно, за друге — прикро й гірко, та в усякому разі він уже не панікував із приводу якоїсь болячки і наче й зовсім позбувся страху перед неминучим. Він навіть вибудував власну теорію потойбічного життя і вийшло в нього щось таке середнє між Богом і наукою. Він був переконаний: душа в людини є, Церква правду каже, але ця людська душа не що інше, як згусток інформації про кожного з нас. Про те, як людина жила, що робила, чим переймалася, і тоді минуле втихомирить і заспокоїть або лектиме вічним вогнем. Одне слово, рай і пекло в сучасній інтерпретації. І ще він навіть не сумнівався, що ми всі живемо за наперед складеною програмою, кожному його призначення на землі написано ще на дитячій долоньці.

Отже дід Арсен був не простий дід, а — як це тепер кажуть? — «просунутий». Він до пізньої ночі нишпорив у комп'ютері, мав свій акаунт і друзів у Фейсбуці, і взагалі, вважався серед людей тим головастим чоловіком, до якого можна було звернутися з якимсь непростим запитанням і він кожного разу давав приємну чи не приємну, але достеменно відповідь. От і цієї зими прийшла сусідка й прямо запитала: буде війна чи ні?

— Буде, — не вагаючись відповів дід Арсен.

— І що тоді?

— А що тоді? Захищатися будемо.

— Це ви будете захищатися?

— І я. А як інакше?

Сусідка тільки посміхнулася. Він буде захищатися? З його роками? Та якби з ним не панькалася жінка, як із малою дитиною, то вже б давно перебрався туди, ближче до церкви, там від дороги ще трохи місяця лишилося. Але дід Арсен і цього разу не кидав слів на вітер. Війна почалася й боронитись довелося.

Коли напали москалі, дід Арсен купив камуфляжний костюм, одягнувся і з'явився в штабі територіальної оборони, як нова копійка. Там на нього подивилися, потім подивилися в паспорт, зітхнули й запитали, чи знає він, скільки йому років.

— А що роки? Всі мої! — І так блиснув очима на того, хто запитував, що нікому більше не заохотилося цікавитись його метричними даними. Подумали, порадились між собою, що робити з дідом, і відрадили на блокпост перевіряти машини.

Якщо хтось вважає, що стояти на блокпосту — це просто стояти й заглядати в багажники, то це не так. Бійці тероборони тягали блоки, влаштовували замасковані засідки, копали рів, що перешкодив об'їзду блокпоста, одне слово, діло знаходилося. А тим часом орки напирали з усіх боків і війна дуже швидко докотилася й до дідового села. Одного не найкращого дня їм наказали залишити блокпост і відійти на кілька кілометрів далі по трасі. Командир блокпоста нічого не пояснював. Він просто повідомив, що відбувається передислокація, й більше нічого від нього не почули. І коли вже сідали в машину, щоб перебраться на новий блокпост, хтось із тероборонівців раптом сказав:

— Командире, мені щойно подзвонили з Мар'янівки. Там гатили «Гради», й люди евакуювалися з села. І так поспішали, що забули випустити собак. У них у селі собачий притулок.

— Яких собак?

— Та я ж кажу, в них у селі собачий притулок. То оце раптом згадали про собак і просили, щоб ми їх повипускали з кліток.

Командир блокпоста був людиною інтелігентною, з колишнього філфаку, і не любив сумнівної лексики. Казав: ми ж не кацапи, щоб матюкатися. А це зірвався.

— Ідріт твою душу! Які собаки? Ми зараз виїжджаємо.

— Вони й справді пропадуть без їжі й води, — вів своє тероборонець.

— Яюсь хріново їх залишати, — вихопився дід Арсен. — Я б свого пса не залишив.

— Діду, помовчте хоч ви, — розсердився командир. — Ви ж чули? Нам треба перебраться на новий блокпост, а ви про собак.

— Так я й мовчу, — сумирно відповів дід Арсен. — Я тільки кажу, що я б свого пса на погібель не залишив.

— Слухайте, ви мене дістали. А ви хоч знаєте, де цей собачий притулок?

— Тут недалеко, на краю Мар'янівки. Ми там корови пасли.

— Раз так, то ви й підете, випустите собак. І після цього — зразу на блокпост. Пішечки. Можете вважати це за наказ. Термінове завдання! — засміявся командир і бійці повскакували в машину, залишивши діда Арсена самого на дорозі.

Все сталося так раптово, що він не встиг ні погодитись, ні заперечити, і тільки тепер відчув на

душі якусь дряпину, мов від колючки, бо всі поїхали й він теж мусив би їхати разом з усіма. Бій так бій, що всім, те й йому, а це — йди, діду, рятуй собак, ніби на щось інше ти й не годен. Але наказ є наказ, тож мусив виконувати. Він звернувся із шосейки й швиденько попрямував стежкою, яка звивалася біля посадки. Повиростали чорні дуби й білі осокори, а стежка та сама, що й тоді, коли він був молодим і поспішав нею на станцію, на свій студентський поїзд. І якось так знову повернувся обличчям до свого пережитого життя. До тих, хто був із ним і кого вже не стало. Було й сплигло, скільки там залишилося на денці? Кажеш, у кожного своє призначення? У когось літати в космос, іще в іншого писати книжки, а в нього яке призначення? Рятувати все живе? Колись урятував сусідську козу. Загорілася повітка і витяг тварину за роги, коза відбігла трохи і впала, вчаділа чи налякалася, одливали потім водою. Кожної весни з гнізда випадали пташенята, то він їх підбирав і клав назад у гніздо. Ну а зараз рятуватиме собак, теж треба.

На зеленому розлогому пагорбі показались перші цегляні будиночки. Потім іще, ще, і вже незабаром дід Арсен прошкував вулицею, нібито й знайомою, і водночас іншою, настороженою і принишклою. Час від часу натикався на вибиті снарядами глибокі вирви, селу дісталось. Кілька хат згоріло і над ними здіймалася од вітру суха сажка. Церкву теж зачепило снарядом: останнім часом орки взяли собі за моду обстрілювати кладовища, отож і цього разу гатили по цвинтарю. Це в них такий психологічний прийом: стріляти по мертвих і вивертати могили.

І раптом з того краю села він почув тоненьке скавуління. Це десь там, іще здалека, собаки почули людину, яка до них наближалася, і озвалися до неї голодними жалібними голосами. Дід Арсен пішов на ті собачі голоси й незабаром вони перейшли в нетерплячий гавкіт і гвалт, але не злий, а збуджений і радісний від передчуття, що вони зустрінуться з людиною. І справді, невдовзі дід Арсен уперся в огорожену парканом чималеньку місцинку, на воротах якої було написано, що це і є притулок для бездомних собак «У добрі руки». Він зайшов усередину й побачив розставлені вздовж паркану металеві клітки. У клітках валували собаки, намагаючись один поперед одного розповісти про те, що з ними сталося.

Тепер дід Арсен мав приємну для душі роботу: переходив від однієї клітки до другої й випускав собак на волю. І при цьому розмовляв із ними й давав кожному собаці ім'я.

— Ну, Бровко, як же це про тебе забулися? А ти, Барсику, ти теж тут опинився? А ти, Пушок? Ти ж Пушок, правда? От бач, я через тебе руку поранив, так твою клітку дротом закрутили.

А коли звичні собачі клички в нього закінчилися, то, як це нині повелося, називав собак іменами, суголосними з нинішнім часом.

— Який же ти грізний! Ти, мабуть, Байрактар. Ніякий ворог із тобою не страшний. А ти яка красуня! Ну чиста тобі Джавеліна.

Деякі собаки, як тільки він їх випустив, чимдуж гайнули на всі боки, аби лише подалі від клітки, інші лашились, намагалися лизнути руку, а ще інші стояли віддалік, махали хвостами й дивилися на діда, наче хотіли його запам'ятати. І всі вони були такі різні — кудлаті й гладенькі, рябі й чорно-рябі, зате в кожного з них була одна й та сама велика мрія: собаки мріяли про те, щоб завести собі людину, якій служили б вірою і правдою. Тільки собаки не знали з чого починати: чи скільки сили крутити хвостом, чи, навпаки, видатися злим, шкрити зуби й гарчати.

Дід Арсен надумався, зайшов у господарчий вагончик і собакам дуже пощастило: в кутку знайшов паперовий мішок, у якому ще трохи лишилося сухого корму. Висипав собакам усе, що було в мішку, поналивав у мисочки води, і можна було сказати, що це вже все. Свою місію виконав.

Він так і сказав.

— А далі вже самі про себе подбайте. Тепер весна, холоди відступили, щось зловите, знайдете. А я на блокпост, бувайте здорові.

Назад він ішов тією самою вулицею і на душі в нього було тепло й сказати б так — усміхнено. Ніби зняв із душі щоденну втому від війни, невиз-

наченості, брехливих повідомлень про те, що насправді відбувається на фронті, і начебто він іще й не дід, а ще зовсім школяр, звідкілясь повертається додому — і їхній Тарзан кидається йому на груди. Б'є лапами, сміється і скавучить від радості. А тоді біжить слідом, як цей Байрактар, що пристав до нього й не відстає. Ну й нехай, стоятимуть удвох на блокпосту, сильний і розумний пес там не завадить.

Дорогою дід Арсен наздогнав бабусю, яка несла відро з водою. Була вона маленька і якась аж прозора, мов сухий листок. Здавалася легшою за своє велике відро.

— Давайте допоможу, — сказав. — Воно важке.

— Та я звикла, — прошелестіла сухим голо-сочком бабуся. — Де ж я дінуся?

— А що, вдома немає когось молодшого, щоб послали по воду?

— Та де? Син у війську, дочка в Польщі. А я сказала, що нікуди звідси не поїду. Тут я не одна така. Дві доби сиділа в погребі, а це вилізла після обстрілу й пішла до криниці. А ви хто будете? Щось я вас не припоминаю.

— Я тут за ділом. От його взяв із собачого притулку, — показав на Байрактара, що не відходив від свого діда. Пес уже вважав його за свого.

— Ага, є такий притулок. Там уночі собаки вили, як кінець світу.

Біля хвіртки бабуся довго дякувала і насамкінець затурбувалася.

— А ви зніміть форму, бо розстріляють. Воно наче трохи успокоїлося, а це побачила їхні танки.

— Які танки?

— Рашистські танки. Он там проїхали, — показала на дорогу понад садками.

— Та Бог з вами, де б вони тут узялися?

— Як перед Богом, танки. На них фашистські знаки, гачок такий, схожий на двійку, — провела пальцем у повітрі. По телевізору казали, що він щось означає.

Дід Арсен дивився на бабусю і його як струмом пронизав страшний здогад. Отже, вони схитрили. Отже, ворожі танки зайшли в обхід, проїхали маленькими об'їзними дорогами й тепер вискочать на трасу. І вдарять у спину. Треба негайно, зараз же попередити наших. Він швиденько попрощався з бабусею і зразу ж став телефонувати мобільним.

Дякуючи Богу, зв'язок був. Дід Арсен подзвонив командирові, але той не відповів. Зателефонував удруге, і вдруге до нього долинули ті самі гудки, повільні й байдуужі. Тоді він зателефонував іще двом бійцям, і знову ніхто не озвався. Може, там тепер бій і їм усім не до відповідей на його дзвінки? Тоді треба швидше туди. На новий блокпост, куди всі вони сьогодні вийхали.

І дід Арсен щодуху попрямував до траси. Не відчував ні втоми, ні страху, а тільки йшов і йшов, швидше, скоріше, і його старе серце стиснулося в кулачок, не підвело й не вискочило з грудей. І навіть незчувся, коли поминув останні сільські будиночки, чорні дуби й білі осокори, пастовні й посадки, і нарешті опинився на трасі.

Тепер уже йшов по гладенькому, як дзеркало, асфальту, наче його зумисне прослали для російських танків. Попереду біг Байрактар, який уже став до служби й сумлінно виконував дідові накази. І раптом пес загавчав, оглянувшись на діда, наче хотів йому щось сказати, і чимдуж кинувся вперед, як чорна стріла. Щось відчув, спіймав із зустрічним вітром. І незабаром дід Арсен теж уловив густий, стійкий запах, який він уже знав і не забудеться довіку. Так горить метал.

За якусь мить він побачив на трасі обгорілу розбиту машину. Це була їхня машина, її розстріляли танки, ті самі, про які казала бабуся. Навколо були розкидані понівечені тіла бійців самооборони.

Він теж лежав би поряд із ними, якби його не послали випустити собак.

Собаки його врятували.

**Віктор
ТЕРЕН**

Сьогодні пропоную вам дитячі вірші української поетеси зі Словаччини Ірини Мацкової. Перечитуючи їх, душа наповнюється теплом, сонячним світлом і хочеться творити добро. Виходить, що дитячі вірші поетеси корисно читати не лише дітям, а й дорослим. Талант дитячого письменника, як на мене, й визначається тим, що його вірші викликають замишування навіть у дорослого. Тож не дивно, що 2017 року Ірина Мацкова стала дипломанткою міжнародного літературного конкурсу «Коронація слова» в номінації «Віршовані твори для дітей», а також має інші престижні відзнаки.

Варто зазначити, що талант Ірини багатогранний. Вона позиціонує себе як поетеса, перекладачка, громадська діячка, а ще й — співачка. Власні твори виконує під гітару. Крім дитячих віршів, пише й поезії соціального та ліричного звучання, це переважно пісенна лірика. Два роки поспіль, у 2018-му та 2019-му, отримувала міжнародне визнання — дипломи в номінації «Пісенна лірика» конкурсу «Коронація слова», 2020 року стала лавреаткою міжнародного літературного конкурсу «Корнійчуковська премія». Заразом зазначу, що Ірина Мацкова є членкинею Спілки українських письменників Словаччини.

Пригадую, ми вперше зустрілися з Іриною в Києві задовго до війни біля Київського національного університету імені Тараса Шевченка, де Ірина закінчила філософський факультет. Поклали квіти до пам'ятника Тарасові Шевченку і на згадку фотографувалися. Потім пили каву зі смачними тістечками й розмовляли про літературу, життя за межами рідної землі. Ірина справила на мене досить приємне враження як людина — щира й доброзичлива. Тоді вона саме видала в Україні у співавторстві з художницею Ольгою Угнівенко найпершу свою дитячу книжку — це була велика, гарно ілюстрована книга. А навідалась до України тоді не лише через вихід книжки, а ще й утрясала якісь родинні справи в рідній Боролянці, що під Києвом, де й народилася.

Відтоді Ірина Мацкова стала авторкою віршованих казок, загадок, книжки для дітей «Казковий подарунок». Вірші та пісенні тексти друкувалися в літературно-мистецькому часописі Спілки українських письменників Словаччини «Дукля»; в журналах для дітей «Веселка», «Істина» (словацькою мовою), у двотижневнику Союзу русинів-українців Словацької республіки «Нове життя». Її твори побачили світ у дитячих виданнях Чехії, Румунії, Польщі. А ще поетичні твори розміщені на онлайн-платформах. В Україні друкувалася в просвітницькому тижневику «Слово Просвіти»; в альманасі «Під крилами любові».

А нещодавно Спілка українських письменників Словацької Республіки видала її збірку поезій «Прийде Весна», в якій поетка розкрилася насамперед як лірик. Як пише в рецензії на неї Йосиф Шелепєць у словацькій газеті «Дукля», «вірші Ірини Мацкової у збірці "Прийде весна" виходять із трьох іпостасей людського існування — віри, надії і любові. Віра в свободу своєї країни, надія на її вільне і щасливе життя та любов до свободи і своєї землі пронизують усю її збірку. З формального боку поезія Ірини Мацкової перебуває на межі традиційного класичного віршування та вільного вірша. Вона відроджує внутрішню риму і вводить у свою поезію ("А ти наче вітер")».

Хоч Ірина від 2008 року живе у Словаччині, теми її віршів стосуються насамперед рідної України. У книжці переважають теми любові до батьківщини, її історичної долі й боротьби за свободу, тема кохання та інших аспектів життя. «Всі ці теми традиційні, буденні і, здавалось би, що нічого нового поетам тут уже не додати, — зазначає рецензент, — але поетеса виявляє в їхній реалізації нові погляди, нові виміри... Кожну свою тему поетеса завершує оптимістично, твердячи, що за всякими проблемами і негараздами до людини та її буднів прийде весна». Й. Шелепєць зазначає: «Оригінально, по-своєму Ірина Мацкова змальовує кохання. Якщо інші поети писали свої вірші про нещасливе кохання, виражали страждання і змальовували трагічні наслідки і розв'язки через не-поділені почуття, вона доходить до інших поетичних висновків. Найкраще, найцінніше, найправдивіше таке кохання, яке є взаємне, поділене й обо-

Презентуючи чергову подачу поезії під рубрикою «Літературна діаспора», започатковану на шпальтах «ЛУ» 2025 року до Дня Незалежності України за спільною ініціативою амбасадорки української культури у світі, письменниці Антонії Цвід, газети «Літературна Україна» і Товариства «Україна — Світ», нагадуємо, що пропонувані публікації під цією рубрикою (проза, поезія, переклади) братимуть участь у конкурсі на почесне звання «Посол української культури». Передбачається, що визначення переможців відбудеться до Дня Незалежності України.

У попередніх числах ми подавали поетичні добірки Галин Кавки з Огайо (США), Анатолія Крата з Праги та Лани Нікітенко з Рима. Сьогодні до вашої уваги добірка дитячих віршів і розповідь про творчий шлях поетки зі Словаччини (місто Кошице), неодноразової переможниці конкурсу «Коронація слова» та володарки інших відзнак Ірини Мацкової. Переможця визначатимуть читачі. Тому запрошуємо до активного обговорення добірок поезії, прози й перекладів, розміщених під цією рубрикою. Найкращі з них будуть опубліковані на шпальтах «ЛУ».

НАША ПІСНЯ, НАША МОВА НЕ ВМРЕ, НЕ ЗАГИНЕ...

пільне. До такого кохання слід іти і виношувати його в серці. З таким коханням до людини приходить весна. Так мовить поетеса на висоті своєї інтелектуальної та поетичної зрілості.

Яким же був її шлях у поезії? Писати вірші почала ще в школі. Старша сестра Валентина, яка й сама захоплювалася поетичним словом, грала на фортепіано, малювала, ліпила з глини й шила, ще змалку дарувала їй добрі книжки, прищеплювала любов до читання. Мама грала на гітарі й мала гарний голос, навчала цього й малу Іринку.

Однак недешево коштувало дівчинці захоплення поезією. У п'ятому класі, як пригадує Ірина, на уроці математики вона писала вірш про зорі, новий матеріал прослухала. Вчителька помітила це й викликала її до дошки — повторити новий матеріал. Відтак зробила запис у щоденнику батькам. Удома з дівчиною провели виховну роботу, але це не вплинуло на бажання писати вірші, пісні й грати на гітарі. У старших класах вона пробувала писати оповідання «Пригоди вуличних артистів цирку» і «Доля прачки». А ще Ірина вивчала популярні французькі, італійські та іспанські пісні й співала на шкільних вечірках. Після закінчення школи навчалася оперного вокалу в заслуженої артистки України Є. Войти в Києві.

Іще в школі дівчина імітувала голоси популярних естрадних і оперних співаків. Якось перед уроком фізкультури в роздягалці для дівчат її попро-

сили заспівати оперним голосом пісню «Чорноброва козачка». Задзвонив дзвінок і всі зібрались на урок. Учителю фізкультури не бачив, що це вона співала, і здивувався, звідки взявся радіоприймач, який так голосно грає. Пішов з'ясовувати в учительську.

«Багато чого зворушує з дитинства, — пригадує Ірина. — Сестра мені на Новий рік пошила костюм із марлі, маска лисички в нас була, а от хвостика не було. Мама позичила в директора Райспоживспілки справжній лисячий хвіст і пришили мені. Я була гарна лисичка, та хлопчик-бешкетник на святі почав тягати за хвіст і відірвав його разом із марлею. З мене вийшла обскубана лисиця, плач... Наступного року я була Мушкетером. Знову моя сестричка пошила з марлі костюм, батько зробив шпагу зі свого сонячного бриля і капелюха мушкетера, на яку начепили прикрасу — новорічний дощик. У будинку культури позичили червоні чобітки. Сестра мене навчила пісні про д'Артаньяна, яку я й заспівала. Та виявилося, що на святі був іще один Мушкетер. І коли біля ялинки вручали подарунки, мене назвали Котом у чоботях. А я знову заплакала, бо я не Кіт у чоботях, а Мушкетер!»

Зіграють душу в чужому краї й студентські спогади — найцікавіший період її життя. Під час навчання в університеті Ірина відвідувала заняття в Київській консерваторії, писала пісні, грала на гітарі й брала участь у програмах. На концерті,

присвяченому 150-річчю КДУ, вона виконувала арію Наталки-Полтавки з опери М. Лисенка, українські народні пісні «Ой піду я до млина», пісні групи «Бітлз», французькою — С. Адамо «Падає сніг», а ще циганські ромansi.

«Під час репетиції концертної програми до Дня факультету, — пригадує Ірина, — двоє студентів необережно поводитися з її гітарою і обірвали струну. Вони швиденько її замінили й так утворилося тріо «Ромен»: один студент грав на скрипці, а ми з другим — на гітарах. Потім я в циганському костюмі співала й танцювала. Номер прийняли на біс. Декан факультету поцікавився: звідки ця співачка? А дізнавшись, що це його студентка, здивувався: «А що вона робить у нас на факультеті?»

Після закінчення університету Ірина Мацкова працювала вчителькою в Боролянці, потім — перекладачкою в Києві. Водночас відвідувала хор учителів, виконувала сольні партії на концертах. Виступала на радіо «Культура», на Народному мистецько-історичному фестивалі поезії та пісні «Українські передзвони — 5»; у школах, бібліотеках, у Національному музеї літератури України. Брала участь у благодійних акціях українських письменників та Всеукраїнського Інтеграційного Руху «ВІР в Україну — Believe in Ukraine» із допомоги сиротам, тяжкохворим дітям.

Але доля зробила крутий зигзаг. Іще в університеті вона познайомилася зі своїм майбутнім чоловіком; це було перше кохання. Але коли коханий закінчив навчання, мусив повернутися на батьківщину, тоді в Чехословаччину. Вона довго відмовлялася, бо була дуже закохана в рідний край. Та кохання перемогло і вона від 2008 року живе й працює в Словаччині.

Талант Ірини Мацкової дав про себе знати й на її другій батьківщині, хоч нелегко все починалося. Спершу працювала перекладачкою та референткою. Однак доля розпорядилася по-своєму: через роки кожен із подружжя пішов своїм шляхом. Ірина повернулася до творчості: знову почала жити поезією й піснями. Працюючи в державній адміністрації міста Кошице, проводила Дні України, виступала на Словацькому радіо, концертах, благодійних заходах. Активно проводила майстер-класи з техніки валяння, персональні виставки, пропагувала українську культуру. А також працювала позаштатною кореспонденткою двотижневика Союзу русинів-українців СР «Нове життя». Згодом її прийняли до Спілки українських письменників Словаччини.

Нині письменниця Ірина Мацкова й далі пропагує українську культуру в Словаччині, займається волонтерством та благодійністю. Часто виступає на радіо та телебаченні в передачах національних меншин: «Різдвяні зустрічі», «Радіо молодих», «Радіо Патрія-Студія Кошице» в програмі «Клуб особистостей».

Про один із творчих вечорів Ірини Мацкової згадує в двотижневнику русинів-українців Словацької республіки «Нове життя» за січень 2024-го Катерина Гордієнко. «Оскільки більшість її віршів — це чарівні казки для дітей, слухачі поринули в незабутні спогади дитинства. Особливо проникливо звучали авторські пісні під гітару про рідний край, про родину... Пані Ірина розказала про трагічні події початку повномасштабного вторгнення в її рідному місті Боролянці, про свої особисті втрати, про біль, який виливала через вірші. Вечір був сповнений тепла, щирості, віри в Перемогу і щасливу, квітучу Україну».

«Від 2022 року за покликанням серця, — каже Ірина Мацкова, — я пішла в Греко-католицьку благодійну організацію Кошице, де працюю перекладачкою та культурною референткою, допомагаючи українцям, які змушені рятувати свої життя й своїх рідних від країни-агресорки росії». Поетеса проводить мовні курси, зустрічі, майстер-класи, аби наші українці відчули турботу про них. Тож віриться, коли є такі патріотичні серця, — наша пісня, наша мова не вмере, не загине!

Антонія
ЦВІД

Ірина
МАЦКОВА

Я МАЛЮЮ УКРАЇНУ

Я малюю Україну,
Мою рідну і єдину!
Розмалюю в кольори
Всі міста і всі двори.

Ось травичка молода,
В ній троянда запашна,
В небі синьо-голубім
Лине згряя голубів.

Я Вкраїну розмалюю —
Мир і щастя подарую!

КОЖНЕ ЗВІРЯТКО

Кожне звірятко
Має родинку:
Тата, Матусю,
Гарну хатинку.

Кожне звірятко —
Мила тваринка.
Тішиться всім,
Наче дитинка.

Кожне звірятко
Можеш любити,
Дбати про нього,
Вірно дружити.

Я ЛЮБЛЮ СВОЮ КРАЇНУ

Я люблю свою родину —
Тата, Маму і хатину!
Квіти, небо голубе,
Все бує, все живе.

Спів пташиний навесні,
Ясне сонце на зорі.
Я люблю свою Країну —
Серцю милу Україну!

НАША МОВА

Наша мова — то Душа,
То — краса квітуча!
Хай дзвенить вона щодня,
Рідна і співуча!

Хай летить за небокрай
Мова солов'їна —
Українська, пам'ятай,
Є для нас Єдина!

*Диплом Міжнародного літературного
конкурсу
«Коронація слова — 2017»
у номінації «Віршовані твори для дітей»*

ВЕСЕЛІ КАРУСЕЛІ

Ми дивились із оселі,
Як кружляють каруселі...
І ледь встигли на веселі,
Кольорові каруселі.

Каруселі — непрості,
Там — Конячки розписні,
Ведмежата-пустуни,
Бегемотики, Слони.

І Папуги, й Цуценята,
І маленькі Кошенята
Тараторять і гигочуть,
Покататися всі хочуть!

Каруселі — чарівні,
І веселі, й заводні.
Діткам пісеньки співають,
Пряниками пригощають.

Як смаколики ми з'їли,
Каруселі відлетіли...
Гарне свято було в нас,
Завітає хай ще раз!

*Диплом Лауреата
Міжнародного літературного конкурсу
«Корнійчуківська премія»
в номінації «Твори для дітей», III місце*

Я МАТУСЕНЬКУ ЛЮБЛЮ

Я матусеньку люблю
І віночок їй сплету
З гарних квітів польових,
Буде він як оберіг.
Щоб вона його носила
І завжди була красива.

Я до неї підійду,
Поцілую, обійму
І в День свята їй скажу:
— Я матусеньку люблю!

ЯСИН КОТИК

Яся Котика знайшла
Та й додому принесла.
І мерщій його купати,
Витирати і чесати.
Стало гарним Кошеня,
Бо вмивається щодня.

МОЯ КРАЇНА

Блакитне небо — це моя Країна,
Ліси і гори, ниви золоті.
А зветься Батьківщина — Україна,
Дніпро, сади квітучі й молоді!

Моя країна сонечком зігріта
І колоситься золотом полів.
І мир несе усім на світі дітям,
Веселкою всміхається Землі.

ДОМІВКА ДЛЯ ПЕСИКА

На вулиці Песик гарненький лежав,
Згубився й матусю свою виглядав.
— Не бійся, маленький, тебе я візьму,
До нас у домівку нову віднесу.

СОН

Ручки, ніжки, оченята,
Сплять давно усі малята,
Зайченята, кошенята,
Ведмежата й цуценята.
Спить і Місяць, сплять і Зорі,
Сняться їм Казки прозорі.

МАЛІ НІЖКИ

Гопця, гопця! Малі ніжки
Відпочити хочуть трішки.
Находились, натомились,
До матусі притулились.
А матуся їх скупала,
До колиски спати вклала.

КАЗКОВИЙ ДІМ

В лісі жив Казковий Дім.
Все казкове було в нім.
Феї в домі тім жили,
Човник зоряний плели,
В нім літали до малят,
До дівчаток і хлоп'ят,
Всім читали Казочки,
Щоб солодкі мали сни.

Ніч-царівна там жила,
Мала срібних два крила,
Діток ніжно обіймала,
Уві сні їх колисала.

В домі тім і Місяць жив,
Уночі завжди світив.
Ясне Сонце там жило,
Зігрівало всіх воно.
Дім гостей своїх вітав,
На свята люб'язно звав.

Ось настав святковий день,
Кличе дзвоник: дзень-дзелень!
В гості Казочки прийшли,
Всім гостинці принесли.
Феї скликали звірят —
І дорослих, і малят.
Вмить звірятка позбігались,
Дружно, весело сміялись:
І Ведмедик, Зайченятко,
Песик, Котик, Лисенятко,
Вовчєня, Жирафа, Поник,
Їжачок, маленький Слоник...
І прибігла дівтора,
Старший братик, я й сестра.

Пташенятка прилетіли,
Казку слухати хотіли.
Як цікаво було всім,
Він для всіх, Казковий Дім!

ЗИМА

До нас Зима прийшла
І снігу принесла.
Розсипала з торбинки
Сріблястії Сніжинки.

Вдягнула кожушок
Легенький, як пушок,
Побігла діток звати
У сніжки з нею грати.

ВЕЛИКДЕНЬ

Мама пасочку спекла
На Великдень-свято.
Писаночок принесла
Малюкам багато.

— Які ж гарні всі вони,
Різнокольорові,
Наче квіти навесні,
Веселки Дніпрові.

Заспівала вся земля —
Тішиться зі Свята!
Тішусь я, й моя сім'я,
І батьківська хата.

ЛІТНЯ ПОРА

Літо вранці пробудилось,
Рясним дощиком умилось
Та Веселку малювало,
З Сонцем діток звеселяло.

Всі радіють цій порі:
Ліс і річка, сад в дворі,
Доглядають для малят
Пташенятко і звірят,
Смачні ягідки, плоди,
Яблужка, грушки, гриби,
Щоб малеча підросла
І здоровою була.

ДОЩИКУ, ЙДИ ДО НАС

Дощику, Дощику, йди до нас,
Вже ось і канікули — літа час.
Лийся ти в озерця і до річок,
Звеселяй малих усіх діточок.

І звірят, і пташечок напої,
І дерева, й квіточки окропи.
Дякуємо, що до нас завітав,
З Сонечком Веселку подарував!

СОНЯЧНІ ЗАЙЧИКИ

Сонячні зайчики
Скачуть по вікні.
Як же з ними весело
Гратися мені!

Усміхнусь я зайчикам,
А вони мені.
У Країні сонячній
Добре дітворі!

РІЗДВО

Свято в нас! Свято в нас!
Це настав Різдвяний час.
Божий Син нам народився,
Цілий світ враз звеселився.
Всі радіють Коляді —
І дорослі, і малі.

ВЕСЕЛИЙ ОБІД
ВІРШИК-ЗАГАДКА

— Куди це поділась ковбаска?
Скажіть, любі дітки, будь ласка.
— Напевно, ковбаска втекла, —
Сказала батькам дівтора.

— Мо', з'їло її цуценя,
Чи Мишка, або Лисеня?
Ведмедик, Жираф, Білченя?
А може, мале Слоненя?

— Ну хто ж це поласував так?
Не можна вгадати ніяк...

Напевно ковбаску із'їв,
Хто вранці на стрісі сидів.
Він з радістю всім муркотить —
Пухнастий і лагідний (КІТ)

МІЙ ПЕСИК

У мене Песик є маленький,
Він дуже милий і гарненький —
Мій справжній і надійний друг,
Він має добрий нюх і слух.

Якщо десь пташечка співає
І сонце вранішнє вітає,
Він вушка піднімає вмить
І скік до мене, щоб збудить.

Як Кошенятко пробіжить,
Мій Песик вслід за ним летить
І кличе мене дзвінко: «Гав!»,
Щоб я його наздоганяв.

Я дуже Песика люблю,
Як забавку живу свою.

СОНЕЧКО І ОСІНЬ

До хатинки Осені
Сонечко прийшло.
Золоті й багрянні
Фарби принесло,

Щоб розмалювати
І ліси, й поля.
— Глянь, в казкові шати
Одяглась земля!

МУДРА КНИЖКА

Мудра Книжка пояснила:
— У читанні, друже, — сила.
Якщо любиш ти читати
Разом з мамою і татом,
Будеш світом мандрувати
І дізнаєшся багато:
Про чудовий світ рослин,
Різних птахів і тварин.
Про моря і океани,
Острови та про лимани,
І про зорі, і комети,
Про історію планети,
Й що планета ця твоя
Називається Земля.

Пізнавати світ — цікаво!
Це захоплива є справа.
Допоможуть залюбки
Все пізнати тобі книжки!

ПОЛЬСЬКІ ПОЕТИЧНІ ОРЛИ

«З Україною в серці». Антологія польської поезії.
Упорядкування і переклад з польської Станіслава Шевченка.
Львів, «Каменярь», 2025.

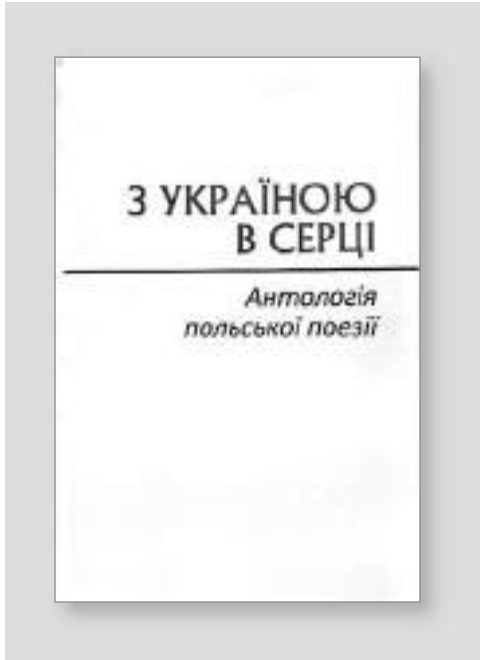
Усі представлені в цій ошатній антології автори так чи інакше любили Україну і писали про неї. А дехто й народився на наших теренах. Тому назва «З Україною у серці», що так пасує тестаментарному видавництву «Каменярь», не має викликати іронії інтелектуалів. Звісно, цих поетів ми добре знаємо. Більшість представлених в антології — це добірні класики польської поезії, чиї вірші не раз перевидувалися ще в епоху УРСР — приміром, Юліуш Словацький, Ярослав Івашкевич. Інших ми запізнали вже в часи незалежності: Чеслав Мілош, Збігнев Герберт, Віслава Шимборська. Хоча є й такі, яких ми читаємо українською лише віднедавна — як, скажімо, Адам Загаєвський.

Францішек Карпінський народився в Покутті, вчився у Станіславові (нині Івано-Франківськ). Пише, як на наш час, наївно, бо жив все-таки у XVIII-му столітті. Однак легко достукується до нашого серця його актуальний сьогодні для нас «Марш для воїнів»:

*Клич лунає Батьківщини.
Літні, діти і дружини
кличуть нас узяти зброю,
мужньо рушити до бою.*

А хто з поціновувачів світової поезії не знає Адама Міцкевича? Для нас дуже близькі його одеські і кримські вірші. Станіславом Шевченком для цієї антології перекладано сонет, що описує почуття поета на вершині скелі на мисі Тарханкут у Криму. І ще один — «Акерманські степи» — присвячений Причорномор'ю, місцям поблизу нинішнього Білгород-Дністровського.

Народжений на Тернопільщині Юліуш Словацький помер у Парижі. Хоча в антології ми не знаходимо його знану «Українську думу», але є вірш «До матері» що теж асоціюється з Україною, а також уривок з

поеми «Беньовський», де він описує наші південні степи, в яких «з гімнами вітру, крізь спеку, дощі ... золотого сонячне плине».

Ще один польський класик Ярослав Івашкевич, як відомо, народився на Вінниччині. Приятелював з Миколою Бажаном. Був головою Спілки польських літераторів за часів ПНР. Звучить він, як і будь-який великий поет, іноді напрочуд актуально:

*Міста, які любив, лежать поховані.
Люди, яким вірив, на порох розсіпані.
Як бджоли мертві у покинутій рамці,
лежать книжки роздерті. І їх сплять.
Згарище і пустка. Пси блукають за мною...*

Це не про нинішній розтерзаний росіянами Донбас, а про часи Другої світової. Втім,

смерть, згарище, роздерті книжки — незмінні ознаки будь-якої війни у всі лихі часи. Все повторюється — й усе неповторно. Бо, як пише іронічна Віслава Шимборська:

*ніщо двічі не траплялось
і не трапиться, звичайно:
не тренуючись, родились
й померемо без тренування*

З радістю зустрінемо ми у цій збірці ім'я поета Кароля Войтили, більш знаного в світі як Папа Римський Іоанн Павло II. Колись він приїздив до Києва й виступав на стадіоні «Чайка» — не як поет, а в ролі душпастиря. Я бачив його зблизька, чув його проповідь, виголошену українською мовою. у Київському театрі «Сузір'я» в 1990-х роках йшла п'єса Кароля Войтили «Випромінювання батьківства» В антології ж ми читаємо його вірші з раннього поетичного доробку, зокрема, про працю гірників у каменоломнях (видавництво «Каменярь» тут вочевидь поцілило в яблучко). Це біографічні вірші, бо під час Другої світової, перебуваючи у німецькій окупації, саме там важко працював Карл Войтила замолоду, і тільки пізніше вступив до духовної семінарії. Зокрема, у віршах «Пам'яті товариша по праці» йдеться про загибель гірника.

Ще один видатний поет з цієї антології Збігнев Герберт народився у Львові. Але жив у США і бачив місто дитинства мов крізь імлу з-за Атлантичного океану:

*морські зірки вулиць
планети далеких майданів
гори в зелених туманах
.....
Я хочу повернутись до собору
та зрине обривається раптово
його продовження немає*

Минулого року у київському видавництві «Каяла» вийшла книжка лірики Адама Загаєвського. Це, мабуть, була перша публікація його в Україні, тож поява поета в рецензованій антології особливо тішить. Він народжений теж у Львові, якому присвятив багато віршів. Адам Загаєвський так згадує своє львівське дитинство:

*завжди Львова було забагато,
ніхто не спромігся
зрозуміти всіх кварталів, почуть
шепіт кожного каменю, опаленого
сонцем, церква вночі мовчала зовсім
інакше ніж костел,
єзуїти вихрещували
рослини, листок за листком,
але вони росли
несамовито, а радість ховалася
скрізь...*

«У виданні вміщено твори польських письменників, які постійно зверталися до української тематики, що дало підставу віднести їх до української течії в польській літературі», — читаємо в анотації. Багатьох польських поетів, представлених у цій антології, об'єднає ще одне. Творили вони в різні часи, але коли Польща була окупована — росіянами або німцями. Жити під окупацією — не до вподоби волелюбним мистцям. Тож спільним знаменником у їхній біографії стала еміграція. А в декого — і смерть на чужині.

Нині у Польщі є найвища державна нагорода — Орден Білого Орла. Не поети цієї антології мали урядові відзнаки. Однак дехто з них отримали незалежну від урядовців високу нагороду — Нобелівську премію (Віслава Шимборська, Чеслав Мілош), а ще хтось — номінувався на неї (Збігнев Герберт, Адам Загаєвський, Іоанн Павло II). До чого я веду: в антології зібрана найкоштовніша проба польської поезії, білі орли її літературних вершин.

«Антологія польської поезії ... відтворює чари краєвидів далекої та близької України в найкрасивіших картинах», — не без романтичного пафосу описує зміст книги автор передмови Вальдемар Смащ. Й додає: «Не тільки творці, поєднані біографією з Україною, зберегли її у своєму серці». Перекладач і упорядник антології Станіслав Шевченко — поет майстерний, відомий. Давно й плідно він тлумачить польську поезію. Багатьох визначних авторів перекладав українською одним із перших — приміром, Віславу Шимборську і Адама Загаєвського. Так що він, безумовно, творить «з Польщею у серці» — перифразуємо назву упорядкованої ним антології. Й ця книга дасть чимало доброї поживи не лише почуттям, а й розуму.

■ Ігор КРУЧИК

Францішек КАРПІНСЬКИЙ

Пісня про погоду
Досить, Боже, дощі лити!
Твої діти йдуть просити
у тебе теплої погоди:
блисне сонцем — сплинуть води.

Подивись на шкоду ниві,
на слуг, що стали нещасливі.
Хай промінь сонця дасть нам сили,
щоб вірно ми тобі служили!

Юліуш СЛОВАЦЬКИЙ

До матері
У сутінках постать вважається мами:
ступає повільно до райдуги-брами
та оглядається, й через рамено
дивиться, бачу ясно, на мене.

Ярослав Івашкевич

* * *
Як легко топтати
великих, що впали,
хіба це завдання поетів —
ламати поламані труни?
Як легко повчати чужому,
сховавшись за муром
борців справедливих
але справедливо

в годину презирства
підносити голос
коли всі лиси сховалися в нори,
і гучно волати
коли всі шепочуть
як мало таких
що це зможуть.

Кароль ВОЙТИЛА

Каменоломня
(фрагмент з поеми)

І знову рушило каміння. Вагонетка зникла в квітах.
І знову провід електричний у стінах заглибинів.
Але людина забрала всю внутрішню структуру світу,
в якій любов тим вище спалахує,
чим її більший насичує гнів.

Пісня про Бога захованого
(фрагмент з поеми)

Бог, коли він у серці, схожий з квітом,
що тепла від сонця прагне.
Тож прилинь із дня непізнаного, світло,
на березі моїм порадай.
І палай не заблизько
й недалеко від неба.
Прагни, серце, щоб зір у тобі відбився,
в якому вся вічність чекає на тебе.
Схилися, серце, схилися, сонце прибережне,
в глибинах очей з імлюю докруз,

над квітом недосяжним,
над однією із руж.

Олександр НАВРОЦЬКИЙ

* * *
Я сам собі опозиція,
тіло народу стражденного
і голос, що збиває такти модних інтонацій,
тож видавці стороняться від мене,
а критики беруть вервечки інших дзвонів...
Не вірю в надриivistі крики,
як плещуть у долоні
рятівнику якомусь — самозванцю.
Постійно вірю — правда
чотирьох облич не має,
і не потребує справедливості адвокатів.
Я сам собі опозиція,
тому мене ніде немає.

Єжи ГЕРАСИМОВИЧ

* * *
Коли як буки на мороз серце моє трісне
покладіть мені мене на віз де Бескиди видно
на великій племінній гір на велику осінь
що роздмухував я сам у своїм писанні
нехай сам той віз поїде у завію листя
нехай там уже навіки він би й залишився

■ Переклад з польської
Станіслав ШЕВЧЕНКО

Княгиня космацьких гір

До 120-ліття від дня народження Ольги Луцик-Рем

Замілися космацькі гори весняною зеленню, загуділи космацькі ліси бджолиною музикою, здійнялася над кичерами віхола з черешневого цвіту. Крутими пляями квапляться на полонини вівчарі з отарами овець, яких супроводжують великі кудлаті білі пси. А село як сто, як тисячу літ озивається дзвінками весіллями.

Наряджені в гуцульську ношу сидять на буланих конях князі і княгиня, дружи і дружки, а за ними бояри, свахи. . . Неквапно рухається такий весільний похід до церкви, аби там узяти шлюб і сповістити всьому Космачеві, що народилася ще одна гуцульська сім'я. Із подивом спостерігають за цим весільним дійством на конях численні туристи, клацають фотоапарати, знімають камери, бо де ще можна побачити отаку красу народного весілля, як не в Космачі. Звичайно, таких традиційних народних весінь у Космачі нині негусто, як було колись, але вони є. І все у них збереглося, як із первовіку. Впродовж століть досліджували космацьке весілля австрійські, польські, українські фольклористи й етнографи. Та чи не найбільше уваги йому приділила ще на початку минулого століття видатна українська письменниця Ольга Луцик-Рем, описавши це весілля до найменших дрібниць у своїй п'єсі «Князі гуцульських полонин», яку видано в Торонто окремою книжкою ще в 1984 році.

— Я назвала п'єсу так не лише тому, що на весіллі в гуцулів у центрі уваги є двоє молодят — «князь і княгиня», а й тому, що ця назва їм належить, — наголошувала в передньому слові авторка. — Тяжко погодитися зі здогадами деяких дослідників, що гуцули — «нащадки монголів» чи якоїсь там мішанини з ними. В їхніх весільних обрядах, звичаях, колядках та гаївках надто чітко видно сліди княжої доби: бояри, тереми, княжі двори, княжа дружина, золоте стремено і т. д. Гуцули вірні традиціям своїх прадідів, шанобливо крізь віки передавали з роду в рід старовинні звичаї. Вони зберегли з княжих часів достойну назву «князь». Це був найвищий титул, який міг дати нарід «молодому чи молодій». . . Я довгі роки жила в Космачі та його присілках. Я пильно придивлялася до обрядів гуцулів, їхнього побуту, вчилася їхніх співанок, фольклору, і принесла ті цінності в душі і в пам'яті зі собою за океан. Я написала п'єсу про гуцульське весілля, бо хотіла поділитися з нашими поселенцями на чужій землі отим «євшан-зіллям», якого чар зберегла в серці. . .

Вона мріяла на основі написаної п'єси відзняти в Космачі художній фільм, та не судилося: зашвидко відійшла у засвіти, встигнувши лише зробити постановку вистави «Князі гуцульських полонин» в Америці. Її пам'ятає українська діаспора США й Канади, та, на жаль, про неї майже нічого не знає її рідна Україна, любий серцю Космач, де називали гуцули Ольгу Луцик-Рем своєю княгинею.

— Я мала тоді вісім років, — згадувала в розмові зі мною жителька Космача Явдох Біловусяк, дочка Дмитра, 1919 року народження. — Було то akurat на храмово свято в нашій церкві Петра і Павла. Службу Богу чудово співав хор переважно зі студентів Олекси Новаківського. Опісля, на садибі космацького дяка Андрія Трутяка, співаки-хористи фотографувались. Моя родина приятелювала з родиною Трутяків, а я мала своєю товаришкою Трутякову доньку Пазульку. Вона була старшою за мене, то облюбовувала парубків-маларів Гриця Смольського, Михайла Мороза, Стефана Луцика, між якими був і її брат Володимир Трутяк. Сесед хористок були і три співачки: сестри Тося та Ольга Ремецькі, Марічка Красна. Пазулька знай налягала мені, як пасує космацька ноша Ользі Ремецькій, яка була чудово гарної вроди й вигляд мала начебто справжнісінька княгиня. До неї так і липнули космацькі легіні, утім, вона серцем стриміла до Стефана Луцика. А над усе любила Ольга спілкуватися з космацькими бабами та дідами, в яких завше випитувала про звичаї, обряди. Баби й прозвали її професоркою. Перегодя доктор Володимир Трутяк нагло помер і Пазулька подарувала мені оту знімку хористів, на якій були й Ольга зі Степаном. Утікаючи

від більшовиків, вони подалися на Захід, ставши по-дружжям. А як помирим, то передам вам цю знімку, бо Космач має пам'ятати тих людей, які прославили його в далеких світах. . .

Минав час, і тих людей, які пам'ятали Ольгу Луцик-Рем, у Космачі залишалось тільки двоє: Гнат Вардзарук із присілка Рушір та Сенька Кушнірчук із присілка Доціний. Тепер уже й їх немає. Теперішній Космач майже не знає про Ольгу Луцик-Рем, про її творчість, бо в радянські часи було забо-

них українських організацій, намагалися зрестити українськими патріотами своїх синів. Діти здобули добру освіту, Юрій продовжив батькову справу. Роман вибрав собі за дружину дівчину Уршулю — польського походження, яка народилася у Франції, а Юрій оженився з Лесею —

волинського родоvodu, яка народилася в Австрії. Обидва сини Ольги вже стали дідусями. Дочка Юрія Христина живе сьогодні в Австрії, вона досліджувала свій рід і написала книжку про свій родовід, про свого дідуся Степана та бабцю Ольгу. Надзвичайно добре володіє Христина українською мовою.

Ольга Луцик-Рем любила свого чоловіка Стефана. Він був першим її порадиником, він був першим її критиком, він малював декорації до постановок її творів. Але в 1963 році видатний маляр Степан Луцик передчасно пішов із життя. Ольга тяжко пережила втрату чоловіка. Згодом переселилася до Міннеаполіса. І далі була активною в україн-

Родина Луциків, 1947 р. Німеччина. Юрій, Ольга, Степан і Роман

ронено навіть згадувати її прізвище. І лише на Стрітєння Господнє, через сто років від дня свого народження, Ольга Луцик-Рем повернулася в улюблений Космач, до того самого храму святих апостолів Петра і Павла, де колись співала Службу Богу. Цього разу про неї своїм парафіянам мовив отець-мітрат Василь Гунчак, а опісля відправив поминальний молебень на честь Космацької Княгині Ольги Луцик-Рем. І знову Ольга Луцик-Рем налучила забуття.

Зоря Ольги Ременецької зійшла над Україною 1905 року. Дівчина виховувалася на національних традиціях у свідомій українській родині. Згодом закінчила гімназію в Коломиї, студіювала в музичному інституті у Львові. Мала не лише гарну вроду і вдачу, а й чудовий голос. Довкола Ольги завше збиралася молодь. В Ольги була старша сестра Антоніна, яка в Космачі вчителювала. Любила з нею співати дуетом. А вже коли Ольга завітала в Космачі з учнем Олекси Новаківського Степаном Луциком, то виходило в них добре тріо. Пісні ліричні породжували палке кохання, а кохання озивалося новими піснями. Вони пасували одне одному і своїми впадоками, і своєю зовнішністю, і своїм поривом до краси. Здавалось, сам Господь їх створив одне для одного. Небавом в Ольги та Степана народилися два синочки, як дубочки, Юрій та Роман. Увижалося, чи треба було ще більшого щастя для молодого подружжя?.. Та на заваді стала Друга світова війна. Сім'я змушена була втікати від комуни на Захід і врешті-решт опинилася в Америці в Сент-Полі (Міннесота). Туга за рідним краєм, за Україною, краяла на чужині серце. Гамували спрагу за рідними місцями, родиною Степан — малюванням, Ольга — писанням. Були активними учасниками різноманіт-

ської громаді. Працювала вчителькою в українській школі, писала вірші, п'єси, пісні, оповідання, часто дописувала до українських часописів під псевдонімом Ірина Плай. Ольга Луцик-Рем належала до Союзу Українок Америки та інших жіночих організацій США й Канади.

Відчутно тужила за Батьківщиною, особливо за Гуцульщиною та Космачем, переймалася, що українці, які прославилися своєю працелюбністю на весь світ, не мали своєї незалежної держави. Хоч жила українська патріотка в Америці, однак серцем була завше в Україні. Закликала український народ до боротьби за встановлення незалежності Української Держави. Як у вірші «Народе мій»:

*Народе мій закований!
В тюрмі про волю сниш.
Нескорені катовані
Падуть твої сини.*

І справді, падали українські сини в концтаборах Росії, на будівництві Білморканалу, на спорудженні рудників і шахт Росії й Казахстану. Вся земля Московщини густа встелена українськими кістками, рясно густа встелена українськими сльозами. Тож не випадково українська поетка Ольга Луцик-Рем з Америки закликала українців до єдності:

*...Тож дружно йдім, як з братом брат,
Бо жде нас Батьківщина.
З'єднаймося! Хай згине кат!
Ворожа сила згине!*

Вона віддавала себе служінню Україні сповна. Вона навчала українських дітей в Америці, організовувала драматичні молодіжні гуртки, концерти, співала в різноманітних хорах, зокрема, в україн-

ському хорі «Дніпро», трудилася багато для рідної церкви, була виховницею пластунів. Але всій діяльності Ольги Луцик-Рем передувала літературна і музична творчість. Вона написала сімнадцять п'єс для молоді, низку творів для старших, низку гуморесок, есе, понад п'ятдесят пісень. Понад усе любила Космач, Чорногору, Прут, мріяла туди повернутись. Написала п'єсу «Князі гуцульських полонин» і в 1956 році в Міннеаполісі її поставила.

За всі свої 85 прожитих літ українська письменниця Ольга Луцик-Рем залишила по собі велику спадщину. Її син Юрій згадує: «Мама залишила по собі чимало творів. Багато з них є рукописами, які досі не переписані начисто й не відредаговані. Я тепер розшифрую мамину спадщину. Багато з розшифрованого ми передали в Міннесотський університет до відділу історії еміграції. Дещо залишили собі. І це помалу переписую на комп'ютері, аби бодай наші діти і внуки могли заглянути в минуле. . .»

Ольга Луцик-Рем була щирою приятелькою і мудрою наставницею молодих письменників Америки. Особливо полюбляла вона Ярину Зоряну, яка із вдячністю згадувала про свою вчительку: «Мені пощастило ділити цей твір Олі (так ми її звали) на сцені, який був поставлений заходом шістнадцятого відділу Союзу Українок Америки в Міннеаполісі. Я наприкінці п'ятдесятих років очолювала цей відділ, тож довелося взяти на себе багато обов'язків, але молодість має свої позитиви: «Все здолаємо. . . море по коліна!» Віра Гринишиншила гуцульський одяг до вистави «Князі гуцульських полонин», включаючи й весільний. Її доня — шістнадцятилітня Таня — грала роль Княгині, а Володимир Мінкович (Дзюньо), який тепер працює професором у Чикаго, грав роль Князя. Усі ролі виконували артисти-аматори, лише Лена Карп'як-Бенцаль була професійною акторкою і співачкою. Я була за конферансьє, пояснювала звичаї та мову гуцулів (виставу виконували гуцульським діалектом), а Олі чоловік — покійний мистець Степан Луцик — малював до вистави декорації, за допо-

Степан Луцик. Сінокоси на Гуцульщині, 1931

могою яких переніс нас тоді в Космач. Хоч ми, актори, були тоді з багатоманітних теренів України, але виставу ми грали, як справжні космацькі гуцули. . . Коли мені пощастило в 1992 році відвідати Україну і побувати в Космачі, я безмежно раділа, що доторкнулася і серцем, і всім своїм єством омріяної країни — Космацької Гуцульщини. І почувала себе так, начебто я насправду народилася і виросла в цих горах Карпат. . .»

Ольга Луцик-Рем була шляхетною, талановитою, великою українською патріоткою. Вона вірила в незалежність і соборність Української Держави, на олтар якої поклала все своє життя. Та не судилося дочекати. Сьогодні 120-ліття від дня народження та 35-річчя від дня смерті Княгині Космацьких Гір святкує вільна Україна, про яку так мріяла, для якої жила і творила Ольга Луцик-Рем. Вільна Україна, оповита страшною війною Московщини проти нашого нескореного народу. І її творчість стає ще актуальнішою, ще більш затребуваною, веде наш волелюбний народ до Перемоги!

Дмитро ПОШОДЖУК,
Заслужений майстер народної творчості України, член НСЖУ

Світлина з архіву автора

ТРИПІЛЬЦІ ЗАСНОВУЮТЬ ТРОЮ: ТРАКІЙСЬКО-СЛОВ'ЯНСЬКА ТРАДИЦІЯ

Завершення епохи Трипілля, що тривала від 5400 р. до н. е. впродовж двох із половиною тисячоліть, нині датують приблизно 3000 роком до н. е. (Михайло Відейко), раніше визначена кінцева дата — близько 2700 р. до н. е. Однак є деякі підстави припускати існування Трипілля принаймні на самому початку III тисячоліття до н. е. Польська археологиня Мажена Шміт датує останній західноєвропейський вплив на Трипілля (культура кулястих амфор — у нашій моделі праіндоіранська за мовою) орієнтовно 2900 р. до н. е. А Троя виникла близько 3000 р. до н. е., однак риси, схожі на Трипілля, з'являються тільки через кілька століть в археологічному шарі II, а майже ідентичні Трипіллю — в шарах Трої III–V.

Пізні трипільські і троянські прясельця (грузильця для прядіння) збігаються за трьома рисами: форма прясельця, набір знаків та послідовності знаків. Це може свідчити про **спадкоємність не тільки технології прядіння, а й мови та письма**.

Давні власні назви засвідчують, що район Трої, як і протилежний їй європейський берег, раніше заселяли **тракійці**. Останні в I тисячолітті до н. е. займали значну територію від півдня України до Болгарії. Давньогрецький «батько історії» Геродот на початку своєї 5-ї книги називає тракійців найчисельнішими після індійців у відомому йому світі й наймогутнішими у військовому плані. Давні греки описували тракійців світловолосими та блакитноокими, тобто пов'язаними з північними за Грецію землями. Тракійськими богами були засновник культового театру Діоніс, засновник священного співу Орфей, бог війни Арес (що прямо вказує на військові успіхи тракійців).

Не тільки загальні міркування про **автохтонність** землеробського населення, а й деякі звичаї (наприклад, тракійська традиція **татуювання** тіл шляхетними особами, відома за трипільськими статуетками) дозволяють припускати, що **тракійці були нащадками трипільців**. З іншого боку, тракійська традиція залишати чуб лише на маківці, а решту голови голити, дійшла до князя Святослава Хороброго й далі до українських козаків. Тракійське походження бога війни Ареса — очевидно, продовження засвідченої археологією войовничості пізніх трипільців.

На користь трипільсько-тракійської спадкоємності свідчить і мова, зокрема назва річки *Ібр* на Житомирщині, яку давно вважають тракійською і яка має паралелі в тракійських назвах річок на Балканах. Тракійська мова належала до балтійських, будучи дуже близькою до литовської та латиської. До цієї єдності належала і **праслов'янська мова**, котру на тій самій території продовжила найближча до неї за звучанням **українська**. Оскільки трипільська культура є відгалуженням праіндоєвропейської культури лінійно-стрічкової кераміки, то й **мову Трипілля можна вважати праіндоєвропейською**. Серед пізніших індоєвропейських мов найближчими до праіндоєвропейської є балтійські (латиська, литовська та тракійська), тоді як праслов'янська мова спершу також була дуже близькою до балтійських, але пізніше дещо змінилася (спростилася) під впливом (індо-)іранських мов. У давнину між балтійськими, тракійською та праслов'янською мовами не було суттєвої різниці. Останні тракійці на Балканах у середині I тисячоліття н. е. були асимільовані слов'янами, чому сприяла їхня близька спорідненість.

Якщо визнати назву річки *Ібр* тракійською, то виходить, що тракійці жили на півночі України й на просторі від півдня України до Болгарії. Це означає, що праслов'янська мова (поширена на Середній Наддніпрянщині — зарубинецька та київська археологічні культури) розділила територію тракійської мови. Так само слов'янські мови відділили територію балтійських мов від тракійської.

Відомі на півдні України тракійські племена *травси* та *ага-турси* (перша частина другої ідентична грецькому *мега-* як в імені царя-полководця *Агамемнон* від **мега-мед-мн-он* «великий правитель») своєю назвою могли бути споріднені з назвою *Троя* (хеттська форма імені міста — *Таруїша*). Можливо, легенда про заснування Трої там, де ляже корова, віддзеркалює зв'язок назви міста (асоціативно-мітологічний

чи реально-етимологічний?) із назвою бика *тавр-* (у кельтських мовах *тавр-*, у слов'янських — *тур*). Однак, судячи з закономірностей утворення найменувань тракійських племен, асоціація з назвою бика могла бути пізнішою, не первісною. По-

нина — «гора»). *Деревляни* дістали ім'я від *дерев*, дреговичі — від *дрегва* («болото») тощо. Так само й у тракійців: *даки* — від *даг-* («земля»), *гети* на Дунаї — від *гет* — «вода» (збереглось у фригійській та вірменській мовах) та ін. Подібний принцип найменування племен використовували споріднені з тракійцями предки албанців: *Епір* (земля на межі Греції й Албанії) — «суходіл, берег», *молосси* — від албанського *мал* («гора») тощо.

Припущення про зв'язок назв *деревляни* (давнє *древеса* — «дерева», праслов'янське **derv-es-*) — тракійські *травси* — хеттське *Таруїша* — «Троя» (хеттською мовою *taru* — «дерево», давньогрецькою *дрюесса* — «поросла лісом») дозволяє встановити гіпотетичну мовну паралель до вищезгаданого археологічного факту майже цілковитої тотожності трипільських і троянських прясельців та знаків на них.

Таким чином, мовою Трипілля, за нашою сучасною моделлю, була праіндоєвропейська, найкраще збережена балто-тракійськими та (у дещо зміненому вигляді) слов'янськими мовами. Пізні трипільці замешкували велику територію, частину з них в історичні часи стали називати тракійцями. До території, на якій спостережено тракійські назви, належав не тільки широкий простір від України до Болгарії, а й захід сучасної Туреччини, де близько 3000 року до н. е., водночас із завершенням трипільської епохи, виникла уславлена грецькими мітами та Гомером Троя. Нащадки трипільців тракійці принесли до Трої, серед інших культурних здобутків, технологію прядіння разом із прясельцями та знаками на них. Гіпотеза українських археологів Вікентія Хвойки, Ернста фон Штерна, Вадима Щербаківського, болгарського мовознавця Владимира Георгієва про спадкоємність трипільців і тракійців дістала перевірку часом. І немає суперечності в тому, що першовідкривач Трипілля Хвойка пов'язував цю славнозвісну культуру і з тракійцями, й з українцями: тракійська мова, як сказано вище, була дуже близькою до поширеної в Україні праслов'янської. Трипільці нікуди не «поділися», не «зникли» — тільки їхні культурні прояви під впливом нових кліматичних умов і нових контактів (насамперед із носіями індоіранської прамови) дещо змінилися, і вони стали тракійцями та праслов'янами.

требує дослідження і давня версія про зв'язок тракійців із річкою *Тирас* (Дністер), звідки назва тракійського племені тирсагеті (тирагеті).

Якщо тракійські *травси* назвою пов'язані з тракійськими *одрисами* (найпотужніше тракійське плем'я, що створило власне царство), то їхня назва може означати «деревляни» (критське *отрюн* — «гора» — могло первісно позначати гору, порослу лісом, як у південнослов'янських мовах *гора* означає «ліс»). У такому разі слід звернути особливу увагу на ті райони півночі України, де трипільська культура затрималася найдовше й де виготовлення прясельців, майже ідентичних пізнішим троянським, було розвинуте найбільше. Це розташовані неподалік одне від одного (Житомирський район Житомирської області) трипільські поселення на території сіл Городського (у часи Київської Русі місто Городськ) та Троянова. Як відомо, Житомирщина — територія давнього розселення давньоукраїнського племені **деревлян**. (Дуже гіпотетично можна припустити вплив слова *дерев'яний* на назви Троянова та Трої).

І давнім слов'янам, і тракійцям було властиво називати племена за особливостями замешкуваних місцевостей. Наприклад, *полян* називали так не від *полів*, а від пагорбів (зокрема й київських), які вони заселяли (порівняймо українське *полонина*, болгарське *пла-*

Юрій МОСЕНКІС, почесний ромадянин міста Києва, почесний академік Національної академії мистецтв України

Літературна Україна

ТОВ «Газета "Літературна Україна"»
Виходить у суботу. Індекс 60974

ЄДРПОУ 21537661

IBAN UA 11 3204780000026004000175126

МФО 320478 відд №215/09 в АБ «Укргазбанку»

Юр.адреса: 01133, м. Київ, бульвар Л. Українки, 20

Платник податку на прибуток на загальній підставі

Не платник ПДВ

Засновники:

Національна спілка письменників України та трудовий колектив редакції

Головний редактор: Сергій КУЛІДА.

Редакційна колегія: Володимир БАЗИЛЕВСЬКИЙ, Юлія БЕРЕЖКО-КАМІНСЬКА (заступниця гол. редактора), Юлія БЕЛІНСЬКА, В'ячеслав БРЮХОВЕЦЬКИЙ, Вадим ВІТКОВСЬКИЙ, Григорій ГУСЕЙНОВ, Олесь ДЯК, Микола ЖУЛИНСЬКИЙ, Дмитро ІВАНОВ, Микола ІВАНОВ (заступник гол. редактора), Тадей КАРАБОВИЧ (Польща), Олександр КОПИЛЕНКО, Світлана КОРОНЕНКО, Василь КУЙБІДА, Сергій КУЛІДА, Віктор МЕЛЬНИК, Павло МОВЧАН, Петро ПЕРЕБИЙНІС, Володимир ПОЛІЩУК, Тетяна П'ЯНКОВА, Валентина СЕМЕНЯК, Михайло СИДОРЖЕВСЬКИЙ, Іван СТЕПУРІН, Віктор ТЕРЕН, Ярослав ТКАЧІВСЬКИЙ, Дмитро ЧИСТЯК, Антонія ЦВІД.

Дизайн, верстка: Оксана ЖЕНЖЕРА. Літ. редагування: Олександр СТУСЕНКО.

Адреса для листування: м. Київ, вул. Банкова, 2. Для газети «Літературна Україна»

Email: lit_ukraine@ukr.net, сайт: litukraina.com.ua

Редакція не завжди поділяє думки авторів. За вірогідність фактів відповідають автори. Рукописи не рецензують і не повертаємо. Редакція не листується з читачами. Гарнітура: Myriad Pro, «Rutenia2008 VasylyChebanuk» (abetkarutenia.com.ua). Передруковуючи матеріали, посилайтеся на «ЛУ» обов'язково.

Загальний наклад за міс.: 2500. Зам. 1422.

Ціна видання — договірна.

Обсяг — 4 друк. арк. Газету набрано

й зверстано в комп'ютерному центрі

«Літературної України».

Надруковано в Друкарні «Від і до»,

58007, м. Чернівці, вул. Заводська, 37 В.